

รายงานการวิจัย

เรื่อง

สื่อพื้นบ้านกับการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนศาลายา

โดย

อาจารย์ชินโรส ถิ่นวิไลสกุล

ได้รับทุนอุดหนุนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ปีงบประมาณ 2554

บทคัดย่อ

ชื่อรายงานการวิจัย : สื่อพื้นบ้านกับการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนศาลายา

ชื่อผู้วิจัย : นางสาวชินอรส ถิ่นวิไลสกุล

ปีที่ทำการวิจัย : 2554

การศึกษาวิจัยเรื่อง สื่อพื้นบ้านกับการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนศาลายา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบของสื่อพื้นบ้านที่มีอยู่ในตำบลศาลายา และหาสื่อพื้นบ้านที่มีอัตลักษณ์ของชุมชนศาลายาซึ่งสามารถนำมาสร้างมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยวให้แก่ชุมชนศาลายาได้ ในการศึกษาวิจัยนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ โดยเฉพาะข้อมูลปฐมภูมินั้นผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสื่อพื้นบ้าน และอาศัยอยู่ในชุมชนศาลายามากกว่า 20 ปี โดยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ร่วมกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม เพื่อเป็นการค้นหาองค์ความรู้จากผู้รู้จริงและมีประสบการณ์ตรง

จากการวิจัยพบว่า ชุมชนศาลายาเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีมานานแล้ว มีทรัพยากรทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี ประวัติศาสตร์ความเป็นมาจำนวนมาก และผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมและแบ่งประเภทของสื่อพื้นบ้านของชุมชนศาลายา เป็น 3 ประเภทหลัก ๆ ได้แก่ นิทานพื้นบ้าน , เพลงพื้นบ้าน และ ประเพณีของชาวชุมชนศาลายา ซึ่งสื่อพื้นบ้านที่ชาวชุมชนศาลายาส่วนใหญ่ในปัจจุบันยังคงอนุรักษ์และสืบทอดกันอยู่ได้แก่ ประเพณีของชาวชุมชนศาลายา โดยเป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเป็นหลัก สำหรับเพลงพื้นบ้านนั้นยังคงนำมาใช้อยู่บ้างในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น งานบวชงาน , งานแต่งงาน แต่มีการนำมาใช้น้อยลง สำหรับนิทานพื้นบ้านนั้นมีการนำมาเล่าให้ลูกหลานในครอบครัวฟังแต่ไม่ได้มีการเผยแพร่ไปสู่บุคคลภายนอก

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากสื่อพื้นบ้านที่มีอยู่ของชาวชุมชนศาลายา พบว่า สื่อพื้นบ้านที่มีแรงดึงดูดให้บุคคลภายนอกเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ได้ดี ได้แก่สื่อประเพณี โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเพณีการแข่งขันเรือ ที่จัดในวันทอดกฐินของวัดศาลวัน ซึ่งได้สะท้อนอัตลักษณ์ของชาวชุมชนศาลายาว่า เป็นผู้ที่มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา , เป็นชุมชนที่มีความรักความสามัคคีกัน และ เป็นผู้ที่มีอารมณ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะให้สร้างอัตลักษณ์ที่โดดเด่นให้กับประเพณีการแข่งขันเรือที่เคยมีมาแต่เดิม โดยมีการจัดแสดง เพลงเรือ ของชาวชุมชนศาลายา เพิ่มเติมเป็นการเพิ่มมูลค่าของการมาท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ควรมีการจัดตั้งกลุ่มหรือชมรมเพื่อทำหน้าที่ถ่ายทอด สร้างค่านิยม และเผยแพร่สื่อพื้นบ้านให้กับคนภายในและภายนอกชุมชน มีการเลือกสรรสื่อพื้นบ้านอื่น ๆ ที่จะนำมาใช้ในการสร้างแรงจูงใจในการมาท่องเที่ยวเพิ่มเติม ตลอดจนเลือกใช้สื่อโฆษณาที่หลากหลายและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างทั่วถึง

Abstract

Research Title : Folk Media and identity creating of Salaya community

Author : Ms. Chinoros Thinwilaisakul

Year : 2011

.....

The research, Folk Media and Identity creating of Salaya Community is aimed to study the patterns of Folk Media in Salaya Community and find some which can be identified as the community's identity so it can enhance the values in tourism in Salaya Community. In this study, the researcher collected primary and secondary information, especially, the primary information were collected in a field with all who related with Folk Media in Salaya Community and lived in the area more than 20 years by in depth interviewing. Also with participant observation and non participant in order to find the knowledges and experiences from those who acknowledge.

The research indicates that Salaya Community is an old community which has traditionally cultural resources and histories. The researcher has collected and distributed the Folk Media into 3 categories sor example Folk Tales, Folk Songs and the Local traditions. The Local traditions which are still well preserved and passed on are Traditions associated with Buddhism. Folk music is still used in some rituals such as the ordinations, the weddings but they have been less used. Folk Tales have still told especially for the little children in the family, but haven't been publicized.

The analysis of Folk Media available in the community indicate that Folk Media which has attracted a third party to come is traditional media, especially a regatta which is held in the ceremony in Salawan Temple which can identified as an identity for Salaya Community hall as a devout buddhist, a community of love, harmony and a sense of humor.

(3)

Researchers have suggested that there should be a distinctive identity for the regatta, which was originally a tradition by exhibits a song in which they used in a regatta so this will enhance the value of tourism. Moreover, groups or clubs should be established to communicate, creating traditional values, and publicize all of these to the people inside and outside the community. Also a selection of other local medias will be used to create incentives for more tourists as well as a variety of advertising media to approach the audience thoroughly.

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยเรื่อง สื่อพื้นบ้านกับการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนศาลายา สำเร็จลุล่วงได้นั้น
เนื่องมาจากบุคคลหลายท่านได้กรุณาช่วยเหลือในด้านการให้ข้อมูล คำแนะนำ คำปรึกษา
ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.โยธิน แสงวดี ที่ได้ให้คำชี้แนะแนวทางใน
การทำงานวิจัย ขอขอบคุณชาวชุมชนศาลายาทุกท่านที่มีมิตรไมตรีที่ดีต่อผู้วิจัย ตลอดจนชาวชุมชน
ศาลายาที่ผู้วิจัยได้เข้าสัมภาษณ์แบบเจาะลึกดังรายนามต่อไปนี้

1. นายเกิด ไทยทวี
2. นายประจวบ บุญหลง
3. นายเสียงพร จิรสัตยาภรณ์
4. นายพศิน ธิติมงคล
5. นายเอกชัย ลุนดาพร
6. นางพยุ่ง เอี่ยมลีโอนาม
7. นางดวงเดือน จิรสัตยาภรณ์

ขอขอบคุณเจ้าของทฤษฎี แนวคิด ตำรา หนังสือ และงานวิจัยทุกท่านที่ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมา
ใช้ประโยชน์ ตลอดจนเจ้าหน้าที่สถาบันวิจัยและพัฒนาที่ช่วยสนับสนุนด้านต่างๆ

ท้ายสุดนี้ ขอกราบขอบพระคุณมารดา บิดา และพี่น้องทุกท่านที่มีส่วนช่วยส่งเสริม สนับสนุน
และเป็นกำลังใจให้ผู้วิจัย

ชิโนรส ถิ่นวิไลสกุล

กุมภาพันธ์ 2555

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อ (1)	
ABSTRACT (2)	
กิตติกรรมประกาศ (3)	
สารบัญ (4)	
สารบัญภาพ (6)	
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย	1
1.2 วัตถุประสงค์ในการวิจัย	3
1.3 ขอบเขตการวิจัย	3
1.4 คำถามการศึกษาวิจัย	3
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ	4
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
2.1 แนวคิดเรื่องสื่อพื้นบ้าน	5
2.2 แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์	8
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการเปิดเผยตนเอง	10
2.4 แนวคิดด้านการสื่อสาร	11
2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	13
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	17
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	17
3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล	18
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล	18
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	
4.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชน	19
4.2 ลักษณะทั่วไปของชุมชนศาลายาในปัจจุบัน	25
4.3 วิธีการดำเนินชีวิต ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม	26

	หน้า
4.4 สื่อพื้นบ้านของชาวชุมชนศาลายา	27
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	
5.1 สรุปผลการวิจัย	51
5.2 ข้อเสนอแนะ	54
บรรณานุกรม	56
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก 59	
ภาคผนวก ข 62	
ประวัติผู้ทำรายงานการวิจัย 74	

สารบัญภาพ

ภาพที่ หน้า

4.1	แผนที่อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม	21
4.2	คลองมหาสวัสดิ์ปัจจุบัน	23
4.3	บริเวณด้านหน้าวัดศาลวัน	24
4.4	บริเวณชุมชนศาลายา	24
4.5	นาบัว หนึ่งในอาชีพของชาวศาลายา	26
4.6	รูปปั้นแม่ประยูร ยมเยี่ยม ศิลปินแห่งชาติชาวศาลายา	42
4.7	ประเพณีการแข่งขันเรือในงานวันทอดกฐิน ณ คลองมหาสวัสดิ์ หน้าวัดศาลวัน	44
4.8	ป้ายโฆษณาเชิญชวนเข้าร่วมงานประเพณีการแข่งขันเรือในงานวันทอดกฐิน ณ คลองมหาสวัสดิ์ หน้าวัดศาลวัน	44
4.9	การตักบาตรท้องน้ำ	45
4.10	เรือมาด	50

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

การสื่อสารนับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งกับการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ การศึกษา และ มีบทบาทต่อการดำรงชีวิตประจำวันจนไม่อาจจะแยกออกจากกันได้ การสื่อสารยังทำหน้าที่ในการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร ความเชื่อ ค่านิยม ทักษะคติ เทคโนโลยี และแนวคิด จากรุ่นหนึ่งสู่อีกหนึ่งรุ่นหนึ่ง จากสังคมหนึ่งสู่อีกสังคม

ปัจจุบันมีสื่อหลากหลายชนิดที่ช่วยส่งเสริมการสื่อสารให้ครอบคลุม กว้างไกล โดยเฉพาะการใช้สื่อมวลชน (mass media) ซึ่งหมายถึง ช่องทางการสื่อสารประเภทต่าง ๆ เช่น สื่อหนังสือพิมพ์ นิตยสาร ภาพยนตร์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ (อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, 2550) สื่อมวลชนช่วยให้การสื่อสารเข้าถึงประชาชนจำนวนมากในท้องที่ต่างกันได้ในเวลาเดียวกัน หรือเวลาใกล้เคียงกัน แต่สื่อมวลชนก็มีข้อจำกัดอยู่หลายประการ เช่น คุณภาพของสื่อ กลุ่มเป้าหมาย งบประมาณในการจัดทำและเผยแพร่ รวมถึงการเข้าถึงได้อย่างกลมกลืนกับวัฒนธรรมชุมชน

ด้วยเหตุดังกล่าว จึงทำให้ต้องหันกลับมามองสื่อดั้งเดิมที่มีอยู่ในชุมชน หรือสื่อที่เรียกว่า สื่อพื้นบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่า เนื่องจากสื่อพื้นบ้านเป็นทุนทางสังคมชนิดหนึ่ง ที่จะช่วยสร้างความเข้มแข็งได้ โดยไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม (อ้างถึงใน

www.oknation.net/blog/choncd12/2009/04/21/entry-1 สืบค้นข้อมูล 22 ตุลาคม 2553) ได้กล่าวว่า “ ทุนทางสังคม หมายถึง ความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น ความสามัคคี รวมพลัง มีหน่วยที่จะจัดการ จัดระบบของชุมชน มีศีลปะวัฒนธรรม มีจุดรวมใจ มีศีลธรรม มีจิตวิญญาณความสมัครสมานสามัคคี รักใคร่กลมเกลียวกัน ซึ่งเป็นพื้นฐานที่จะทำให้ในชุมชนมีการพัฒนาที่เข้มแข็งและยั่งยืน” และนอกจากนี้ สื่อพื้นบ้าน ยังทำหน้าที่ตอบสนององสภาวะทางกาย ใจ จิตวิญญาณ ได้ในระดับที่หลากหลาย (เสกสรร พรหมพิทักษ์ , 2552 : www.ryt9.com/s/bmnd/729340 สืบค้นข้อมูล : 22 ตุลาคม 2553) เช่น

- (1) เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน ซึ่งจะตอบสนองต่อสุขภาพใจ เช่น ความเชื่อมั่น ความภูมิใจ ศักดิ์ศรี มีความมั่นใจในการดำรงความเป็นตัวของตัวเอง ท่ามกลางความแตกต่างกับคนในวัฒนธรรมอื่น
- (2) ให้สุนทรีย์และความบันเทิงทั้งความงาม ความขบขัน ความสนุกสนาน มีลีลาของตนเอง
- (3) ให้การสื่อสารสื่อพื้นบ้าน สื่อสารผ่านคุณลักษณะของสื่อพื้นบ้านที่มีอยู่หลากหลาย เช่น ภาษา เสียงดนตรี รูปทรง ท่าทาง ภาพ ฯลฯ
- (4) คลี่คลายความขัดแย้ง เช่น การสวดสรภัญญะเป็นสื่อกลางในการเชื่อมความขัดแย้งระหว่างทาง “โลกย์” กับทาง “ธรรม”

ศาลายา ซึ่งเป็นตำบลมีประวัติความเป็นมายาวนาน โดยเริ่มเป็นที่รู้จักและมีผู้คนเข้ามาอาศัยอยู่มากขึ้น หลังจากมีการขุดคลองมหาสวัสดิ์ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ทั้งยังเคยเป็นศูนย์กลางการค้าขายและการขนส่งทางน้ำของท้องถิ่นบริเวณนี้มาก่อน ทำให้ศาลายามีการรับเอาวัฒนธรรมจากท้องถิ่นอื่น โดยเฉพาะจากนครปฐมมาหล่อหลอมเป็นอัตลักษณ์ของตน แต่เมื่อหลายปีที่ผ่านมาหลังจากได้มีการตัดถนนพุทธมณฑลสาย 4 , มีการสร้างพุทธมณฑลและมหาวิทยาลัยมหิดล ทำให้ศาลายาเกิดความเปลี่ยนแปลงหลายด้าน ด้วยศาลายาเป็นชุมชนที่อยู่ใกล้กับกรุงเทพมหานคร จึงได้รับอิทธิพลของความเป็นสังคมเมืองเข้ามาอย่างรวดเร็ว ความเจริญทางด้านวัตถุ เทคโนโลยี การคมนาคม การศึกษา และการเข้ามาอยู่ใหม่ของผู้คนจากต่างถิ่นในพื้นที่ศาลายา ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีวิต ตลาดน้ำที่เคยมีก็ มาล่มสลายไป ผู้คนที่งัดวิถีชีวิตดั้งเดิม การสัญจรที่เคยใช้ทางน้ำเป็นหลักก็เปลี่ยนเป็นการสัญจรทางบกซึ่งมีความสะดวกและรวดเร็วกว่า ผู้คนในชุมชน หันไปสนใจกระแสทุนนิยม วัตถุนิยมมากขึ้น ความห่างเหินของผู้คนจากความเร่งรีบในการดำรงชีวิตมีมากขึ้น วัฒนธรรม ประเพณี การละเล่น ต่าง ๆ ค่อย ๆ สูญหายไปกับการเวลาที่ล่น้อย ในขณะที่หลายชุมชนได้สูญเสียวัฒนธรรมชุมชน วัฒนธรรมท้องถิ่นของตนไปแล้ว ชาวศาลายาก็กำลังเผชิญกระแสของโลกาภิวัตน์ การไหลบ่าของเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม และวัฒนธรรมจากภายนอก ซึ่งเป็นแนวโน้มที่น่าวิตกและเป็นสิ่งที่อาจนำไปสู่การล่มสลายของวิถีชีวิตดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน นั้น อาจหมายถึงการสูญเสียอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมชุมชนไปอย่างน่าเสียดาย

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาสืบค้นรูปแบบของสื่อพื้นบ้านในชุมชนศาลายาที่สามารถสร้างอัตลักษณ์เฉพาะตัวให้กับชุมชนได้ และนำเอาอัตลักษณ์หรือทุนทางสังคมมาสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน นำมาถ่ายทอด สืบสาน และใช้ประโยชน์ในเชิงการท่องเที่ยว ให้ผู้คนที่แวะมาที่ศาลายาได้จดจำ รู้จัก กล่าวขานถึง อันจะนำมาซึ่งความเข้มแข็งในด้านเศรษฐกิจของชุมชนในอนาคต

1.2 วัตถุประสงค์ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งหวังที่จะค้นหาสื่อพื้นบ้านที่แสดงให้เห็นอัตลักษณ์ของชาวชุมชนศาลายา และนำมาใช้เพื่อประโยชน์เป็นสื่อในด้านการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว โดยมีวัตถุประสงค์ย่อยดังนี้

1.2.1 เพื่อศึกษารูปแบบของสื่อพื้นบ้านที่มีอยู่ในชุมชนศาลายา

1.2.2 เพื่อ หาสื่อพื้นบ้าน ที่มีอัตลักษณ์ของชุมชนศาลายา และสามารถสร้างมูลค่าเพิ่ม ทางด้านการท่องเที่ยว

1.3 ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยสื่อพื้นบ้านกับการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนศาลายา ผู้วิจัยมีขอบเขตในการวิจัย ดังต่อไปนี้

1.3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

1.3.1.1 ศึกษาสื่อพื้นบ้านที่มีมาตั้งแต่ในอดีตของชาวศาลายา และการรับอิทธิพล จากชุมชนอื่นๆที่อยู่ในจังหวัดนครปฐม จากงานวิจัย เอกสารทางวิชาการ บทความ ตำรา

1.3.1.2 ศึกษาวิถีชีวิตของชาวชุมชนศาลายา โดยเริ่มตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 จนถึง ปัจจุบัน

1.3.1.3 ศึกษาเจาะลึกในสื่อพื้นบ้านที่สามารถนำมาสร้างเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนได้

1.3.2 ขอบเขตด้านการเผยแพร่

นำผลการศึกษาในเรื่องสื่อพื้นบ้านมาเผยแพร่เพื่อให้ชาวชุมชนศาลายาได้รับรู้ และ ระลึกถึง ในรูปแบบของงานวิจัย โดยผ่านผู้นำชุมชน

1.3.2 ขอบเขตด้านประชากร ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ประชากรที่อาศัย อยู่ในชุมชน เขตเทศบาลตำบลศาลายา

1.4 คำถามการศึกษาวิจัย

1.4.1 คำถามวิจัยที่1 ชาวบ้านในชุมชนศาลายามีรูปแบบสื่อพื้นบ้านจากอดีตถึงปัจจุบัน อย่างไร

1.4.2 คำถามวิจัยที่2 อัตลักษณ์ของสื่อพื้นบ้านในชุมชนศาลายาเป็นอย่างไร

1.4.3 คำถามวิจัยที่3 รูปแบบของสื่อพื้นบ้านที่มีอัตลักษณ์เป็นของตัวเองของชุมชนศาลายา สามารถทำให้เกิดการรับรู้และนำไปพัฒนาเป็นกิจกรรมสร้างสรรค์ และส่งเสริมการท่องเที่ยวในตลาดน้ำศาลายาได้หรือไม่

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.5.1 ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และรวบรวมสื่อพื้นบ้านของชุมชนศาลายาที่เคยมีมาไว้ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์และการศึกษาเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อไป

1. 5.2 เสนอแนะแนวทางการใช้สื่อพื้นบ้านเพื่อเผยแพร่อัตลักษณ์ของชาวศาลายาต่อชาวชุมชน เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับการท่องเที่ยว

1. 5.3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ และระดับโลก สามารถนำไปใช้เป็นฐานของข้อมูลในการดำเนินการอนุรักษ์ได้

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

1.6.1 สื่อพื้นบ้าน หมายถึง สื่อที่สามารถนำมาใช้ในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของชุมชน ซึ่งได้รับการสร้างสรรค์มาจากวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ทัศนคติ ความเชื่อของคนในชุมชนนั้น แล้วถ่ายทอดมาเป็นศิลปะการแสดงต่างๆ ทั้งนาฏกรรม ศิลปกรรม คหกรรม การแสดงเพลง ดนตรี การละเล่นพื้นบ้าน ประเพณีและพิธีกรรม ซึ่งคนในท้องถิ่นให้การยอมรับและถ่ายทอดสืบต่อกัน

1.6.2 อัตลักษณ์ หมายถึง ลักษณะเฉพาะของสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งทำให้สิ่งนั้นเป็นที่รู้จักหรือจำได้ และแสดงให้เห็นว่ามีความแตกต่างจากคนอื่น อัตลักษณ์ ในความหมายของงานวิจัยชิ้นนี้ก็คือ ลักษณะเฉพาะหรือความเป็นตัวตน และการแสดงความเป็นตัวตนของชาวชุมชนศาลายาผ่านการสื่อสารด้วยสื่อพื้นบ้าน

1.6.3 ศาลายา หมายถึง ชุมชนที่ตั้งอยู่ในเขตตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “สื่อพื้นบ้านกับการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนศาลายา” ผู้วิจัยได้ศึกษา ทบทวน แนวคิด ทฤษฎี ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิจัยดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเรื่องสื่อพื้นบ้าน
2. แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์
3. แนวคิดเกี่ยวกับการเปิดเผยตนเอง
4. แนวคิดด้านการสื่อสาร
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเรื่องสื่อพื้นบ้าน

การสื่อสารในอดีตของชาวบ้านซึ่งปัจจุบันมักเรียกกันว่า สื่อพื้นบ้าน สื่อพื้นเมือง หรือสื่อ ประเพณี(Folk Media) นั้น เป็นการสื่อสารที่มีบทบาททางสังคมที่สำคัญยิ่งในหลายๆด้านนับตั้งแต่ อดีตเป็นต้นมา

วัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนนั้นมีมานานแล้ว ชาวบ้านมีระบบการสื่อสารของตัวเองที่ ถ่ายทอดผ่านสื่อพื้นบ้าน ซึ่งแบ่งเป็น 3 ประเภท (กาญจนา แก้วเทพ,2551 :178) ได้แก่ สื่อพื้นบ้าน ประเภทพิธีกรรม เช่น เทศน์มหาชาติ ประเพณีสู่ขวัญควาย ,สื่อพื้นบ้านประเภทการแสดง เช่น ดา ระ รำสวดในงานศพ และสื่อพื้นบ้านประเภทวัตถุ เช่น แหงหยวก สานหมวกกุงล้อ ซึ่งสื่อพื้นบ้าน เหล่านี้ไม่เพียงแต่ให้ความบันเทิงเท่านั้นแต่ยังให้เนื้อหาที่เป็นความรู้ ข้อมูล ความคิดเห็นและการ อบรมสั่งสอนในเรื่องเกี่ยวกับคุณค่าต่างๆอีกด้วย

บทบาทของสื่อพื้นบ้าน (กาญจนา แก้วเทพ,2541:121 อ้างถึงใน <http://www.okanation.net/blog/print.php?id=339508> สืบค้นข้อมูล 22 ตุลาคม 2553)

1. ให้ความบันเทิง ซึ่งเป็นหน้าที่หลักและหน้าที่พื้นฐานของสื่อพื้นบ้าน ไม่ว่าจะ ปรับเปลี่ยนไปเพื่อการอื่นอย่างไรก็ตาม หน้าที่นี้จะคอยติดตามสื่อประเพณีไปอยู่เสมอ ลักษณะ

ความบันเทิงของสื่อพื้นบ้านมีหลายรูปแบบ เช่น ผ่อนคลายอารมณ์ การหยอกล้อ การสร้างอารมณ์ขัน ตลอดจน ความบันเทิง ประเทืองอารมณ์ผสมกับบำรุงปัญญาไปพร้อม ๆ กัน

2. การแจ้งข่าวสารหรือการรายงานสภาพสภาวะแวดล้อม เช่น การเล่นหนังตะลุง แม้จะเล่นเรื่องที่เคยเล่นตามแบบฉบับ แต่สื่อประเพณีเหล่านี้จะมีที่ว่างสำหรับสอดแทรกเหตุการณ์ปัจจุบันลงไปเช่นเดียวกับเพลงลูกทุ่ง เช่น หนังตะลุงจะสอดแทรกเรื่องสงครามระหว่างอเมริกากับอิรักลงไปในเรื่องจนได้

3. การให้การศึกษา เป็นหน้าที่หลักพื้นฐานอีกประการหนึ่งของสื่อประเพณี มิติของการศึกษานั้นมีอยู่หลากหลาย เช่น

- การศึกษาให้ความรู้ทั่วไปเรื่องศาสนา เป็นโลกทัศน์หลักของชุมชนชาวบ้านนั้น มิติด้านศาสนาเป็นแกนหลักของชุมชนในการหล่อหลอมสมาชิก ดังนั้นสื่อพื้นบ้านทุกชนิดจะต้องเอาภาระงานในการอบรมสั่งสอนเรื่องศาสนา ด้วยการแนะนำหลักการต่าง ๆ ให้รู้จักและเข้าใจ

- การอบรมจริยธรรมเป็นการเฉพาะ อันเป็นการประยุกต์หลักศาสนามาใช้ในการจัดการกับความสัมพันธ์ทางสังคมให้เป็นไปในทางที่พึงปรารถนา เช่น หลักความกตัญญู หลักอหิงสา การให้อภัยอโหสิ เป็นต้น

- การชี้แนวปฏิบัติ อันเป็นการศึกษาที่มีลักษณะเป็นรูปธรรมมากที่สุด เพราะลงไปสู่ภาคปฏิบัติของแต่ละบุคคล เช่น การประพฤติของสตรี การประกอบสัมมาชีพ การฝึกตนเอง

4. การแสดงออกซึ่งความคิดเห็น ไปจนกระทั่งวิพากษ์วิจารณ์สังคมเป็นองค์ประกอบที่มีสีสันของสื่อประเพณี หรือ สื่อพื้นบ้าน ซึ่งสื่อมวลชนมักจะแสดงบทบาทไม่ได้หรือแสดงได้อย่างจำกัด เนื่องจากสื่อมวลชนต้องทำงานอยู่ภายในกรอบหรืออยู่ภายใต้เงื่อนไขกดดันอื่น ๆ องค์ประกอบนี้ช่วยอธิบายว่า เหตุใดประชาชนจึงชื่นชอบสื่อพื้นบ้านหลายประเภทเช่น หนังตะลุงที่มีบทบาทวิพากษ์วิจารณ์การเมืองหรือรัฐบาล เป็นแม่เหล็กดึงดูดความสนใจของประชาชน

5. การทำหน้าที่เป็นตัวประสานความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกลุ่มต่าง ๆ ที่มีความแตกต่างทางด้าน เพศ เชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ศาสนา ตัวอย่างเช่น ร่องเง้งเป็นการละเล่นที่ประสานความสัมพันธ์ระหว่างคนพุทธและคนมุสลิม งานประเพณีแห่ไม้ค้ำโพธิ์ที่เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านจากหลาย ๆ หมู่บ้าน เป็นต้น

นอกจากนั้น กาญจนา แก้วเทพ ยังได้อธิบายถึงสถานภาพของสื่อพื้นบ้านว่าสถานภาพของสื่อพื้นบ้านนั้น อาจจัดแบ่งได้ 2 สถานภาพ คือ

1. สื่อพื้นบ้านที่สูญสลายไปแล้ว

สำหรับสื่อพื้นบ้านบางชนิดอาจจะมองเห็นได้อย่างชัดเจนว่า ได้ล้มหายตายจากกันไปแล้ว เช่น พิธีไหว้ขวัญควาย พิธีไหว้ผีปู่ย่าตวดอ นั้น ได้สูญหายไปแล้วจากชุมชน และยังเกิดผลกระทบต่อชุมชนตามมาอีกด้วย เช่นการที่ไม่มีพิธีไหว้ผีปู่ย่า ทำให้เกิดปัญหาโรคเอดส์ ยาเสพติด ปัญหาเด็กกำพร้าขาดคนเลี้ยงดูคนแก่ถูกทอดทิ้ง ฯลฯ

2. สื่อพื้นบ้านเฟื่องฟูหรือตกต่ำ

2.1 การถดถอยของสื่อพื้นบ้านที่มีประโยชน์ สื่อที่มีสถานภาพเฟื่องฟูมักจะเป็นสื่อพื้นบ้านที่มีประโยชน์ในการพัฒนาบุคคล/ชุมชน/สังคม เพียงเล็กน้อย ในขณะที่สื่อที่มีคุณภาพการสูงกลับมีสถานภาพที่ทรุดโทรม เช่น ในกรณีหมอลำ ซึ่งพบว่า หมอลำแบบดั้งเดิมที่รักษาจิตวิญญาณความเป็นหมอลำเอาไว้อย่างเต็มทีนั้นมักไม่มีผู้สืบทอด ส่วนหมอลำที่เฟื่องฟูมักเป็นหมอลำที่ให้ความบันเทิงอย่างฉาบฉวย ปรากฏการณ์เช่นนี้จะเป็นการลดมูลค่า/คุณค่าในเชิงประโยชน์จากหน้าที่ของสื่อพื้นบ้าน

2.2 สื่อชั้นดีเยี่ยมมักสูญหาย เหลือไว้แต่สื่อระดับระดับปลายแถว สื่อพื้นบ้านแต่ละประเภทที่มีความหลากหลายในตัวเองและมีทั้งที่มุ่งเป้าหมายด้าน “พิธีกรรม” ให้ความศักดิ์สิทธิ์ให้การอบรมสั่งสอน กับสื่อที่มีเป้าหมายหลักด้าน “ความบันเทิง” ซึ่งโดยทั่วไปแล้วสถานะของสื่อพิธีกรรมมักจะอยู่สูงกว่าสื่อบันเทิง เนื่องจากต้องการการอบรมบ่มเพาะที่ยาวนานกว่า ต้องการความลึกซึ้งของศิลปินมากกว่า เป็นต้น

2.3 สื่อที่เหลืออยู่ก็กลายเป็นสูญ ถึงแม้ว่าจะเป็นหลักการพื้นฐานว่า หากวัฒนธรรมทุกประเภทจะดำรงอยู่ต่อไปได้ จำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยน (adaptive) แต่คำถามต่อไปก็คือ ในการปรับเปลี่ยนนั้น “ใครเป็นผู้มีอำนาจในการเลือกปรับเปลี่ยน” ผู้ปรับเปลี่ยนเป็นเจ้าของวัฒนธรรมเองหรือเป็นพลังจากภายนอก เช่นกระแสธุรกิจ และ “เป้าหมายการปรับเปลี่ยนนั้นเพื่อใคร/เพื่ออะไร” ทั้งนี้ หากคำตอบออกมาว่า การปรับเปลี่ยนนั้นเกิดมาจากพลังผลักดันภายนอก เช่นกระแสธุรกิจ ก็จะส่งผลให้สื่อพื้นบ้านนั้นกลายเป็นสูญ กลายเป็นสื่อแปลกหน้าสำหรับท้องถิ่นได้

2.4 ปัญหาเรื่องปริมาณและคุณภาพของผู้ชม มูลเหตุสำคัญที่ทำให้สื่อพื้นบ้านสูญหายคือ การขาด “ปริมาณของผู้ชม” บรรดาผู้ชมที่เป็นแฟนประจำส่วนใหญ่ คือกลุ่มที่มีอายุตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป ในขณะที่เด็กวัยรุ่นมักไม่สนใจ จึงกลายเป็น “สื่อของผู้อาวุโส”

2.5 ปัญหาเรื่องการสืบทอด/ปรับตัว และเครือข่ายของกลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับสื่อพื้นบ้าน หากพิจารณาจากองค์ประกอบของการสื่อสาร S-M-C-R ทั้ง 4 ประการ นั้นพบว่ามียังปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์อยู่ 2 ส่วนคือ ส่วนของผู้ส่งสาร (S) และส่วนผู้รับสาร (R) โดยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการสืบทอดก็คือ การสืบทอดฝ่ายผู้ส่งสาร เช่นศิลปิน ส่วนอีกฝ่ายคือ การสืบทอดผู้รับสาร เพราะหากไม่มีการสืบทอดผู้รับสารหรือผู้ชมแล้ว กระบวนการสื่อสารทั้งหมดก็จะดำเนินไปไม่ได้ดังนั้น ปัญหาของสื่อพื้นบ้านคือ ปัญหาการสูญเสียผู้ชมที่เป็น “วัยรุ่นและเด็ก”

2.2 แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์

2.2.1 ความหมายของอัตลักษณ์

ริชาร์ด เจนกินส์ (Richard Jenkins) (Social Identity, 2008:16) ได้กล่าวไว้ว่า อัตลักษณ์ (Identity) ตามพจนานุกรมภาษาอังกฤษ ได้เสนอรากศัพท์ของอัตลักษณ์ว่ามาจากภาษาลาติน คือ identitas เดิมใช้คำว่า idem ซึ่งมีความหมายว่า เหมือนกัน (the same) ซึ่งอัตลักษณ์ใน ความหมายพื้นฐานนั้น มีความหมายสอง ประเด็น คือ "ความเหมือน" และ "ความเป็นลักษณะเฉพาะที่ แตกต่างออกไป" นั่นคือ การตีความหมายของความเป็นเหมือนกันบนพื้นฐานของความสัมพันธ์ และการ เปรียบเทียบกันระหว่างคนหรือสิ่งของในสองแง่มุม คือความคล้ายคลึงและความแตกต่าง อัตลักษณ์ ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่ในตัว หรือเกิดมาพร้อมกับคนหรือสิ่งของ แต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นและมีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งทำให้เราเข้าใจและรับรู้ว่าเป็นใคร คนอื่นเป็นใคร โดยอาศัยสังคมที่สัมพันธ์กับคนนั้นๆ เป็นตัว สร้างและสืบทอดอัตลักษณ์

Richard Rodriguez Essay (อ้างถึงใน ปีติ มณีเนตร, 2552 หน้า 21) ได้เสนอว่า อัตลักษณ์นั้นถูกกำหนดโดยวัฒนธรรม ไม่ได้ถูกกำหนดโดยเชื้อชาติเสมอไป ความเป็นคนเอเชียหรือ ยุโรปไม่ได้กำหนดโดยสีผิวเพราะในแต่ละเชื้อชาติหรือเผ่าพันธุ์นั้น ไม่ได้มีอัตลักษณ์หรือวัฒนธรรม เดียว แต่จะรวมความหลากหลายของวัฒนธรรมของกลุ่มคนที่มีการสื่อสาร

ลิตเติ้ลจอนห์และพอสส์กล่าวว่า ไมเคิล เฮชต์ และคณะ (Michael Hecht and his colleagues) ได้นำเสนอทฤษฎีการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ (The Communication Theory of Identity-CTI) ไว้ โดยอธิบายว่าอัตลักษณ์เป็นจุดเชื่อมกันระหว่างปัจเจกบุคคล (Individual) และ สังคม (Societal) ส่วนการสื่อสารคือส่วนเชื่อมโยง โดยอัตลักษณ์ก็คือรหัสที่อธิบายความเป็นสมาชิก ของชุมชนของเรา รหัสเหล่านี้ประกอบด้วยสัญลักษณ์ เช่น เสื้อผ้า คำพูด เป็นต้น นอกจากนี้อัต ลักษณ์ยังประกอบไปด้วยมิติของด้านอารมณ์ การเรียนรู้หรือปัญญา การกระทำหรือพฤติกรรม และ มิติทางจิตวิญญาณ ผสมผสานกัน และเป็นแหล่งของแรงบันดาลใจและความคาดหวังของชีวิต โดยทั่วไปบุคคลจะมีอัตลักษณ์หลัก (Core Identity) ที่อยู่คงที่ แต่อัตลักษณ์ก็เปลี่ยนแปลงได้ ไม่ใช่สิ่ง ตายตัว

อัตลักษณ์ (identity) เป็นความรู้สึกนึกคิดที่บุคคลมีต่อตนเอง ว่า “ฉันคือใคร” ซึ่ง จะเกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวเรากับคนอื่น โดยผ่านการมองตนเองและการที่คนอื่นมองเรา อัตลักษณ์ต้องการความตระหนัก (awareness) ในตัวเราและพื้นฐานของการเลือกบางอย่าง นั่นคือ เราจะต้องแสดงตนหรือยอมรับอย่างตั้งใจกับอัตลักษณ์ที่เราเลือก ความสำคัญของการแสดงตนคือ การระบุได้ว่าเรามีอัตลักษณ์เหมือนกลุ่มหนึ่งและมีความแตกต่างจากกลุ่มอื่นอย่างไร และ “ฉันเป็น

ใคร” ในสายตาคนอื่น (นัทธนัย ประสานนาม, 2550 อ้างถึงใน <http://madcmu.multiply.com/journal/item/8> สืบค้นเมื่อ 22 ตุลาคม 2553)

2.2.2 ประเภทของอัตลักษณ์

เออร์วิง ก็อฟมัน (Erving Goffman) นักสังคมวิทยา ได้แบ่งอัตลักษณ์ออกเป็น 2 ประเภทและอธิบายลักษณะความแตกต่างและความเหมือนกันไว้ ดังนี้ อภิญา เพ็ญฟูสกุล (2546 : 6, 27-28)

1. อัตลักษณ์ส่วนบุคคล (Personal Identity) คือ ภาพของปัจเจกในสายตาคนอื่น ในฐานะที่เป็นบุคคลที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยสังคมจะมีวิธีการระบุอัตลักษณ์ส่วนบุคคลแตกต่างกันไป เช่น สังคมสมัยใหม่ใช้บัตรประชาชนหรือการพิมพ์ลายนิ้วมือระบุอัตลักษณ์บุคคล เป็นต้น ในขณะที่ ลิตเติ้ลจอห์นและฟอสส์ (Littlejohn, S. & Foss, K., 2008) อธิบายว่าอัตลักษณ์ส่วนบุคคลคือลักษณะเฉพาะของบุคคล ที่เกิดขึ้นจากการมองตนเอง และเกิดขึ้นจากเรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์กับคนในครอบครัว ในช่วงเริ่มแรกของชีวิต และจากสังคม

2. อัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity) คือ สถานภาพทางสังคม เช่น อาชีพ ชนชั้น เพศ ชาติพันธุ์ หรือศาสนาที่ปัจเจกบุคคลนั้นสังกัดอยู่ สังคมจะมีความคาดหวังหรือเรียกร้องว่าปัจเจกบุคคลในวัย เพศ ชนชั้นนั้นๆ ว่าควรวางตนอย่างไร

จากการแบ่งประเภทข้างต้นทำให้พบว่าอัตลักษณ์ส่วนบุคคลและอัตลักษณ์ทางสังคมมีความทับซ้อนกัน เนื่องจากอัตลักษณ์นั้นเป็นการเชื่อมต่อระหว่างความเป็นปัจเจกและความสัมพันธ์กับสังคม (social aspect) สังคมจะกำหนดบทบาทหน้าที่และระบบ คุณค่าที่ติดตัวมา กับการเป็นพ่อ ความเป็นเพื่อน ความเป็นสามี-ภรรยา ความเป็นศิษย์ – อาจารย์ ในมิตินี้ อัตลักษณ์จึงเป็นเรื่องของการใช้สัญลักษณ์ (symbolic aspect) ด้วย เพราะการแสดงออกซึ่งความสัมพันธ์ต่าง ๆ จะกระทำผ่านระบบสัญลักษณ์ในหลายรูปแบบ ส่วนอีกด้านหนึ่งอัตลักษณ์ก็เกี่ยวข้องกับมิติภายในของความเป็นตัวเรา ทั้งด้านอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด

2.2.3 การสร้างอัตลักษณ์

อัตลักษณ์สามารถสร้างเป็นภาพที่ชัดเจนเป็นต้นแบบได้ โดยการเลือกดึงเอาคุณสมบัติบางสิ่งบางอย่างของบุคคลที่เด่นชัด มีชีวิตชีวา เข้าใจง่าย เป็นที่รับรู้ทั่วไป และลดทอนคุณสมบัติบางอย่างลงไป วิธีการลดทอนประการแรกคือ ทำให้คุณสมบัติที่ต้องการใช้สร้างเป็นอัตลักษณ์นั้นให้มีความเด่นชัดขึ้นเกินจริง เพื่อให้เข้าใจง่าย และประการที่สองคือ การสร้างอัตลักษณ์คู่ตรงข้ามออกมา เช่น ความเป็นชายที่พึงปรารถนาจะเด่นชัดได้ก็ต้องมีจำแก่เป็นคู่ตรงข้าม ดังนั้นคู่ตรงข้ามก็คือการสร้างอุดมการณ์เพื่อปิดกั้นกีดกันและให้ค่าเชิงลบแก่สัญลักษณ์ที่อยู่ตรงข้าม (อภิญา เพ็ญฟูสกุล, 2546 : 94)

สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ได้ทำการศึกษาอัตลักษณ์ของชาวชุมชนศาลายาในมุมมองของการสื่อสาร ผ่านสื่อที่สะท้อน ความเชื่อ ภูมิปัญญา ประเพณี พิธีกรรม การละเล่น ดนตรี ที่เรียกว่าสื่อพื้นบ้าน ที่สะท้อนความเป็นตัวตนของชาวชุมชนศาลายา

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการเปิดเผยตนเอง (สุรัตน์ ตรีสุกุล, 2547 : 219 - 220)

การเปิดเผยตนเอง (Self-disclosure) หมายถึง ระดับการแสดงความเป็นตัวตนของตนให้บุคคลอื่นรู้จัก หรือระดับความยินยอมให้บุคคลอื่นรับรู้เรื่องราวต่าง ๆ ของตน โดยการพิจารณาและประเมินถึงความเสี่ยง (risk) หรือผลที่จะเกิดขึ้นจากการเปิดเผยข้อมูลของตนให้บุคคลอื่นรับรู้

หากประเมินว่าการเปิดเผยตนเองนั้นจะก่อให้เกิดผลเสียแก่ตนเองซึ่งหมายถึงก่อให้เกิดความเสี่ยงสูง ระดับการเปิดเผยตนเองก็จะน้อยหรือไม่เปิดเผยตนเองเลย ในทางตรงกันข้ามหากประเมินแล้วว่าการเปิดเผยตนเองจะก่อให้เกิดผลดีแก่ตน ระดับการเปิดเผยตนเองก็จะสูงขึ้น เนื่องจากระดับความเสี่ยงในการเกิดผลเสียแก่ตนเองนั้นอยู่ในระดับต่ำ หรืออาจไม่เกิดขึ้นเลย ดังนั้น ระดับการเปิดเผยตนเองของคู่ที่ทำการสื่อสารจึงมีความสัมพันธ์กับรูปแบบการปฏิสัมพันธ์ และระดับความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างกัน ขณะเดียวกันรูปแบบการปฏิสัมพันธ์และระดับความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างกันก็จะส่งผลกระทบต่อระดับการเปิดเผยตนเองของคู่สื่อสารด้วย

การเปิดเผยตนเองมีความสำคัญสำหรับมนุษย์และส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในการสื่อสารระหว่างบุคคลด้วยเหตุผล 5 ประการดังนี้

1. การเปิดเผยตนเองเป็นพฤติกรรมซึ่งแสดงให้เห็นว่าคุณคนนั้นรู้จักตนเองและเข้าใจพฤติกรรมของตนมากหรือน้อยเพียงใด การเปิดเผยตนเองในระดับที่เหมาะสมกับบุคคลซึ่งไว้วางใจได้จะช่วยให้มนุษย์เรียนรู้และรับรู้ความเป็นตัวตนของตนได้ชัดเจนยิ่งขึ้น
2. การเปิดเผยตนเองช่วยให้มนุษย์ปรับบุคลิกภาพของตนให้เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่น การเปิดเผยข้อมูลและความรู้สึกนึกคิดให้บุคคลอื่นซึ่งไว้วางใจได้ช่วยทำให้มนุษย์มีสุขภาพจิตที่ดีและช่วยลดความตึงเครียด ซึ่งจะส่งผลให้เกิดปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลอื่น
3. การเปิดเผยตนเองช่วยสร้างทัศนคติเชิงบวกต่อตนเองและบุคคลอื่น ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อประสิทธิผลในการสื่อสารระหว่างกัน การเปิดเผยตนเองทำให้มนุษย์รู้สึกสบายใจเพราะไม่มีสิ่งใดปิดบังซ่อนเร้นบุคคลอื่น

4. การเปิดเผยตนเองคือวิธีการหนึ่งในการเสริมสร้างความหมายของสารที่ได้รับจากคู่สื่อสาร การเปิดเผยตนเองของคู่สื่อสารจะช่วยให้แต่ละฝ่ายเข้าใจความเป็นตัวตนของกันและกัน และช่วยให้เข้าใจความหมายของสารที่ได้รับได้ง่ายและชัดเจนขึ้น

5. การเปิดเผยตนเองช่วยสร้างเสริม อารมณ์รักษา และเพิ่มพูนความสัมพันธ์ที่มีความหมายระหว่างกัน

สิ่งสำคัญซึ่งส่งผลต่อระดับการเปิดเผยตนเองคือ ความไว้วางใจ (trust) ซึ่งคู่สื่อสารมีต่อกัน

2.4 แนวคิดด้านการสื่อสาร

องค์ประกอบในกระบวนการสื่อสาร

มีนักทฤษฎีหลายท่านได้ให้องค์ประกอบของกระบวนการสื่อสารที่แตกต่างกันไปโดยสรุปแล้ว องค์ประกอบที่สำคัญของกระบวนการสื่อสารได้แก่

1. ผู้ส่งสาร (Source) หมายถึงแหล่งกำเนิดสาร อาจเป็นบุคคล องค์การ สถาบันหรือคณะบุคคลที่เป็นผู้กำหนดสาระ ความรู้ ความคิด ที่จะส่งไปยังผู้รับสาร ดังนั้นการสื่อสารจะบรรลุจุดประสงค์หรือไม่ เพียงใด จึงขึ้นอยู่กับผู้ส่งสาร และสารที่ส่งเป็นสำคัญ
2. สาร (Message) หมายถึงเรื่องราว ความรู้ความคิดต่างๆ ที่ผู้ส่งประสงค์จะให้ไปถึงผู้รับ มีองค์ประกอบที่เป็นปัจจัยชี้ความสำเร็จของการสื่อสาร 3 ประการ คือ (1) เนื้อหาของสาร (2) สัญลักษณ์หรือรหัสของสาร (3) การเลือกและจัดลำดับข่าวสาร
3. ตัวเข้ารหัสสาร (Encoder) สารที่จะส่งไปยังผู้รับ ปกติเป็นความรู้ความคิดที่ไม่อาจจะส่งออกไปได้โดยตรง จำเป็นต้องทำให้สารนั้นอยู่ในลักษณะที่จะส่งได้ เช่น ทำให้เป็นคำพูด สัญลักษณ์ ภาษาท่าทาง หรือรหัสอื่นๆ
4. ช่องทางการสื่อสาร (Channel) ข่าวสารจากผู้ส่ง จะถูกถ่ายทอดโดยอาศัยสื่อ หรือตัวกลาง (Media) ซึ่งอาจเป็นสื่ออย่างง่าย เช่น การพบปะพูดคุยกันตัวต่อตัว การเขียน การแสดง กิริยาท่าทาง ไปจนถึงการใช้สื่อที่มีความซับซ้อนยิ่งขึ้น เช่น วิทยุ โทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ ภาพยนตร์ หนังสือพิมพ์ ฯลฯ
5. การแปลรหัสสาร (Decoder) คือการแปลความหมายของรหัสสัญลักษณ์ที่ส่งมายังผู้รับ เพื่อให้เกิดความเข้าใจ ซึ่งอาจต้องอาศัยประสบการณ์ของผู้รับสารในการตีความหมายด้วย
6. ผู้รับ (Reciever) เป็นจุดหมายปลายทาง (Destination) ของการสื่อสารซึ่งจะต้องมีการรับรู้ เข้าใจ หรือแสดงพฤติกรรม ตามที่ผู้ส่งสารต้องการ หากไม่เป็นไปตามนั้น ก็ถือว่าการสื่อสารนั้นล้มเหลว ผู้รับสารจะต้องมีทักษะการสื่อสาร (Communication Skill) ที่ดีเพราะจะ

ช่วยทำให้การสื่อสารบรรลุวัตถุประสงค์ได้

7. ปฏิกริยาของผู้รับสาร และการตอบสนอง (Response and Feed back) เมื่อผู้รับได้รับสาร และแปลความหมายจนเป็นที่เข้าใจอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว ผู้รับย่อมจะมีปฏิกริยาตอบสนองต่อสารอย่างใดอย่างหนึ่งด้วย เช่น เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย คล้อยตามหรือต่อต้าน ซึ่งการตอบสนองของผู้รับอาจผิดไปจากผู้ส่งต้องการก็ได้ ปฏิกริยาตอบสนองของผู้รับ หากได้มีการย้อนกลับ(Feed back) ไปยังผู้ส่งสารให้รับรู้ จะช่วยให้เกิดการปรับการสื่อสารให้ได้ผลดียิ่งขึ้น กรณีเช่นนี้เรียกว่า การสื่อสารแบบสองทาง (Two-way Communication) การตอบสนองของผู้รับสารกลับไปยังผู้ส่งสาร ย่อมจะต้องเกิดกระบวนการสื่อสาร เริ่มต้นขึ้นอีกครั้งหนึ่ง โดยผู้รับจะทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสาร และผู้ส่งสารในตอนแรกจะทำหน้าที่เป็นผู้รับสารแทน ซึ่งจะต้องอาศัยองค์ประกอบต่างๆ ของการสื่อสารเช่นเดียวกับการสื่อสารในขั้นตอนแรก การสื่อสารแบบ 2 ทาง ผู้สื่อสารจะทำหน้าที่ เป็นทั้งผู้รับและผู้ส่งสารพร้อมๆ กัน

แนวคิดเรื่องการเข้ารหัสและถอดรหัส

Stuart Hall ได้โต้แย้งแนวคิดของทฤษฎีผลกระทบของสื่อต่อผู้รับสาร (Media Impact Theory) ซึ่งเชื่อว่า ผู้รับสารมีลักษณะตั้งรับ (passive) ต่ออิทธิพลของสื่อ โดยได้เสนอแนวคิดเรื่องการเข้ารหัสและถอดรหัส (Encoding/decoding) ที่อธิบายว่า ระบบรหัส (coding system) ของผู้ส่งสารและผู้รับสาร ไม่จำเป็นต้องเป็นรหัสการสื่อสารชุดเดียวกันเสมอไป เนื่องจากมีเหตุผลมากมายที่ทำให้รหัสความหมายระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร ไม่ตรงกัน ไม่สอดคล้องกัน จนถึงขั้นขัดแย้งกัน เช่น ภูมิหลัง ประสบการณ์ อุดมการณ์ ระดับการศึกษา อาชีพ อายุ สถานภาพ ฯลฯ โดยให้ความสำคัญกับปัจจัยด้านความสามารถของผู้รับสารในการตีความหรือถอดรหัสความหมาย ซึ่ง Hall ได้แบ่งจุดยืนในการถอดรหัสความหมายไว้ดังนี้

1. การถอดรหัสด้วยจุดยืนแบบเดียวกับที่ส่งสารเข้ารหัสมา หรือที่เรียกว่า preferred reading
2. การถอดรหัสด้วยจุดยืนที่ต้องต่อรองความหมายเสียใหม่ ที่แตกต่างไปจากความตั้งใจของผู้ส่งสาร แต่มิได้คัดค้านโดยตรง หรือที่เรียกว่า negotiated reading
3. การถอดรหัสด้วยจุดยืนที่ต่อต้านหรือขัดแย้งกับความหมายที่ผู้ส่งสารใส่รหัสมา หรือ oppositional reading

ในส่วนของผู้ส่งสารนั้น Hall ได้ให้ทัศนะใหม่ต่อผู้ส่งสารไว้ว่า ผู้ส่งสารไม่ได้เป็นผู้ที่ทำหน้าที่ส่งผ่านข่าวสารเท่านั้น (transmitter) แต่เป็น “ผู้ที่ได้เข้ารหัส” (encode) ข่าวสารที่ส่งไปให้ด้วย ได้ทำงานสองอย่างพร้อมกันคือ การส่ง “ข่าวสาร” และ “การติดตั้งรหัสการถอดความหมายสาร” ให้กับผู้รับสารไปด้วย โดยใช้การสื่อภาษา สื่อภาพ สื่อเสียง หรือสื่ออื่น ๆ ในที่นี้คือสื่อพื้นบ้าน ใน

กระบวนการรับสาร ผู้ชมได้เรียนรู้และได้รับการติดตั้งทัศนคติที่หมายไปด้วย ผู้ส่งสารจึงสามารถกำหนดทิศทางการถอดรหัสความหมายของผู้รับสาร โดยผ่านกระบวนการสร้างสารผ่านสื่อพื้นบ้าน (ศราณี เวศยาสิรินทร์ ,วิจัย,2554:35)

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกพล เขียรถาวร (วิจัย,2554) ได้ศึกษาเรื่อง “การสำรวจและจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมเพื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในเขตตำบลศาลายา ” โดยมีความมุ่งหวังเพื่อฟื้นฟูพื้นที่ในเขตตำบลศาลายาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ยั่งยืน และสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของชาวชุมชนได้ จากการศึกษาโดยใช้แบบสอบถามจำนวน 200 ชุด เพื่อสอบถามสอบถามกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนักท่องเที่ยว ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ และการใช้แบบสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลทางวัฒนธรรมจากผู้รู้ในพื้นที่ พบว่า ชุมชนศาลายาเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน มีทรัพยากรทางด้านวัฒนธรรมมากมาย ไม่ว่าจะเป็นความเกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์และบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี สถานที่สำคัญ ตลอดจนผลิตภัณฑ์ที่น่าสนใจ ซึ่งในด้านความต้องการของกลุ่มเป้าหมายในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย มีอายุต่ำกว่า 35 ปี สถานภาพโสด การศึกษาระดับปริญญาตรี มีรายได้ส่วนบุคคลต่ำกว่า 15,000 บาทต่อเดือน มีการตัดสินใจเพื่อการมาท่องเที่ยวโดยอาศัยปัจจัย 3 อย่างแรก ได้แก่ ความสะดวกในการเดินทาง รองลงมา คือความแปลกใหม่ที่น่าสนใจ และความสะอาด โดยให้ความสำคัญกับบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจท่องเที่ยว คือ ตนเอง รองลงมาคือเพื่อนและคนรัก สำหรับสื่อที่เหมาะสมในการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในเขตตำบลศาลายาได้แก่ สื่อโทรทัศน์ รองลงมาคืออินเทอร์เน็ต สื่อบุคคล และสื่อสิ่งพิมพ์ ตามลำดับ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้เสนอแนะให้นำรูปแบบการดำเนินชีวิตของกลุ่มเป้าหมายมาใช้ในการวางแผนส่งเสริมการท่องเที่ยว รวมทั้งเสนอให้มีการประยุกต์ใช้ข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมทั้งที่เป็นรูปธรรม เช่น สถานที่ท่องเที่ยว และนามธรรม เช่น ประวัติความเป็นมา มาเพิ่มคุณค่าทางการท่องเที่ยวให้กับชุมชนศาลายาด้วย

ปิติ มณีเนตร (วิจัย,2552) ได้ศึกษาเรื่อง “การใช้สื่อเพื่อสร้างความโดดเด่นให้เกิดเอกลักษณ์ใหม่สำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนที่การท่องเที่ยวชบเซา ” โดยการเก็บรวบรวมความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวภายในประเทศที่มีต่อสถานที่ท่องเที่ยวภายในเขตกรุงเทพมหานคร ปริณชิต และจากสมาชิกในชุมชนตลาดเก่าศาลายา จากการศึกษาพบว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ประกอบอาชีพพนักงานบริษัทเอกชน ซึ่งมีที่พักอาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริณชิต

นิยมท่องเที่ยวที่ศาสนสถานมากที่สุด รองลงมาได้แก่ตลาดน้ำ โบราณสถาน ซึ่งสื่อที่สำคัญในการตัดสินใจเลือกสถานที่ท่องเที่ยวคือรายการโทรทัศน์ รองลงมาคือสื่ออินเทอร์เน็ต หนังสือพิมพ์ ป้ายโฆษณาและสื่ออื่น ๆ โดยปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจเลือกสถานที่ท่องเที่ยว คือ ชื่อเสียงและความน่าสนใจของสถานที่ท่องเที่ยว รองลงมาคือ ประสบการณ์และความประทับใจ การจัดกิจกรรมประเพณีตามฤดูกาล กิจกรรมต่อเนื่อง และสีของตลาดน้ำที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ก็เป็นที่ต้องการของผู้มาท่องเที่ยวมากกว่าตลาดน้ำที่ไม่มีสีเป็นเอกลักษณ์

ดวงสมร พิกสังข์ (วิจัย,2552) ได้ศึกษาเรื่อง “การสำรวจทุนทางสังคมและการจัดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลศาลายา จังหวัดนครปฐม พบว่าทุนทางสังคมของคนในชุมชนศาลายา ถือได้ว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดสนิทสนมกันมาก โดยพบเห็นได้จากการที่คนในชุมชนจะมีการทำกิจกรรมงานบุญประเพณีต่าง ๆ ที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวศาลายา เช่นงานประเพณีแข่งเรือ ที่จัดให้มีประจำปีในช่วงเดือนตุลาคม ถึงเดือนพฤศจิกายน หน้าวัดศาลาวัน บริเวณคลองมหาสวัสดิ์ ที่เป็นสายน้ำแห่งวิถีชีวิตชาวศาลายา ชาวบ้านจากทุกชุมชนจะมารวมตัวกันทำกิจกรรมต่าง ๆ และยังมีการพบปะพูดคุยกันผ่านการประชุมระดับชุมชน ซึ่งจะมีประธานชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน เป็นแกนนำในการประชุม และมีเทศบาลตำบลศาลายาเป็นสื่อกลาง เพื่อให้เกิดการพบปะแลกเปลี่ยนข้อมูล ความคิดเห็นของชาวบ้าน อันเป็นการสร้างความเจริญเติบโตให้กับชาวชุมชนซึ่งการพบปะพูดคุยกันของชาวบ้านในประเพณีต่าง ๆ เช่นการทำบุญที่วัด งานบวช งานแต่งงาน รวมถึงการรวมกลุ่มกัน เพื่อทำกิจกรรมเฉพาะนั้นถือเป็นการบรยากาศที่คุ้นเคยกันเป็นอย่างดีจนกลายเป็นเอกลักษณ์ทางสังคมของชาวชุมชนศาลายา นอกจากนี้ผู้นำชุมชนยังมีบทบาทสำคัญในการนำเยาวชนในชุมชนมาร่วมกันทำกิจกรรม เช่นเก็บขยะนำไปขายสร้างรายได้ให้ชุมชน และทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน ซึ่งสามารถสรุปทุนทางสังคมของชาวชุมชนเทศบาลตำบลศาลายาได้ดังนี้

1. ความสัมพันธ์ที่ดีของครอบครัว เครือญาติ และคนในชุมชน
2. การรวมกลุ่มเป็นองค์การประชาชนในชุมชน
3. การมีความสุขจากความสงบและสันโดษ
4. การมีเศรษฐกิจที่หมุนเวียนอยู่ในชุมชน เช่นการบริโภคทรัพยากรในชุมชน
5. มีทรัพยากรท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และโบราณวัตถุ
6. ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม ได้แก่ ตลาด

เก่าศาลายา วิสาหกิจแปรรูปสมุนไพรศาลายา สวนกล้วยไม้ กลุ่มสตรีการสร้างอาชีพ อุตุเรือ โรงหล่อพระ และค่ายมวย ส.ก.สุโขทัย

สุกัญญา สุตบรรทัดและคณะ (วิจัย,2546) ได้ศึกษาเรื่อง “การให้ความหมายของอัตลักษณ์ของชุมชน” โดยศึกษาจากชาวชุมชนเกาะเกร็ด โดยแบ่งตามเชื้อชาติและวัฒนธรรมได้ 3 กลุ่มหลัก ได้แก่ ไทย-ไทย ไทย-มอญ และไทย-มุสลิม ซึ่งต่างก็มีวิถีทางในการใช้สื่อและการสื่อสารเพื่อให้ความหมายอัตลักษณ์ที่แตกต่างกันออกไป เช่น ชาวไทย-ไทย เกาะเกร็ด จะแสดงอัตลักษณ์แบบชาวสวน ยึดวัฒนธรรมไทยกระแสหลักของเกาะเกร็ดเป็นแกนทางวัฒนธรรมสำหรับชาวไทย-มอญ ถือว่าความแปลกปลอมจากภายนอก โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่สามารถอดทนยอมรับได้ トラบเท่าที่มีผลตอบแทนทางเศรษฐกิจสู่ชุมชน แต่สิ่งอื่นที่เข้ามากระทบต่อโครงสร้างทางสังคมของเกาะ เช่น สะพาน กลับถือเป็นสิ่งรุกรานที่ไม่พึงประสงค์ ชาวไทย – มอญจึงให้ความหมายของอัตลักษณ์ในเชิงวัฒนธรรมความเป็นมอญ และปฏิเสธความทันสมัยของปัจจุบัน ส่วนชาวไทยมุสลิม ให้ความหมายอัตลักษณ์โดยการสื่อสารภายในกลุ่มย่อยของตนและมีการสื่อสารกับมุสลิมในต่างประเทศ

ทางด้านชุมชนนวนคร เขตรังสิต จังหวัดปทุมธานี มีผู้เข้าพักอาศัยที่มาจากทุกภาคของประเทศ ความรู้สึกผูกพันกับครอบครัวในท้องถิ่นเดิม ทำให้ความรู้สึกร่วมของการเป็นเจ้าของชุมชนนวนครในหมู่ชาวบ้านเกิดขึ้นได้ยาก

การยึดหยุ่นของอัตลักษณ์จะสามารถทำให้ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในเกาะเกร็ด และนวนครต่างมีชีวิตอยู่ได้อย่างสันติและมีคุณภาพ การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนต้องอาศัยการใช้สื่อและรูปแบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพเพื่อสะท้อนความต้องการที่แท้จริงของชุมชน รวมถึงชาวบ้านได้ร่วมกันแก้ไขปัญหาและหาหนทางที่จะทำให้ชุมชนพัฒนาขึ้น

อมรรัตน์ อุดมเรืองเกียรติ (วิทยานิพนธ์ (นศ.ม.) มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต,2546) ได้ศึกษาเรื่อง “การสื่อสารและกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม เพื่อสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนเกาะเกร็ด” โดยได้มีการศึกษาด้านการสื่อสารเพื่อการสร้างอัตลักษณ์ทางด้านศิลปหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา ซึ่งใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ สัมภาษณ์ผู้คนเก่าแก่ในชุมชน คนรุ่นกลาง และคนรุ่นใหม่ จำนวน 29 คน ผลการวิจัยพบว่า คนรุ่นกลางเป็นคนที่มียุทธพลในการสื่อสารมากที่สุด ในขณะที่คนรุ่นใหม่ต่อต้านการครอบงำของคนรุ่นกลาง และมีการรักษาพื้นที่ของตนเองไว้โดยใช้อำนาจการต่อรอง รวมทั้งมีการสร้างผลงานศิลปหัตถกรรมด้านเครื่องปั้นดินเผาที่บ่งบอกอัตลักษณ์เฉพาะบุคคลมากขึ้น

วรมะธ ยอดบูน (วิทยานิพนธ์ (มน.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2548) ได้ศึกษาเรื่อง “อัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ในบริบทการท่องเที่ยว : ศึกษากรณีหมู่บ้านรวมมิตร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย” โดยศึกษาอัตลักษณ์ชาติพันธุ์และผลกระทบที่เกิดขึ้นในพื้นที่หมู่บ้านท่องเที่ยว ใช้

ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพในการรวบรวมข้อมูล ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ผู้ให้
ข่าวสำคัญ รวมถึงการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผลการวิจัยพบว่า ในหมู่บ้านประกอบด้วยคนหลาย
ชาติพันธุ์แต่ละชาติพันธุ์ก็มีอัตลักษณ์เฉพาะของตน เมื่อการท่องเที่ยวได้เข้ามาในหมู่บ้านทำให้
เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านอัตลักษณ์หลาย ๆ อย่างของทุกกลุ่มชาติพันธุ์ ไม่ว่าจะเป็น ภาษา การ
แต่งกาย ค่านิยม อาชีพ รวมถึงวิถีชีวิต

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “สื่อพื้นบ้านกับการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนศาลายา” ผู้วิจัยมีความประสงค์ที่จะศึกษา สื่อพื้นบ้านดั้งเดิมของชาวชุมชนศาลายา ซึ่งในอดีตที่ผ่านมา สื่อพื้นบ้านทั้งหลายจะเป็นสื่อที่มีอยู่ประเภทเดียวในชุมชน มีบทบาทหน้าที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการส่งข่าวสาร ให้ความรู้ สร้างความบันเทิง ปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยม ถ่ายทอดภาษา ถ่ายทอดวัฒนธรรม ตลอดจนสร้างความสามัคคีกลมเกลียวกันของคนในชุมชน การศึกษาวิจัยครั้งนี้ดำเนินการเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลสื่อพื้นบ้านของชาวชุมชนศาลายา แล้วนำมาแบ่งเป็นหมวดหมู่ คัดสรรหาสื่อพื้นบ้านที่เหมาะสม และสามารถสร้างอัตลักษณ์ให้กับชาวชุมชนศาลายา ทั้งยังสามารถนำมาใช้เพื่อประโยชน์ในการส่งเสริม เผยแพร่ ให้เป็นที่รู้จักกว้างขวางขึ้นและสร้างมูลค่าเพิ่มทางด้านการท่องเที่ยว การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ได้ใช้การศึกษาค้นคว้าจากเอกสารทางวิชาการ ตำรา และการศึกษาค้นคว้าภาคสนามในรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ร่วมกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม เพื่อให้ได้ข้อมูลในเชิงลึกที่มีคุณภาพและนำมาใช้ประโยชน์ได้จริง

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1.1 ประชากร

การศึกษาในครั้งนี้ได้ทำการศึกษาจากประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

3.1.2 กลุ่มตัวอย่าง

ผู้ที่อาศัยอยู่ดั้งเดิมในชุมชนศาลายา ซึ่งอยู่อาศัยมาไม่น้อยกว่า 20 ปี โดยเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจ เคยร่วมกิจกรรมหรือมีประสบการณ์ร่วมที่เกี่ยวข้องกับสื่อพื้นบ้านของชุมชนศาลายา เพื่อทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกรายบุคคล (Individual depth interview)

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.2.1 การวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์ แบบเจาะลึกรายบุคคล (Individual depth interview) ร่วมกับวิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non – Participant Observation) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) กับ ผู้ที่อาศัยอยู่ดั้งเดิมในชุมชนศาลายา ซึ่งอยู่อาศัยมานาน้อยกว่า 20 ปี โดยเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจ เคยร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสื่อพื้นบ้านของชุมชนศาลายา จำนวน 7 คน โดยใช้แบบสอบถามที่ได้สร้างขึ้นมาให้มีความเกี่ยวข้องกับสื่อพื้นบ้านของชาวชุมชนศาลายา ในประเด็นเกี่ยวกับสื่อพื้นบ้านที่มีมาในอดีต ปัจจัยในการดำรงอยู่ หรือหายไปของสื่อพื้นบ้านในปัจจุบัน ตลอดจนอัตลักษณ์ของสื่อพื้นบ้านของชาวชุมชนศาลายา

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.3.1 การรวบรวมข้อมูล

3.3.1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ ซึ่งทำการศึกษาจากผู้ให้ข้อมูลที่เป็นชาวชุมชนศาลายา ผู้ซึ่งอยู่อาศัยมาตั้งแต่ดั้งเดิม โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ร่วมกับวิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non – Participant Observation) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation)

3.3.1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของชุมชน เช่น ประวัติความเป็นมา ภูมิประเทศ การดำรงชีวิต ตลอดจนสื่อพื้นบ้านต่าง ๆ อาทิ ประเพณี วัฒนธรรม การละเล่นพื้นบ้าน รวมถึงการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.4.1 การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) โดยการนำเอกสารหลักฐานต่าง ๆ รวมถึงข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า การสัมภาษณ์ผู้อาศัยอยู่ในชุมชนศาลายา มาทำการวิเคราะห์ ในเชิงพรรณนา และจัดการจำแนกและจัดระบบข้อมูล (Typology and Taxonomy) ที่เกี่ยวข้องกับสื่อพื้นบ้าน ตลอดจนการวิเคราะห์หาสาเหตุและผล (Cause and Effect analysis) เป็นการวิเคราะห์หาผลที่เกิดขึ้นว่ามาจากสาเหตุหรือปัจจัยใดบ้าง ที่มีความสัมพันธ์กับการสูญหายและการคงอยู่ของอัตลักษณ์สื่อพื้นบ้านของชาวชุมชนศาลายา

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในบทนี้เป็นการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาจากการศึกษาค้นคว้า ทบทวนจากเอกสารตำราที่เคยมีผู้ค้นคว้าไว้เดิม การสัมภาษณ์ในลักษณะเจาะลึกเป็นรายบุคคล (Individual depth interview) กับชาวชุมชนศาลายาผู้ซึ่งอาศัยอยู่มาเป็นเวลานาน และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และไม่มีส่วนร่วม (Non – Participant Observation) เพื่อค้นหาสื่อพื้นบ้านของชาวชุมชนศาลายา เหตุปัจจัยที่ทำให้สื่อพื้นบ้านยังคงอยู่หรือสูญหายไป และสื่อพื้นบ้านที่ยังคงสืบทอดกันมาจนกลายเป็นอัตลักษณ์ของชาวชุมชนศาลายา โดยมีผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

4.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชน

การกำเนิดของชุมชนศาลายาในอดีตนั้น ยังไม่มีหลักฐานปรากฏอย่างชัดเจนว่าเริ่มต้นขึ้นในสมัยใด แต่เริ่มค้นพบหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เมื่อสมเด็จพระเจ้าฟ้ามงกุฎ สมมติเทววงศ์พงษอิศร กษัตริย์ (ภายหลังได้ขึ้นครองราชย์เป็นรัชกาลที่ 4) ทรงออกผนวชในสมัยรัชกาลที่ 3 และได้เสด็จฯ จุฑงค์ไปพบบองค์พระปฐมเจดีย์ ทรงมีพระราชดำริว่าเป็นสถานที่น่าเลื่อมใสศรัทธา จึงกราบบังคมทูลเสนอให้รัชกาลที่ 3 ทรงปฏิสังขรณ์ แต่ยังไม่ได้มีการปฏิสังขรณ์จวบจนกระทั่งสิ้นรัชกาลที่ 3 และสมเด็จพระเจ้าฟ้ามงกุฎฯ เสด็จขึ้นครองราชย์เป็นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในปี พ.ศ. 2394 หลังจากนั้นในปี พ.ศ. 2396 ได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีการบูรณปฏิสังขรณ์องค์พระปฐมเจดีย์โดยให้ก่อเจดีย์แบบลังกาครอบเจดีย์องค์เดิมไว้ และปฏิสังขรณ์บริเวณโดยรอบองค์พระปฐมเจดีย์ให้มีสภาพดี

ชาวชุมชนศาลายามีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับแม่น้ำลำคลองมาตั้งแต่ครั้งอดีต เนื่องจากต้องใช้น้ำสำหรับการเพาะปลูกทำไร่ ทำนา ทำสวน ตลอดจนใช้เป็นเส้นทางในการสัญจรไปมา คลองสำคัญที่เป็นเส้นทางเดินเรือสายหลักระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยากับแม่น้ำท่าจีน ได้แก่ คลองโยง ซึ่งเป็นคลองเก่าแก่รุ่นแรก ๆ ของศาลายา มีมาตั้งแต่ก่อนการขุดคลองมหาสวัสดิ์ แต่ไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีมาตั้งแต่พ.ศ.ใด โดยมีการสันนิษฐานว่าเดิมน่าจะเป็นเส้นทางสัญจรทางบก มีการเดินทางผ่านไปมาของผู้คน เกวียน ม้า วัว ควาย ทำให้เกิดเป็นร่องและเมื่อเข้าฤดูฝนจึงมีน้ำท่วมขัง จนกระทั่งสามารถใช้เรือในการสัญจรได้ แต่หากเรือมีขนาดใหญ่หรือมีน้ำหนักมาก ก็จะใช้ควายในการลากจูงไปบนตลิ่ง

นอกจากนี้คลองโยงยังเป็นเส้นทางสัญจรที่สำคัญในการเดินทางไปนมัสการองค์พระปฐมเจดีย์ซึ่งปรากฏหลักฐานในโคลงนิราศพระประธม ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท ต้นราชสกุล สนธิวงศ์ , นิราศพระประธม ของ พระสุนทรโวหาร (ภู่) หรือ สุนทรภู่ จวบจนกระทั่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ มหาโกษาธิบดี (ชำ บุญนาค) เมื่อครั้งยังเป็นเจ้าพระยาวรวิงศ มหาโกษาธิบดี ชุดคลองมหาสวัสดิ์โดยเริ่มลงมือขุดเมื่อวันที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2402 แล้วเสร็จเมื่อ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2403 (<http://www.manager.co.th/Travel/ViewNews.aspx?>)

การเกิดชุมชนวัดสุวรรณาราม ชุมชนวัดมะเกลือ ชุมชนคลองโยง ชุมชนศาลายา และชุมชนคลองมหาสวัสดิ์

จากหลักฐานการจับจองที่ดินสองฝั่งคลองมหาสวัสดิ์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเพื่อพระราชทานแก่พระราชโอรสและพระราชธิดา ทำให้เชื่อกันว่าบริเวณที่เป็นชุมชนคลองโยงในปัจจุบันน่าจะมีการตั้งถิ่นฐานจับจองที่ดินไว้ก่อนแล้ว เพราะระวางที่ดินจับจองนั้นไม่เป็นเส้นตรงเหมือนกับด้านอื่น ๆ (อภิสิทธิ์ เกษมผลกุล, 2552:17) ต่อมาหลังจากได้มีการขุดคลองมหาสวัสดิ์ขึ้นจึงเริ่มมีชาวบ้านจากบริเวณริมฝั่งแม่น้ำท่าจีนทยอยกันเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณชุมชนวัดสุวรรณารามในปัจจุบัน และมีการสร้างสำนักสงฆ์สุวรรณารามโดยมีการจดทะเบียนเป็นวัดในปี พ.ศ. 2424 ในช่วงเวลาใกล้เคียงกันกับชุมชนวัดสุวรรณาราม ได้มีอีกชุมชนหนึ่งได้เกิดขึ้น นั่นคือ ชุมชนวัดมะเกลือ โดยมีการสร้างวัดมะเกลือขึ้นเป็นวัดประจำหมู่บ้าน ซึ่งสร้างขึ้นราว พ.ศ. 2411 ในอดีตบริเวณชุมชนวัดมะเกลือจะมีต้นมะเกลือขึ้นอยู่มากจึงเป็นที่มาของชื่อชุมชน นอกจากนี้ 3 ชุมชนที่กล่าวมาแล้ว หลังจากได้มีการขุดคลองมหาสวัสดิ์จึงเริ่มมีชาวบ้านจากถิ่นอื่นเข้ามาตั้งบ้านเรือนอาศัยกันอยู่ห่าง ๆ บริเวณที่ดินสองฝั่งคลอง ซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็น ชุมชนศาลายา และ ชุมชนบ้านคลองมหาสวัสดิ์ (เอี่ยม ทองดี และคณะ, 2542:58)

จากการรวมตัวของพื้นที่ตำบลศาลายา ตำบลคลองโยง และตำบลมหาสวัสดิ์ ทำให้มีการยกฐานะขึ้นเป็นกิ่งอำเภอสายาขึ้นภายหลัง ต่อมาในปี พ.ศ. 2532 ได้ขอเปลี่ยนชื่อเป็นกิ่งอำเภอพุทธมณฑล และได้ยกฐานะเป็นอำเภอพุทธมณฑล เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2539

ว่า “คลองขวาง” เพื่อเชื่อมระหว่างคลองมหาสวัสดิ์กับคลองภาษีเจริญ เนื่องจากคลองทั้งสองสายนี้เชื่อมแม่น้ำท่าจีนกับแม่น้ำเจ้าพระยาเข้าไว้ด้วยกัน ทำให้เวลาน้ำขึ้น น้ำจากแม่น้ำทั้งสองสายจะไหลพาตะกอนมาเข้าสู่คลองมหาสวัสดิ์กับคลองภาษีเจริญ ส่งผลให้คลองทั้งสองตื้นเขิน เกิดเป็นอุปสรรคสำหรับการสัญจรไปมา โดยคลองทวีวัฒนามีขนาดคลองกว้าง 4 วา ลึก 4 ศอก ยาว 340 เส้น หลังจากได้มีการขุดคลองทวีวัฒนาแล้วพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯกำหนดเขตที่ดินไว้ฝั่งละ 40 เส้น เพื่อใช้เป็นที่ดินพระราชสมรดก และจากการขุดคลองทวีวัฒนาทำให้สามารถขยายเนื้อที่ทำการเพาะปลูกได้ 27,200 ไร่

3. วัดศาลวัน

ในปีพ.ศ. 2440 ขุนวิศาลกันโอกาส หรือที่เรียกกันว่ากำนันพิน ได้เป็นนายกองดูแลเก็บผลประโยชน์จากที่ดินของเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ได้นำเงินจากค่ากองนามาสั่งสร้างเป็นวัดขึ้น แต่เดิมเรียกกันว่าวัดตาพิน หลังจากนั้นหลวงพ่อดำตันสาละมาปลูกจึงมีการเปลี่ยนชื่อเป็น “วัดศาลวัน” (<http://www.op.mahidol.ac.th/oppe/temple.html> สืบค้น เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2555) และวัดนี้ได้กลายเป็นศูนย์กลางของชุมชนในเวลาต่อมา ทำให้ชุมชนเริ่มมีการเคลื่อนตัวจากสี่แยกคลองขวางมาอยู่ฝั่งตรงข้ามกับวัดและกลายเป็นชุมชนศาลายามาจนกระทั่งปัจจุบัน (อภิสิทธิ์ เกษมผลกุล, 2552:41)

4. วัดสุวรรณาราม

เป็นวัดที่เก่าแก่ที่สุดของตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล ได้รับการประกาศจัดตั้งให้เป็นวัดเมื่อปี พ.ศ. 2424 โดยมีตากอง คง เป็นผู้สร้าง และมีหลวงพ่อสาด เป็นเจ้าอาวาสเป็นรูปแรก มีการก่อสร้างพระอุโบสถที่ได้สัดส่วนสวยงาม และภายในประดิษฐานพระพุทธรูป “พระพุทธสุวรรณบวรรังสี” (เอี่ยม ทองดี และคณะ, 2542:19)

5. ทางรถไฟสายใต้

ได้เริ่มมีการก่อสร้างตั้งแต่ปี พ.ศ. 2440 เปิดเดินรถระหว่างสถานีบางกอกน้อยกับเพชรบุรี เมื่อปี พ.ศ. 2446 และทำให้ชุมชนมีการคมนาคมที่สะดวกเพิ่มขึ้น มีการตั้งสถานีรถไฟขึ้นในพื้นที่ 3 สถานี ได้แก่ สถานีศาลายา สถานีวัดสุวรรณ และสถานีคลองมหาสวัสดิ์ เป็นผลทำให้การคมนาคมตามแม่น้ำลำคลองมีบทบาทลดลง แต่ในช่วงแรกการเดินทางไปยังมีข้อจำกัดหลายอย่าง เช่น มีรถเพียงเที่ยวเดียว และค่ารถแพง (เอี่ยม ทองดี และคณะ, 2542:61-63)

6. การก่อสร้างพุทธมณฑล

ในปี พ.ศ. 2495 สมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ดำริที่จะจัดสร้างพุทธมณฑลขึ้นเพื่อเป็นการเฉลิมฉลองที่พระพุทธศาสนาเมื่ออายุครบ 25 ศตวรรษ คณะรัฐมนตรีจึงได้มีมติอนุมัติเมื่อปี พ.ศ. 2497 โดยเลือกเอาพื้นที่ส่วนหนึ่งของอำเภอนครชัยศรีและอำเภอสามพรานในขณะนั้น รวมจำนวน 2,500 ไร่ เป็นที่ตั้ง จนกระทั่งวันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ. 2498 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เสด็จพระราชดำเนินประกอบพิธีก่อพระฤกษ์ ณ ตำแหน่งฐานพระพุทธรูป การก่อสร้างได้ชะงักตัวไประยะหนึ่งด้วยปัญหาด้านงบประมาณ

ต่อมาในสมัยรัฐบาล พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ได้มีการรื้อฟื้นโครงการโดยเร่งดำเนินการก่อสร้างอีกครั้ง และได้ดำเนินการแล้วเสร็จสมบูรณ์ในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เมื่อสร้างองค์ "พระศรีศากยทศพลญาณ ประธานพุทธมณฑลสุทรรศน์" สำเร็จ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้มีพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จประกอบพิธีสมโภช เมื่อวันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2525 และหลังจากนั้นก็ได้มีการก่อสร้างเพิ่มเติมถาวรวัตถุต่าง ๆ ในพุทธมณฑลมาโดยตลอดเช่น มหาวิหารประดิษฐานพระไตรปิฎกหินอ่อน และ หอประชุม เป็นต้น <http://th.wikipedia.org/wiki/พุทธมณฑล> สืบค้นข้อมูล 6 กุมภาพันธ์ 2555

7.การตัดถนนพุทธมณฑลสาย 4

เมื่อคณะรัฐมนตรีอนุมัติให้มีการจัดสร้างพุทธมณฑล ณ ตำบลศาลายา จังหวัดนครปฐมแล้ว ในปีต่อมาจึงมีการตัดถนนพุทธมณฑลสาย 4 โดยตัดจากแยกถนนเพชรเกษมเข้ามา นับเป็นถนนสายแรกในพื้นที่อำเภอพุทธมณฑล

ภาพที่ 4.2 : คลองมหาสวัสดิ์ปัจจุบัน

แหล่งที่มา :

<http://www.annaontour.com/province/nakornpathom/klongmahasawad.php>

ภาพที่ 4.3 : บริเวณด้านหน้าวัดศาลวัน

ภาพที่ 4.4 : บริเวณชุมชนศาลايا

ตำแหน่งของศาลาต่าง ๆ ในสมัยที่มีการขุดคลองมหาสวัสดิ์

ในระหว่างที่มีการขุดคลองมหาสวัสดิ์นั้น ได้มีการสร้างศาลาไว้ริมทางเป็นระยะ ๆ ทุก 100 เส้น หรือ ประมาณ 4 กิโลเมตร (ความยาวของคลองมหาสวัสดิ์ประมาณ 27 กิโลเมตรเศษ) โดยมีจำนวนศาลาทั้งสิ้น 7 หลัง โดยมีชื่อเรียกศาลาทั้ง 7 หลังดังนี้

1. ศาลา 1 มีการสันนิษฐานว่าน่าจะตั้งอยู่บริเวณปากคลองมหาสวัสดิ์
2. ศาลา 2 ไม่มีชื่ออย่างเป็นทางการ เรียกตามตำแหน่งศาลา
3. ศาลา 3 ไม่มีชื่ออย่างเป็นทางการ เรียกตามตำแหน่งศาลา
4. ศาลา 4 (ศาลา กลาง) ตั้งอยู่ที่ตำบล ศาลากลาง อ.บางกรวย จ.นนทบุรี

5. ศาลา 5 (ศาลาทำศพ ปัจจุบันเรียก ศาลาธรรมสพน์) เป็นศาลาคู่ที่ใช้สำหรับทำศพ คนของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ที่เสียชีวิต เนื่องจากไม่มีวัดอยู่บริเวณใกล้เคียง จุดที่สร้างศาลาอยู่ตรง แนวเสาโทรเลขที่ 15/1

6. ศาลา 6 (ศาลายา) เป็นศาลาที่ทำการบันทึกตำรายาไว้ อยู่ตรงตำแหน่งเสาโทร เลขที่ 19/1 ตรงข้ามกับวัดศาลาวัน ปัจจุบันคือบริเวณหมู่ 3 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล

7. ศาลา 7 (ศาลาดิน) เป็นศาลาหลังสุดท้ายในจำนวน 7 ศาลา สร้างอยู่ในบริเวณ หมู่ 3 บ้านศาลาดิน ตำบลมหาสวัสดิ์ อำเภอพุทธมณฑล ซึ่งกล่าวกันว่าเป็นสถานที่เก็บศพของราษฎร ภายในหมู่บ้านเพื่อรอเผา เดิมชาวบ้านเคยเรียกกันว่า ศาลานกกระจอก เพราะมีนกกกระจอกอยู่ จำนวนมาก (นายแพทย์วัฒนา เทียมปฐม อ้างถึงใน อภิลักษณ์ เกษมผลกุล, 2552: 236)

ปัจจุบันศาลาทั้ง 7 หลังไม่เหลือร่องรอยไว้ให้เห็นแล้ว เหลือเพียงตำนานที่เล่าขานกันผ่าน คนเฒ่าคนแก่ และนิราศ เช่น นิราศพระปฐมที่ได้กล่าวถึงศาลาทั้ง 7 หลังไว้

4.2 ลักษณะทั่วไปของชุมชนในตำบลศาลายาปัจจุบัน

จำนวนชุมชนในปัจจุบันของตำบลศาลายามีจำนวนทั้งสิ้น 12 ชุมชน ได้แก่

ชุมชนที่ 1 ชุมชนตลาดเก่าศาลายา ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 ตำบลศาลายา

ชุมชนที่ 2 ชุมชนหน้าพุทธมณฑล ตั้งอยู่ซอยศาลายา 17 หมู่ที่ 6 ตำบลศาลายา

ชุมชนที่ 3 ชุมชนคุณหลวง ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 ตำบลศาลายา

ชุมชนที่ 4 ชุมชนหมู่ 3 ร่มไทร ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ตำบลศาลายา

ชุมชนที่ 5 ชุมชนรวมใจริมทางรถไฟ ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 ตำบลศาลายา

ชุมชนที่ 6 ชุมชนหน้าสถานีรถไฟ ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 ตำบลศาลายา

ชุมชนที่ 7 ชุมชนตาพิน ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลศาลายา

ชุมชนที่ 8 ชุมชนศาลายานิเวศน์ ตั้งอยู่ซอยศาลายา 11 หมู่ที่ 6 ตำบลศาลายา

ชุมชนที่ 9 ชุมชนซอย ส. พุนทรัพย์ ตั้งอยู่ซอยศาลายา 15 หมู่ที่ 6 ตำบลศาลายา

ชุมชนที่ 10 ชุมชนโพธิ์ทอง ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 ตำบลศาลายา

ชุมชนที่ 11 ชุมชนริมคลองมหาสวัสดิ์ ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 ตำบลศาลายา

ชุมชนที่ 12 ชุมชนหมู่บ้านสหพร ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 ตำบลศาลายา

การนับถือศาสนา

คนในชุมชนของศาลายาส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ

การประกอบอาชีพ

ชาวชุมชนศาลายาส່ว่นใหญ่มีการประกอบอาชีพที่แตกต่างกันไปตามความถนัดของแต่ละคน โดยสรุปอาชีพหลัก ๆ ของชาวชุมชนมีดังนี้

อาชีพเกษตรกร เช่น ทำนาบัว , ปลูกกล้วยไม้ , ทำนา ,ทำสวนผลไม้
อาชีพรับจ้าง เช่น รับจ้างทำงานตามโรงงานต่าง ๆ

อาชีพรับราชการ

อาชีพค้าขาย ซึ่งในอดีตจะมีตลาดเก่าศาลายาเป็นแหล่งทำมาค้าขายของชาวชุมชน

เนื่องจากในอดีตการสัญจรทางน้ำยังมีความสำคัญอยู่มาก โดยเฉพาะในพื้นที่ศาลายา บริเวณตลาดเก่าศาลายาจะเป็นท่าขนส่งผู้โดยสารที่เดินทางมาเพื่อต่อรถยนต์โดยสาร หรือรถไฟ แต่ในปัจจุบันเมื่อคนส่วนใหญ่มีการเปลี่ยนวิธีการสัญจรจากทางน้ำไปใช้การสัญจรทางบกทำให้ตลาดเก่าศาลายาแห่งนี้ซบเซา คนในชุมชนส่วนหนึ่ง จึงได้ย้ายกิจการไปขายในตลาดใหม่ที่มีผู้ซื้อมากกว่าและอยู่ติดถนนใหญ่ สะดวกต่อการมาจับจ่ายซื้อของ

ภาพที่ 4.5 : นาบัว หนึ่งในอาชีพของชาวศาลายา

4.3 วิธีการดำเนินชีวิต ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม

ในปัจจุบันชาวชุมชนศาลายามีวิธีการดำเนินชีวิตคล้ายคนในเมืองหลวงมากขึ้น เนื่องจากอยู่ใกล้กรุงเทพมหานคร และมีประชากรจากต่างถิ่นเข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่มากขึ้นเพราะศาลายาได้กลายเป็นแหล่งที่ตั้งของสถานศึกษาสำคัญ ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหิดล ในแต่ละปีจะมีนักศึกษาเดินทางมาเรียน ตลอดจนมีเจ้าหน้าที่ อาจารย์ รวมถึงผู้ปกครองได้ย้ายเข้ามาอยู่ในพื้นที่มากขึ้น

ความคิดเห็น ค่านิยม ของชาวศาลายา คนในชุมชนส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยมีความคิดเห็นเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนโดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการใช้สื่อบ้าน ที่สามารถจะนำมาใช้ เพื่อเป็น

ทุนทางสังคมในการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว หรือใช้สื่อพื้นบ้านต่าง ๆ ในการเผยแพร่ให้นักท่องเที่ยว ทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศตระหนักในคุณค่า แต่ในขณะเดียวกันก็ยังคงมีการสืบทอดสื่อพื้นบ้าน โดยเฉพาะสื่อด้านประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศาสนา อาจเนื่องมาจากคนในชุมชนศาลายามีการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ใกล้กับวัดจึงยังมีความผูกพันและทำกิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวข้องกับวัดอยู่ ตลอดเวลา นอกเหนือจากสื่อพื้นบ้านด้านประเพณีแล้ว สื่อพื้นบ้านอื่น ๆ เช่น การละเล่น , การเล่นนิทาน ตลอดจนเพลงพื้นบ้านได้ค่อย ๆ จางหายไปจากชุมชน ค่านิยมในการใช้ชีวิตแบบสังคมเมืองเริ่มเข้ามา มีบทบาทกับชีวิตของเยาวชนรุ่นใหม่ ๆ ของชาวชุมชนมากขึ้น

ความเชื่อ ในอดีตจากการค้นพบนิทานเรื่องผี นิทานเกี่ยวกับสัตว์ นิทานเกี่ยวกับพระแม่โพสพได้สะท้อนให้เห็นความเชื่อของชาวศาลายาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติ ตลอดจนมีการเล่นนิทานที่สะท้อนความเชื่อด้านพุทธศาสนาด้วย เช่นนิทานเรื่องชุกกับสองกุมาร เป็นต้น คุณลุงเกิด ไทยทวี ได้เล่าให้ฟังว่าปัจจุบันความเชื่อหลายอย่างได้สูญหายไป เนื่องจากไม่ได้มีการสืบทอดกันสู่รุ่นหลัง ๆ เช่น ประเพณีขวัญข้าว ซึ่งปัจจุบันไม่มีคนทำแล้ว เพราะคนรุ่นใหม่เข้าไปทำงานรับจ้างตามโรงงาน ทำงานบริษัทเอกชน ตลอดจนทำงานราชการกันเป็นส่วนใหญ่ ทำให้การรวมกลุ่มกันเพื่อทำกิจกรรมหรือสืบทอดสื่อพื้นบ้านต่าง ๆ ทำได้ยากขึ้น สอดคล้องกับคุณอุดม อ่อนเรียบร้อย ที่เล่าว่าคนส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตแบบคนเมือง และมองเรื่องผลประโยชน์ที่จะได้รับมากขึ้น ดังนั้นการมารวมตัวกันเพื่อลงแขกหรือประกอบพิธีทำขวัญข้าวจึงเป็นเรื่องยาก

4.4 สื่อพื้นบ้านของชาวชุมชนศาลายา

4.4.1 นิทานพื้นบ้าน

นิทานพื้นบ้านเป็นสื่อพื้นบ้านรูปแบบหนึ่งที่สะท้อนเรื่องราวของชีวิต ทศนคติ ความเชื่อ ตลอดจนค่านิยมของผู้เล่าและชุมชน เพราะในการเล่นนิทานมักจะมีการสอดแทรกความเชื่อและเรื่องราวต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสมัยของผู้เล่าเข้าไปปะปนอยู่ในนิทาน จากการค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องกับนิทานพื้นบ้านศาลายาทำให้พบว่ามีการแบ่งประเภทของนิทานออกเป็น 9 ประเภท (อภิรักษ์ ภิเกษมผลกุล, 2552: 82-83) ได้แก่

1. นิทานอธิบายเหตุ เป็นนิทานสั้น ซึ่งอธิบายที่มาของสิ่งต่าง ๆ หรือสาเหตุความเป็นมาของประเพณีต่าง ๆ เช่น เรื่อง ธงจระเข้ โดยมีการอธิบายเรื่องราวเกี่ยวกับการทอดกฐิน

“มีเศรษฐีแก่เอาทรัพย์ฝังไว้ที่หัวกระได แล้วแกก็ตายจากไป โดยที่ลูกเมียแกก็ไม่รู้ว่ามีทรัพย์ เมื่อตายไปแล้วได้ไปเกิดเป็นจระเข้เฝ้าหัวกระไดบ้านไว้ เมียไปขุดทรัพย์เจอ เพราะแกคงไป

เข้าฝันเมีย แล้วขุดทรัพย์นั้นไปทอดกฐิน มีการทำรูปจระเข้ เอาผ้า เอาจระเข้ไปด้วย พอไปถึงวัด เมียก็ไปทอดกฐิน”

นางบำรุง พินิจกุล สัมภาษณ์ (อ้างถึงในอภิรักษ์ณ เกษมผลกุล, 2552:266)

นอกจากนี้ยังมีอีกหลายสำนวนซึ่งมีเนื้อหาแตกต่างกันไปตามการถ่ายทอดสาร โดยขอยกตัวอย่างบางสำนวนที่เล่าไว้ดังนี้

นานมาแล้ว มีเศรษฐีคนหนึ่ง ทำมาค้าขายจนร่ำรวย มากมายด้วยเงินทอง ข้าวของ แต่เขากลับเป็นคนที่ตระหนี่ถี่เหนียวมาก ไม่เคยคิดที่จะทำบุญสุนทานใด ๆ เลย...ใครมาชวนทำบุญก็ปฏิเสธทุกครั้ง ...อยู่มาเมื่อเศรษฐีมีภรรยา เมื่อภรรยาทำบุญตักบาตรเศรษฐีก็จะบ่นว่าสิ้นเปลือง ส่วนภรรยาที่ว่าทำบุญย่อมได้บุญแน่นอน เศรษฐีก็บอกภรรยาว่า ถ้าอย่างนั้นให้ทำบุญแล้วจับตัวบุญใส่ตระกร้ามาให้ดูหน่อย...เมื่อภรรยาทำไม่ได้ เศรษฐีก็ถือเอาว่าเป็นเรื่องไร้สาระ ลม ๆ แล้ง ๆ ครั้นเมื่อเศรษฐีตายไป ก็ได้ไปเกิดเป็นจระเข้ในลำคลอง คอยทำร้ายผู้คนที่เดินทางผ่านไปผ่านมา เพราะว่าเมื่อตอนเป็นคนมักคอยขัดขวางทางบุญของคนอื่นเสมอ จระเข้ร้ายตัวนี้อยู่ในคลองปีแล้ว ปีเล่า ไม่ได้ไปผูกไปเกิดเสียที จึงนึกถึงคำภรรยาขึ้นมา ที่ว่าหากทำบุญจะได้ไปเกิดใหม่ในภพภูมิที่ดี วันหนึ่งมีเรือกระบวนกฐินผ่านมาทางลำคลองที่จระเข้เศรษฐีนี้อยู่ จระเข้คิดว่าต่อไปนี้จะช่วยเหลือคน ไม่ทำร้ายคนอีกแล้ว เมื่อขบวนเรือกฐินผ่านมาจระเข้ก็ถามผู้คนที่จะไปไหนกันมากมาย ผู้คนเหล่านั้นต่างก็ตอบว่าจะไปทำบุญ ทอดกฐิน จระเข้ก็ถามอีกว่า กฐินคืออะไร ผู้คนที่จะไปทำบุญทอดกฐินก็อธิบายให้จระเข้ฟัง ว่าเป็นทางบุญทางหนึ่ง ....เมื่อได้ฟังดังนั้น จระเข้ก็ตัดสินใจ ติดตามกระบวนเรือกฐินไปด้วย จนเมื่อเรือกระบวนกฐินมาถึงวัด ที่จะทอดกฐิน จระเข้ไม่สามารถเข้าไปได้ จึงขอร้องผู้คนที่มาร่วมทำบุญให้ช่วยวาดรูปของตนทำเป็นธงติดไปกับกองกฐินด้วย ผู้คนที่มาทำบุญทอดกฐินต่างก็เห็นว่า จระเข้มีศรัทธาจริง ๆ ก็เกิดความสงสารเลยช่วยกันวาดรูปจระเข้ใส่ในแผ่นผ้าทำเป็นธงเข้าไปร่วมทำบุญด้วย ครั้นเข้าไปในวัด ก็นำธงจระเข้ขึ้นไปแขวนไว้ที่ปลายเสา ต่อมาภายหลังคนอื่น ๆ ก็พากันวาดรูปจระเข้ไปติดไว้ที่ปลายเสาบ้าง จึงกลายเป็นธรรมเนียมสืบต่อกันมาว่า...ถ้าจะทอดกฐินต้องมีธงรูปจระเข้ปักไว้ที่หน้าวัดเสมอ ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา...นี่แหละ คือที่มาว่า ทำไมทอดกฐินต้องมีธงจระเข้

(<http://นิทานพื้นบ้าน.blogprathai.com> สืบค้นข้อมูล 9 กุมภาพันธ์ 2555)

2. นิทานประจำถิ่น เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับสภาพทั่ว ๆ ไปของแหล่งที่เล่านิทาน อาจเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น หรือการบรรยายเกี่ยวกับพื้นที่ภูมิประเทศของนครปฐม เช่น เรื่อง พระยาภิง พระยาพาน ดังเนื้อเรื่องต่อไปนี้

ครั้งหนึ่ง นานมาแล้ว เมืองกาญจนบุรี (บางสำนวน ว่าเป็นเมือง นครชัยศรี จังหวัด นครปฐม) มีเจ้าผู้ครองเมืองชื่อ “ พระยาภิง ” เมื่อพระมเหสี ทรงครรภ์ พระยาภิง ได้ให้โหรมาทำนายทารกในครรภ์ ว่าจะเป็นหญิงหรือชาย โหรทำนายว่า ทารกจะเป็นชาย มีบุญบารมีมาก มีจิตใจห้าวหาญและอาจเป็น ปิตุฆาต คือผู้ที่ฆ่าพ่อได้ครั้นเมื่อถึงเวลาประสูติ พนักงานก็นำพานทองมารองรับ ตามราชประเพณี ปรากฏว่า พระนลาฏของพระโอรสน้อยได้กระทบกับขอบพาน จนพานเป็นรอยยุบลงไปและเกิดเป็นแผลขึ้นที่พระนลาฏของพระองค์ พระยาภิง ทราบดังนั้นก็คิดถึงคำทำนายของโหรว่า พระโอรสมิ่บุญมากจริง จนขนาดพานทอง ที่มารองรับยังทานบุญบารมีไว้ไม่ได้ จนขอบพานยุบเป็นรอย จึงสั่งให้ทหารนำ พระโอรสน้อยไปประหารเสีย พระมเหสี เมื่อทราบดังนั้นก็ทุกข์ใจมาก คิดหาทาง แก้ไข ในที่สุดก็ทรงนำพระโอรสไปฝากไว้กับแม่นม ชื่อ ยายหอม ครั้นเมื่อ พระโอรสเจริญวัย เป็นเด็กชายพาน ยายหอมเห็นว่า เป็นเด็กฉลาดเฉลียว จึง นำไปถวายพระยาราชนบุรี เมื่อพระยาราชนบุรีพบเด็กชายพาน ก็พอพระทัย มาก ประกอบกับที่ไม่ทรงมีพระโอรส หรือพระธิดา จึงทรงรับเด็กชายพานไว้เป็น พระราชบุตรบุญธรรม ตั้งให้เป็น พระยาพาน พระยาพาน นั้นได้รับการศึกษาเล่า เรียนศิลปศาสตร์ทุกแขนง จนมีความรู้ ความเชี่ยวชาญมาก ครั้งนั้น เมื่อพระยา พานเจริญวัยเป็น ราชบุตรผู้เก่งกล้า ทรงถามพระยาราชนบุรี ว่าทำไมต้องส่งเครื่อง บรรณาการแก่เมืองกาญจนบุรีทุก ๆ ปี ขณะที่บ้านเมืองของเราก็ขัดสน จะงดเว้น บ้างสักปีไม่ได้หรือ พระยาราชนบุรี ทรงตรัสว่า ถ้าทำเช่นนั้น เมืองกาญจนบุรี จะหา ว่าเราขบถ และจะยกทัพมาตีได้ เราก็ไม่มีกำลังจะต่อสู้ พระยาพาน ทราบเช่นนั้น ก็รับอาสาที่จะป้องกันเมือง พระยาราชนบุรีจึงไม่ส่งเครื่องบรรณาการ แก่เมือง กาญจนบุรี ของพระยาภิงอีก พระยาภิงเมื่อเห็นว่า เมืองราชบุรีไม่ส่งส่วย ตามปกติ จึงยกทัพใหญ่มาประชิดเมืองราชบุรี พระยาราชนบุรี จึงให้พระยาพานผู้ เป็นราชบุตรบุญธรรมออกไปสู้กับทัพของ พระยาภิง พระยาพาน และ พระยาภิงได้ ต่อสู้กันด้วยการชนช้าง จนในที่สุด พระยาภิง ก็เสียชีวิต ถูกพระยาพานฟันจน สิ้นพระชนม์กองทัพเมืองกาญจนบุรีจึงแตก หนีพ่ายไป กองทัพของพระยาพานได้ ติดตามเข้ายึดทรัพย์สินในเมืองกาญจนบุรีตามสิทธิ์ของผู้ชนะสงคราม

เมื่อเข้าเมืองกาญจนบุรีได้แล้ว เสนาอำมาตย์จึงยกเมืองให้พระยาพาน ขึ้นครองต่อไป คือนั้น พระยาพาน คิดจะเข้าห้องบรรทมของพระมเหสี ของพระยาาง โดยที่ไม่ทราบว่าเป็นพระราชมารดาของตน เมื่อปฐมยาม พระยาพานก็เสด็จไปตำหนักใน ได้พบแมวม่าลูกอ่อนนอนขวางประตูตำหนักอยู่ ครั้นเมื่อทรงเข้าไปใกล้ ก็ได้ยินแมวม่าพูดขึ้นว่า ” ลูกอย่าเพิ่งร้องหิวนม คอยดูลูกเขา เข้าหาแม่ก่อน ” พระยาพานได้ยินเช่นนั้นก็สะดุดพระทัยที่เห็นแมวม่าพูดได้ และเรื่องที่พูดก็มี ความหมายชอบกล จึงทรงเปลี่ยน พระทัยกลับตำหนักของตนเสีย ครั้นยามสอง (เที่ยงคืน) ก็ทรงเกิดความสงสัย จึงเสด็จไปตำหนักในอีกครั้งหนึ่ง ผ่านไปก็ทรงพบ ม่าแม่ม่าลูก พูดกันว่า ” ลูกอย่าเพิ่งร้องกินนม ดูลี ดูนั่น ลูกเขาจะเข้าหาแม่ ” พระยาพานก็สะดุดพระทัยอีก เห็นเป็นอัศจรรย์เพราะม่าและแมวม่าพูดได้ และพูด เนื้อความเดียวกันด้วย จึงกลับตำหนักที่ประทับเหมือนเดิม แต่ก็บรรทมไม่หลับ เพราะสงสัยเรื่องราวที่แม่ม่า และม่าแม่ม่าพูด จึงอยากรู้เรื่องให้ได้ครั้นเมื่อยามสาม (ตีสยาม) จึงเสด็จไปตำหนักในอีกครั้ง ครั่งนี้ทรงรีบเดินเข้าไปในห้องพระมเหสี โดยไม่หยุดฟังเสียงใด ๆ เลย เมื่อพระมเหสี ของพระยาาง เห็นพระยาพาน ก็ตรัสถามว่า ” ท่านเป็นโอรสแท้ๆ ของพระยาราชาบุรี หรือ ? เพราะทรงมีรอยแผลเป็นที่พระนลาฏ เหมือน โอรสของเราเลย ” พระนางจึงเล่าเรื่องพระโอรสของพระองค์ที่มีรอยแผลเป็นที่เกิดจากทรงกระทบกับขอบพาน เมื่อแรกประสูติ และทรงเล่าเรื่อง คำทำนายของโหร ที่ว่าพระโอรสจะเป็นปิตุฆาตพระราชบิดา จนทำให้พระองค์ต้องนำพระโอรสไปให้ยายหอมเลี้ยง และต้องพลัดพรากจากกัน นับแต่นั้นเมื่อพระมเหสีทรงเล่าจบ ก็ตรัสว่า ถ้าพระยาพานไม่ทรงเชื่อ ก็ให้ส่องพระฉายาดูรอยแผลเป็นที่พระนลาฏเถิด พระยาพาน เมื่อทรงทราบเรื่องแล้ว ก็สำคัญว่าพระมเหสีคือพระราชมารดาแน่นอน จึงทรงกันแสงที่ได้ทรงกระทำ ” ปิตุฆาต ” (ฆ่าบิดา) ด้วยความกริ้ว จึงรับสั่งให้นายายหอมไปประหารชีวิต และทิ้งให้แร้งกิน ชาวบ้านจึงเรียกบริเวณนั้นว่า ” ท่าแร้ง ” นับแต่นั้นมา หลังจากนั้น พระยาพาน ก็ทรงเศร้าโศก เสียใจมาก คิดถึงเวรกรรมที่ตนได้กระทำไป เพราะความไม่รู้ และ เพราะ บันดาลโทษะ ทรงคิดจะไถ่บาป จึงทรงนิมนต์พระภิกษุสงฆ์มาประชุมปรึกษา เรื่องการไถ่บาปของตนอันเป็น คุรุกรรม (กรรมหนัก) ที่ประชุมสงฆ์จึง เสนอว่า ” สร้างพระมหาเจดีย์สูงเท่านกเขาเห็น จะบำบัดบาปกรรมลดลงได้หนึ่งในสิบส่วน ” เมื่อทรงทราบเช่นนั้น พระยาพาน ทรงยินดีมาก จึงโปรดให้สร้างพระมหาเจดีย์บรรจุพระเขี้ยวแก้ว คือ ” พระปฐมเจดีย์ ” เพื่อไถ่โทษที่ทรงฆ่าพระราชบิดา และให้สร้างเจดีย์ย้อมอีกองค์หนึ่ง คือ ” พระประโทน ” เพื่อไถ่โทษที่ทรงฆ่า

บุพการี ผู้เลี้ยงดู คือ ยายหอม ฉะนั้นจึงปรากฏมี พระปฐมเจดีย์ และ พระประ
 โทณ อยู่ที่อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม จนทราบเท่าทุกวันนี้ ([http://นิทาน
 พื้นบ้าน.blogprathai.com/](http://นิทาน
  พื้นบ้าน.blogprathai.com/) สืบค้นข้อมูล 9 กุมภาพันธ์ 2555)

3. นิทานศาสนา มักเป็นนิทานที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า หรือนิทานจาก
 คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เช่น เรื่อง ชุชกขอสองกุมาร โดยชาวชุมชนศาลายาได้มีการเล่าไว้
 2 ส่วนด้วยกัน

ส่วนที่ 1

ชูชกขอสองกุมาร ชุชกเอาเงินไปฝากเพื่อน ที่นี้เพื่อนก็ใช้เงินหมดเลย ชุชกจะ
 ไปขอลูกสาวให้ นางอมิตตตาก็ยกลูกสาวให้ เมียของชูชกดี เมียเขารู้จักบุญคุณ เขา
 ซักเสื้อผ้า หุงข้าว ผัวไม่ต้องอะไร เพื่อนบ้านก็รังเกียจเมียที่ขยันหมั่นเพียร
 ถึงแม้ว่าจะได้ผ้าแกแต่ก็ขยัน ทั้งหุงปลา ตักน้ำ ทำทุกอย่าง จนเกิดความอิจฉา ชุชก
 ก็ใช้เมียไม่ให้ทำอะไร เขาก็บอกว่าต้องหาคนใช้ให้เขา คือสองกุมาร ถึงจะอยู่ด้วย ชุชก
 ต้องออกไปหาสองกุมาร ก็เดินป่าไปเจอพระเวสสันดร มีคนคุมไม่ให้เข้าไปหาพระ
 เวสสันดร ชุชกฉลาดบอกว่า สาสน์ทางอีกเมืองให้เข้าไปตาม ซึ่งจริง ๆ แล้วชูชก
 หลอก ทหารจึงให้เข้าไปได้ นางมัทรีอยู่ก็ไม่ไปขอ จนนางไม่อยู่จึงไปขอเพราะนาง
 มัทรีไปหาผลไม้ เข้าไปขอพระเวสสันดร พระเวสสันดรไม่ให้ ชุชกบอกว่าถ้าไม่ให้ก็
 ไม่ได้ไปนิพพาน พระเวสสันดรก็เลยต้องยกให้ สองกุมารก็หนีไปสระบัว พระ
 เวสสันดรก็ออกตาม เรียกลูก บอกว่าให้ไปเถอะลูก ขอให้เป็นสำเภามาข้ามทะเลสอง
 กุมารก็ขึ้นจากสระบัว พระเวสสันดรให้แล้วก็ดี ๆ กุมาร ลูกสาวก็โกรธพ่อว่าเอาลูก
 ให้เขา จึงไม่ปรารถนาจะเจอพ่ออีก ชุชกก็เอาไปจูงไป ไปนอนอยู่บนยอดไม้ แล้วให้
 สองกุมารนอนข้างล่าง เทวดาก็มาโอบอุ้มทั้งสองไว้ ไปหลงทางไปเข้าเมืองของปู่เขา
 พระเวสสันดรให้สองกุมารแก่ชูชก แต่ชูชกตีราคาสองกุมารเป็นทอง 100 ชั่ง หรือ
 1000 ชั่ง ใครมีเงินก็สามารถมาซื้อได้ ชุชกก็หลงเข้าไปในวังของเสด็จปู่ ปู่ก็ใจดีเลี้ยง
 อาหารคาวหวาน ชุชกกินจนท้องแตกตาย บุญบารมีไม่ถึงสองกุมาร

นางผุค คล้ายสอน สัมภาษณ์ (อ้างถึงใน อภิลักษณ์ เกษมผลกุล, 2552:266 – 267)

ส่วนที่ 2

พระเวสสันดรเป็นชาติที่ 10 ของพระพุทธเจ้า ต้องทำบุญและให้ทาน พระเวสสันดรจึงสละราชย์ ทรัพย์สมบัติคืนให้พ่อไป แล้วพาเมีย ลูกสาวเข้าป่าไป เพื่อบำเพ็ญทาน ตามทางมีช้างมา พวกพราหมณ์ก็มาขอช้าง แก่ก็ให้ ช้างนราครี ก็ให้ ทานไป แล้วไปสร้างอาศรมเพื่อบำเพ็ญทาน ชูชกเป็นขอทานก็ให้พราหมณ์แล้วก็ไป ทวง มาทวงเงินก็ไม่มีใช้ ชูชกก็ไม่ยอมเพราะพราหมณ์คนนั้นไม่ให้เงิน แล้ว พราหมณ์ก็มีลูกสาวอยู่คนหนึ่ง ชื่อ อมิตตดา ก็ยกลูกสาวไปเพื่อแลกกับหนี้ ชูชกก็ พาลูกสาวไปอยู่กระต๊อบ ชูชกก็หลงรักเพราะชูชกก็อายุมากแล้ว อมิตตดาก็บ่นว่า อยากรู้คนใช้ ชูชกรักเมียมาก ก็รับปากกับเมียว่าจะไปขอสองกุมารมาเป็นคนใช้ ดั้นด้นไปถึงอาศรม ได้ไปหลอกนายพรานให้ไปหาอาศรมพระเวสสันดร จนถึง อาศรม พระเวสสันดรก็ถามว่ามาทำไม ชูชกก็บอกว่าจะมาขอสองกุมาร พระ เวสสันดรก็ต้องบำเพ็ญเพียร พระเวสสันดรก็ต้องยกลูกไปให้ ก็เลยยกสองกุมาร สอง กุมารก็เลยหนีไปสระบัว พระเวสสันดรไปตามเจอก็เลยให้ชูชก ส่วนแม่กลับมาไม่ทัน เพราะเข้าไปในป่า มี เสือ สิงห์ ชูชกก็พามาจนถึงเมือง ชูชกก็รู้ว่าป็นลูกหลาน ของเจ้าเมืองพระเจ้าสัญชัย มีคนมาบอกเจ้าเมืองสัญชัย เจ้าเมืองสัญชัยก็รู้ว่าชูชก เอาหลานมาเป็นคนใช้ เลยให้อำมาตย์มาตามชูชกไปบอกว่าจะขอหลาน จะเอาเงิน ทองเท่าไรก็จะให้หมด หลานไปเจอปู่ก็ร้องไห้ร้องไห้ ก็ซื้อขายกันเสร็จ ก็มีการเลี้ยง ข้าวกัน ชูชกไม่เคยกินข้าวในวังจึงกินจนพุงแตกตาย

นายประทุม สวัสดิ์นำ สัมภาษณ์ (อ้างถึงใน อภิลักขณ์ เกษมผลกุล, 2552: 266 – 267)

4. นิทานปรัมปรา เป็นนิทานเก่าแก่ ที่มีมนุษย์เป็นตัวเอกของเรื่องโดยมีเทวดา นางฟ้า เข้า มาเกี่ยวข้อง มักเชื่อว่าครั้งหนึ่งเคยเกิดเรื่องราวขึ้นจริง เช่นเรื่องแม่โพสพ ที่เป็นตำนานของคนภาค กลาง มีเนื้อเรื่องดังต่อไปนี้

แม่โพสพเป็นเทวีแห่งข้าว มีพาหนะเป็นปลากรายทองและปลาสำเภา ในวัน หนึ่งที่เมืองไพสาลี กลางสโมสรรสนินิบาด มนุษย์ได้ปรึกษากันว่าระหว่างพระพุทธเจ้า กับแม่โพสพใครมีคุณมากกว่ากัน ที่ประชุมต่างพากันกล่าวว่า คุณพระพุทธเจ้าใหญ่ กว่า แม่โพสพและพระเพชรฉลูกรรมได้ฟังดังนั้นก็ขบขันใจว่าเรารักษามนุษย์อยู่ มนุษย์ไม่เห็นความดี จึงทรงปลากรายหนีไปยังป่าหิมพานต์เขาคชกูฏ เมื่อแม่โพสพ จากไปก็เกิดความอดอยากขึ้นในโลกมนุษย์ ทำไรไถนาไม่มีข้าวมีแต่แกลบ มนุษย์จึง ขวนกันไปเฝ้าพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าให้พระมาตุลีไปเชิญนางกลับมา พระมาตุลี ตามไปจนถึงเขาทบกันก็ไปไม่ได้ จึงใช้ให้ปลาสลาดไปตามต่อจนพบ ปลาสลาดได้

อ่อนวอนขอให้นางกลับคืนโลก นางตอบว่า อยู่ที่นี่เราสบาย ถ้าจะไปใจแม่หาย เพราะเขาไม่รู้บุญคุณ แม่จะให้แต่เมล็ดข้าวไปรักษาแก่ฝูงคน เมื่อเก็บนิกถึงเรา เราจะไปปีละหน เก็บเกี่ยวแล้วให้ทำขวัญ นางได้มอบเมล็ดข้าว 7 เมล็ด (บ้างก็ว่า 9 เมล็ดไปทำพันธุ์ พระเพชรฉลูกรรมให้แม่เหล็ก 1 อัน สำหรับตั้งพริก นางยังสั่งด้วยว่า เมื่อมนุษย์ทำไร่นา เมื่อข้าวใกล้สุกก็จัดให้มีพิธีทำขวัญให้แต่งด้วยข้าวขวัญ และด้วยเหตุที่ปลาสดาเป็นผู้บอกทางที่นางซ่อนแก่พระมาตุลี นางจึงสั่งให้นำปลาสดามาเป็นเครื่องเช่นสังเวद्यด้วย ปลาสดาก็ลากลับมาเล่าให้พระมาตุลีฟังตามคำแม่โพสพ พระมาตุลีรับเมล็ดข้าวแล้วก็เหาะกลับ ในระหว่างทางพระมาตุลีจึงหยุดพักอาบน้ำ นกกระจาบได้แอบลักเมล็ดข้าวสองเมล็ดบินหนี ข้าวสองเมล็ดนั้นได้ตกลงมายังโลกมนุษย์กลายเป็นข้าวผี พระมาตุลีนำเมล็ดพันธุ์ข้าวถวายพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าจึงเรียกมนุษย์มาพร้อมกัน ทรงอธิบายให้มนุษย์ฟัง และแจกเมล็ดพันธุ์ข้าวให้แก่มนุษย์ ตั้งแต่นั้นมาเมื่อข้าวใกล้สุก มนุษย์จะทำขวัญเชิญแม่โพสพเป็นประจำทุกปี

ประชุม ศิริธรรมวัฒน์, 2528 อ้างถึงใน

<http://www.culture.go.th/knowledge/story/rice/file12.htm> สืบค้นข้อมูล 13 กุมภาพันธ์ 2555

นอกจากนี้นางสายทอง มาเจริญ ชาวชุมชนศาลายาได้เล่าถึงสิ่งของที่ใช้สำหรับทำขวัญข้าว ได้แก่ กล้วย อ้อย ขนมะพร้าว ขนมะม่วง สร้อยคล้องคอ กระจก แป้ง หวี มีการเอาหวีไปรูตใบข้าว มีการมัดข้าวรวมกัน จะมีชะลอม มีธงผ้าสามสี มีบททำขวัญข้าว ดังนี้ “แม่โพสพ แม่ท้อง แม่ไส้ อยากรินของเปรี้ยว ๆ หวาน ๆ ลูกก็เอาของมาให้แล้วนะ ขอให้ลูกทำมาค้าขึ้นนะ ลูกเอาของมาสังเวद्यแล้ว เอาหวีมาให้แต่งตัว” (อ้างถึงในอภิรักษ์ณ์ เกษมผลกุล, 2552:271)

5. นิทานมหัศจรรย์ เป็นนิทานขนาดยาว มีด้วยกันหลายตอน มักมีความเกี่ยวข้องกับความมหัศจรรย์ อิทธิปาฏิหาริย์ เช่น เรื่องนกกระจาบ (สรรพลสิทธิ์) ซึ่งเป็นนิทานเรื่องที่ 40 ในปัญญาสาตก เชื่อกันว่าเป็นเรื่องราวของพระพุทธเจ้าในชาติต่าง ๆ ก่อนจะมาประสูติเป็นพระเจ้าสิริชาติ โดยชาวศาลายาได้เล่าไว้ดังนี้

“มีนกสองตัวผิวเมียทำรังมีลูกด้วยกันสองตัวตัวผู้ออกไปหากินแล้วเกิดไฟป่ามาไหม้รังนก แม่นกก็คอยพ่อนกแต่ไม่มา พ่อนกก็หลงใหลอยู่กับดอกบัวพ่อนกกินเกสรดอกบัว ส่วนแม่นกก็คิดว่าผัวตัวเองไปมีแฟนใหม่แล้วก็เลยโดดเข้ากองไฟ ตัวเมื่อก่อนตายก็อธิษฐานว่าจะไม่คบกับผู้ชายแล้ว ตัวผู้กลับมาก็ไม่เจอ”

นางสายทอง มาเจริญ สัมภาษณ์ (อ้างถึงในอภิธานศัพท์ เกษมผลกุล, 2552:272)

6. นิทานสัตว์ เป็นนิทานที่มีเรื่องราวของสัตว์ และแสดงนิสัยที่แท้จริงภายในจิตใจของสัตว์ เช่น เรื่อง ขวานากับงูเห่า , กระจ่าตายกับเต่า ซึ่ง ขอยกตัวอย่างนิทานเรื่อง ขวานากับงูเห่าบางสำนวน โดยมีเนื้อเรื่องดังนี้

เช้าวันหนึ่งในฤดูหนาว อากาศหนาวเย็นจัด ขวานาผู้หนึ่งได้ออกจากบ้าน ไปทำนาตามปกติ ในท่ามกลางสายฝนอากาศอันหนาวเย็นนั้น ขวานาได้พบงูเห่าตัวหนึ่งนอนขดตัวแข็งอยู่เพราะความหนาวมันไม่กระดุกกระดิกเลย ขวานาเฝ้ามองดูมันอยู่นานด้วยความรู้สึกสงสารอย่างจับใจ ดังนั้นขวานาจึงค่อยๆ จับงูเห่าตัวนั้นขึ้นมาอุ้มไว้ เพื่อให้มันได้รับความอบอุ่นจากตัวของขวานาเอง และลูบไล้ไปตามตัวของงูเห่า เพื่อให้งูเห่าคลายความหนาวลง ไม่นานนักที่ขวานาลูบไล้ไปมาบนตัวงูเห่า ความอบอุ่นจากมือของขวานาช่วยให้งูเห่าตัวนั้นค่อยๆ เคลื่อนไหวได้ ในที่สุดเมื่องูเห่าตัวนั้นเคลื่อนไหวได้ตามปกติมันก็ถกกัดเข้าที่แขนของขวานาทันที ขวานาผู้นั้นร้องขึ้นด้วยความเจ็บปวดและล้มลงสิ้นใจตายอยู่ตรงนั้นเอง ก่อนตายขวานาผู้นั้นได้ร้องรำพันออกมาว่า “ทำคุณแก่สัตว์ร้ายมักจะให้โทษแก่เราอย่างนี้แหละหนอ

(<http://pre-rsc.ricethailand.go.th/rfsc/nitan/chaonakubngoohao.html> สืบค้นเมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2555)

และนิทานเรื่อง กระจ่าตายกับเต่าที่เล่าโดยชาวศาลายาดังเนื้อเรื่องนี้

“กระจ่าตายกับเต่าแข่งกัน เต่ามันเดินช้า วันนั้นเขาก็ทำพนันกันใครถึงเส้นชัยก่อนชนะ กระจ่าก็ว่าเต่าว่าเดินช้า กระจ่าเลยไปนอนหลับที่โคนไม้ เต่าก็เก่งถึงช้าแต่ก็เดินเรื่อย ๆ ถึงเส้นชัยก่อน พอกระจ่าตื่นก็ตกใจรีบวิ่งแต่ก็แพ้เต่า เพราะเต่าเดินถึงแล้ว ”

นางเพ็ญ แก่นละอ สัมภาษณ์ (อ้างถึงในอภิธานศัพท์ เกษมผลกุล, 2552:274)

7. นิทานเรื่องผี เรื่องเล่าเกี่ยวกับผี ได้สะท้อนให้เห็นด้านความเชื่อของชาวชุมชนในเรื่องเกี่ยวกับชีวิตหลังความตาย วิญญาณ ซึ่งเรื่องผีในแถบชุมชนศาลายามีการเล่ากันไว้หลายเรื่อง เช่น ผีปอบ ผีตายโหง ผีเปรต ผีหมา ผีควาย ฯลฯ

“ผีปอบจะมาเข้าสิงคนใจอ่อน มาหาหมอผีมาไล่ จะปิดม่าน เพราะมันจะกินตับเด็ก วิธีการปราบผีปอบ จะเอาว่านมาไล่ พอผีเข้าสิงคนนั้นจะรู้ชื่อหมดเลย ว่าใครชื่ออะไร บอกได้หมด ผีปอบเรียกอีกอย่างว่า ผีชะมด คนที่โดนสิงจะไม่รู้เรื่องอะไรเลย”

นายรัตน์ คล้ายสอน สัมภาษณ์ (อ้างถึงในอภิธานณ์ เกษมผลกุล,2552:280)

8. นิทานตลก เป็นนิทานที่สร้างเสียงหัวเราะ ผ่อนคลายความตึงเครียด สร้างความสุขให้กับผู้ฟัง โดยมีทั้งนิทานตกที่ไม่หลายโลน เช่น เรื่องศรีธนญชัย เรื่องพ่อตากับลูกเขย และนิทานตลกแบบหลายโลน เช่น เรื่องตาเถรยายซี โดยชาวชุมชนศาลายาได้เล่าไว้ดังนี้

“ตาเถรเอาไข่ให้ยายซีทอด ยายซีก็ทอดไปกิน ทอดไปกินไป ไข่ก็หมด ยายซีก็เอาไข่ทอดให้ตาเถรกิน ยายซีถามว่า ไข่อร่อยไหม ตาเถรก็บอกว่า มันหะแม่ง ทะแม่งนะ ”

นางบำรุง พิณีจ สัมภาษณ์ (อ้างถึงในอภิธานณ์ เกษมผลกุล,2552:276)

“ยายซีชอบหลอกเด็ก แล้วเด็กมันสู้ใจ อ่าวของยายอยู่ทางไหน ถ้าเด็กตอบว่าอยู่ข้างหน้า แกก็จะก้มหน้าหลอกของเด็ก ถ้าอยู่ข้างหลังแกก็แอนข้างหน้า เด็กก็เสียหน้า ตาเถรรู้ข่าวก็เลยบอกว่า มึงอยู่ข้างหน้าใช่ไหม ถ้าอย่างนั้นข้าจะแอบด้านหลัง”

นายประทุม สวัสดิ์สีน้ำ สัมภาษณ์ (อ้างถึงในอภิธานณ์ เกษมผลกุล,2552:276)

นอกจากนี้ยังมีสำนวนอื่น ๆ อีก เช่นสำนวน ที่เล่าโดยพระครูศรีปริยัติวิฑูร ป.ธ.๖ ซึ่งมีนายอานนท์ เมธีวรฉัตร เป็นผู้รวบรวมเรียบเรียงข้อมูล ดังนี้

กาลครั้งหนึ่งนานมาแล้วยังมีตาเถรกับยายซีคู่หนึ่งอยู่ในสถานปฏิบัติเดียวกัน ในวันนั้นเป็นวันพระประชาชนมาทำบุญในวัด ตาเถรได้รับมอบหมายให้เป็นหัวหน้าการประกอบพิธีกรรมในช่วงนั้นแกนุ่งผ้าจุงกระเบนแบบโบราณ ไม่สะดวกต่อการกราบพระเพราะมีร่างกายอ้วน จึงถอดหางผ้าเพื่อความสะดวกในการกราบพระ ในช่วงไหว้ยายซีอยู่ด้านท้ายศาลามองไปข้างหน้าเหลือบแลเห็นอวัยวะของตาเถรก็เปล่งอุทานไปว่า ‘อะไรหะ’ตาเถรฯ ตาเถรกล่าวตอบว่า ‘เปรตง’ ยายซีฯยายซีบ่นพิมพ์สำเร็จงานบุญแล้วยายแกก็ลาพระกลับไปพักผ่อนในช่วงกลางวัน ยายซีก็ผลอหลับไปเพราะช่วงนั้นลมพัดอากาศเย็น ลมพัดทำให้ผ้าจุงแกเปิดออก

พอดีตาเถรเดินผ่านไปเห็นก็ตะโกนร้องถามไปว่า ‘อะไรนะ’ ยายซีฯยายซีตอบว่า ‘หลุมนรก’ แล้วตาเถรก็ลาจากไป พอถึงเวลาค่ำตาเถรก็เกิดอารมณ์ครุ่นคิดนึกถึง ยายซีอุทานขึ้นมาในใจว่า ‘วันนี้เราจะหาวิธีการละเมิดลิขสิทธิ์ยายซีให้ได้’ แก้ร่อ เวลาให้ตึกสัจตพยายามค่อยๆเดินเลี้ยวไปทางที่พักยายซี แก้ก็หันซ้ายหันขวาเมื่อไม่เห็นใครก็

เคาะประตูเรียกยายซีเสียงเบาๆว่า ‘ยายซี.....นี่ตาเถรเอง’ ยายซีอยู่ข้างในก็ร้องตอบว่า ‘คอยหน่อยนะตาเถร’ ฯ ตาเถรย่อถามว่า ‘ทำไมละยายซี’ ฯ ยายซีก็ร้องตอบว่า ‘ฉันกำลังเอาเปรตลงหลุมนรก’ ตาเถรอูทานขึ้นมาในใจว่า ‘ฮึ้อ.....นี่กว่าเราเป็นหนึ่งแล้ว ยังมีคนแหมกว่าเราซะอีกนะ’ แล้วแกก็เดินเศร้าหัวห้อย กลับไปอย่างผู้ผิดหวัง

(<http://www.watpratad.org/Article/05-Folklore.pdf> สืบค้นข้อมูล 13 กุมภาพันธ์ 2555)

9. นิทานเข้าแบบ เป็นนิทานที่เริ่มเรื่องด้วยการเกริ่นเรื่องที่น่าสนใจ จนผู้ฟังติดตามอย่างตั้งอกตั้งใจ พอถึงตอนหนึ่งก็จะหยุดเล่า ผู้ฟังคาดว่ามีอะไรน่าสนใจต่อไปก็จะคะยั้นคะยอให้เล่า ผู้เล่าก็จะเล่าออกมาทีละประโยค โดยเปลี่ยนจำนวนตัวเลขเท่านั้น จึงทำให้สามารถเล่าเรื่องไปได้เรื่อย ๆ เช่น เรื่องเล่าไม่มีวันจบ ชาวชุมชนศาลายาได้เล่าไว้ดังนี้

“มีนายพรานคนหนึ่ง จับนกกระจาบบนเป็นแสนตัวหรือมากมาย แล้วคราวนี้ตาข่ายขาด ทำให้นกกระจาบบนตัวที่ 1 ออกไป ตัวที่ 2 ตัวที่ 3 .....นับนกกระจาบบนไปเรื่อย ๆ ไม่มีวันหมดสิ้น “

นายเกิด ไทยทวี สัมภาษณ์ (อ้างถึงในอภิรักษ์ณ เกษมผลกุล,2552:275)

4.4.2 เพลงพื้นบ้าน

เพลงพื้นบ้านจัดได้ว่าเป็นวรรณกรรมที่มีการรวมเอาบทร้อยกรองและดนตรีเข้าไว้ด้วยกัน โดยใช้การถ่ายทอดด้วยการสื่อสารแบบปากต่อปากจากรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง เชื่อกันว่ามีกำเนิดมาก่อนศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง ต่อ มาค่อยมีชื่อ เสียง มีแบบสัมผัสคล้องจอง ท่วงทำนองไปตามภาษาถิ่นนั้นๆในการขับร้องเพื่อความบันเทิงต่างๆจะมีจังหวะดนตรีท้องถิ่น (Folk music) เข้ามา และมีการร้อง รำทำเพลงไปด้วยจึงเกิดเป็นระบำชาวบ้าน (Folk dance) เพลงพื้นบ้านใช้ร้องรำในงานบันเทิงต่างๆมีงานลงแขกเกี่ยวข้าว ต่รูขสงกรานต์ ฯลฯ สำหรับประวัติ ความเป็นมาของเพลงพื้นบ้านในประเทศไทยนั้น มีมานานแล้ว ดังมีข้อความปรากฏในศิลาจารึก หลักที่ 1 กล่าวว่า “เสียงพาทย์ เสียงพิณ เสียงเลื่อน เสียงขับ ใครจักมักเล่น เล่น ใครจักมักหัว หัว” และในไตร ภูมิพระร่วงของพญาลิไท กล่าวว่า “...บ้างเต้น บ้าง รำ บ้างพ่อนระบำ บรรดาดุริยดนตรี บ้างดีด บ้างสี บ้างตี บ้างเป่า บ้างขับสรรพสำเนียง เสียงหมุ่นักคุณจนกันไปเดียดาษ ...” ซึ่งในสมัยอยุธยา รัชสมัยสมเด็จพระบรม

ไตรโลกนารถ มีข้อความใน กฎมณเฑียรบาล ตอนที่ 15 ได้กล่าว ถึงการเล่นร้องเรือ เปาขลุ่ย เปา ปี่ ตีทับ ซับรำ ซึ่งเป็นเพลงและดนตรีสมัยนั้น นอกจากนั้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย กล่าวถึงการ เล่นเพลง เทพทองของพระมหานาค วัดท่าทราย ไว้ในหนังสือปุณณโฆวาทคำ ฉันท เป็นการแสดงที่เป็น มหรสพชนิดหนึ่ง ในงานสมโภชพระพุทธบาท สระบุรี ดังนั้นกล่าวได้ว่า ในสมัยอยุธยา มีการกล่าวถึง เพลงพื้น บ้านอยู่ 2 ประการ คือ เพลงเรือ และเพลงเทพทอง ต่อมาใน สมัยรัตนโกสินทร์ เป็นสมัยที่มี หลักฐานเกี่ยวกับเพลงพื้นบ้านชนิดต่าง มากที่สุด ตั้งแต่รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 5 เป็น “ยุคทอง” ของเพลงพื้นบ้านที่เป็นเพลงปฎิพากย์ (ร้อง โต้ตอบกัน) เช่น เพลงฉ่อย เพลงอีแซว เพลงส่งเครื่อง หรือเพลงทรงเครื่อง หลังสมัย รัชกาลที่ 5 อิทธิ พลวัฒนธรรมตะวันตกทำให้เกิดเพลงไทยสากลขึ้น เพลงพื้นบ้านจึงเริ่มหมดความนิยมลงทีละน้อยๆ

(<http://www.thaigoodview.com/library/contest2552/type1/thai03/10/contents/folkmusic2.html> สืบค้นข้อมูล 13 กุมภาพันธ์ 2555)

เสน่ห์ของเพลงพื้นบ้านอยู่ที่ความเรียบง่ายของการใช้ถ้อยคำ ภาษา ความมีชีวิตชีวาในการ ร้อง และการใส่ท่าทางประกอบ จะมีการร้องเล่นกันตาม ลานบ้าน ลานวัด หรือตามท้องไร่ท้องนา เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบจังหวะ เช่น กลอง ฉิ่ง กรับ หรืออาจใช้การปรบมือเป็นจังหวะก็ได้ โดยมีการอธิบายลักษณะทั่วไปของเพลงพื้นบ้านไว้ดังต่อไปนี้ (สุกัญญา สุขฉายา, 2545:12) คือ

1) เพลงพื้นบ้านเป็นงานของชาวบ้าน มีการถ่ายทอดแบบปากต่อปาก โดยอาศัยการ ฟังและจดจำ ไม่มีการจดบันทึกเป็นรายลักษณ์อักษรไว้ ซึ่งในบางครั้งชาวบ้านอาจได้รับเพลงบาง เพลงมาจากชาวเมืองที่เป็นลายลักษณ์อักษร แล้วนำมาถ่ายทอดกันไปด้วยวิธีการบอกเล่าแบบปากต่อ ปาก ซึ่งเมื่อนานวันเข้า ก็กลายเป็นเพลงชาวบ้านไปในที่สุด

ส่วนเพลงร่ำวงหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า เพลงโชน รำโชน ซึ่งแพร่หลายอยู่ในช่วง สงครามโลกครั้งที่ 2 แม้จะมีที่มาจากเมืองหลวง แต่ในปัจจุบันนั้นก็ได้กลายสภาพเป็นเพลงพื้นบ้าน ของบางท้องถิ่นอย่างเต็มตัว บางท้องถิ่นจะมีเพลงโชนสำนวนเฉพาะถิ่น และเพลงร่ำวงที่แพร่ไปจาก กรุงเทพบในแบบต่าง ๆ กัน เพลงร่ำวงเป็นเพลงที่ผสมผสานระหว่างเพลงชาวเมืองและเพลงชาวบ้าน

2) เพลงพื้นบ้านเป็นเพลงที่ไม่มีกำเนิดแน่นอน เป็นเพลงที่มีการสืบทอดกันมาแบบ ปากต่อปาก ทำให้ไม่ทราบต้นตอที่แน่ชัด

3) เพลงพื้นบ้านเป็นเพลงของกลุ่มชน คนในสังคมมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของบท เพลง ชาวบ้านร่วมกันขับร้องหรืออย่างน้อยเคยฟังและรู้จักเนื้อเพลง เป็นต้นว่าเพลงในทุ่งนาและ ลานนวดข้าว เช่น เพลงเกี่ยวข้าว เพลงสงพ่าง เพลงพานพาน เป็นเพลงที่เกิดขึ้นจากการทำงาน ร่วมกันของชาวนา ชาวนามีส่วนในการร้องเพลงโต้ตอบกันไปมา เนื้อร้องจึงสั้นและง่าย ส่วนคนอื่น ๆ ที่ไม่ได้ร้องในขณะนั้นอาจทำหน้าที่เป็นลูกคู่คอยร้องรับและให้จังหวะ

4) เพลงพื้นบ้านส่วนใหญ่มีเนื้อร้องและทำนองไม่ตายตัว สามารถขยายออกไปหรือตัดทอนลงมาให้สั้นได้ จึงพบว่ามีเพลงพื้นบ้านบางเพลงที่เป็นเพลงเดียวกันแต่มีเนื้อความแตกต่างกันไป เช่น เพลงกล่อมเด็ก “เจ้าขุนทอง” เป็นเพลงกล่อมเด็กที่แพร่หลายมากเพลงหนึ่ง และเป็นเพลงที่มีสำนวนแตกต่างกันมากที่สุดเพลงหนึ่งด้วย

เพลงเจ้าขุนทอง สำนวนที่แพร่หลายมาก

วัดเอยวัดโบสถ์ ตาลโตนครเจ็ดต้น

ขุนทองไปปล้น ป่านฉะนี้ไม่เห็นมา

คดข้าวใส่ห่อ ถ่อเรือไปหา

เขากี่รำลือมา ว่าขุนทองตายแล้ว

เหลือแต่กระดูกแก้ว เมียรักจะไปปลง

ขุนศรีถือฉัตร ยกกระบัตร์ถือธง

ถือท้ายเรือหงส์ ปลงศพเจ้าขุนทอง

5) เพลงพื้นบ้านส่วนใหญ่มีความเรียบง่าย โดยความเรียบง่ายของรูปแบบ คือ การซ้ำคำ ซ้ำวรรค ซ้ำโครงสร้างของจังหวะสัมผัส

6) การประพันธ์ชาวบ้านจะคิดถ้อยคำในลักษณะเป็นกลุ่มเสียง เป็นวรรคตอนเพื่อให้ลงจังหวะ มากกว่าคิดเป็นคำ ๆ

เพลงพื้นบ้านไม่มีการบันทึกโน้ตดนตรีไว้ จึงไม่มีทำนองที่ถูกต้องที่สุด จึงพบว่าเพลงพื้นบ้านเดียวกันแต่มีลีลาการร้องแตกต่างกันออกไปหลายอย่าง

การแบ่งเพลงพื้นบ้านตามวัตถุประสงค์ในการร้องเพลงเป็นวิธีการที่ได้รับความนิยมที่สามารถนำมาจำแนกกลุ่มเพลงได้ โดยมีการแบ่งดังนี้ (อภิรักษ์ณ เกษมผลกุล และ นิภัทรา เทพนิมิตร ,2552:7-12)

1. เพลงกล่อมเด็ก เป็นเพลงที่ผู้ใหญ่ใช้ขับร้องกล่อมเด็กในเวลาก่อนนอน มักมีการเริ่มต้นเพลงด้วยการเอื้อนทำนองในลำคอ แล้วตามด้วยเนื้อเพลงที่แสดงความรัก ความอาทรของแม่ที่มีต่อลูก นอกจากนี้ยังมีการสอดแทรก ความเชื่อ วิธีการดำเนินชีวิต ลงไปด้วย เช่น เพลงนกกาเหว่า ,นอนเสียเถิด , พ่อเนื้อเย็น

ตัวอย่างเพลงกล่อมเด็ก

“เจ้านกเอี้ยงเอย ขนปีกเจ้าเกลี้ยงกลม

จับอยู่ที่ท้ายสนม เอวกลมเจ้าคนเดียวเอย (ภาคกลาง)

(สุกัญญา สุขฉายา, 2545:25)

2. เพลงปลอบเด็ก เป็นเพลงที่ใช้ร้องเพื่อปลอบเด็กหรือหยอกเด็ก โดยจะใช้คำง่าย ๆ ให้เด็กจำได้ และอาจมีท่าทางประกอบด้วย

3. เพลงร้องเล่น เป็นเพลงที่เด็ก ๆ นิยมนำมาร้องกันเล่น ๆ เพื่อความสนุกสนาน อาจมีการล้อเลียนเพื่อน ๆ ผสมเข้าไปในเพลงด้วยก็ได้ เช่น ผนตกแตกออก นกกระจอกเข้ารัง ,โยกเยกเอ๋ย

4. เพลงประกอบการเล่นของเด็ก เป็นเพลงที่เด็ก ๆ ใช้ร้องเพื่อประกอบการเล่น เช่น เพลงจำจี้มะเขือเปาะ , เพลงรี้ข้าวสาร , เพลงมอญซ่อนผ้า เป็นต้น

5. เพลงโต้ตอบหรือเพลงปฏิพากษ์ เป็นเพลงโต้ตอบของชายกับหญิง ใช้ร้องในเชิงเกี่ยวพาราสิ มีการใช้โวหารเพื่อชิงไหวชิงพริบกัน มีการเรียกตัวเอกของทั้งสองฝ่ายว่า “พ่อเพลง” “แม่เพลง” มีการร้องโต้ตอบวรรคต่อวรรค อาจมีท่าร้ายรำประกอบด้วย เช่น เพลงฉ่อย , เพลงเรือ , เพลงอีแซว เป็นเพลงที่มักเล่นกันในช่วงเทศกาลที่หนุ่มสาวจะมีโอกาสได้มาพบกัน เช่น วันสงกรานต์ , วันทอดกฐิน

6. เพลงร้องรำพัน เป็นเพลงที่ส่วนใหญ่ผู้ร้องมักร้องรำพันอยู่คนเดียวเมื่อยามเหงา ไม่มีการตอบโต้กัน โดยอาจร้องโดยมีหรือไม่มีเครื่องดนตรีประกอบก็ได้ ผู้ร้องมักร้องเพื่อพรรณานามณ์ความรู้สึกส่วนตัว พรรณาส่งที่พบเห็น เช่น เพลงพาดควาย , เพลงขอทานหรือเพลงกระบอก

7. เพลงประกอบการเล่นของผู้ใหญ่ เป็นเพลงที่ใช้สำหรับประกอบการละเล่นของชาวบ้านทั้งชายหญิงในช่วงเทศกาล โดยแบ่งเป็น

7.1 การละเล่นที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมเข้าทรง หรือที่เรียกกันว่า “เข้าผี” นิยมเล่นในเวลา กลางคืน เช่น การเข้าทรงแม่ศรี , ลิงลม , นางกวัก , นางคัง , ผีกะลา สำหรับการละเล่นเข้าทรงแม่ศรี นั้น คนทรงแม่ศรีก็จะรำนาน้ำ และชาวบ้านจะร่าตามไป เพลงแม่ศรีมีเนื้อร้องว่า

“แม่ศรีเอ๋ย แม่ศรีสาวสะ ยกมือไหว้พระ ก็จะมีคนชม ขนคิ้วเจ้าก็ต่อ ขนคอเจ้าก็กลม ชัก ผ้าปิดนม ชมแม่ศรีเอ๋ย” (สุกัญญา สุฉฉายา, 2545 : 34)

7.2 การละเล่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม เป็นการเล่นเพื่อความสนุกสนาน จะไม่มีการ แข่งขันแพ้ชนะ นิยมเล่นกันในตอนบ่าย ได้แก่การละเล่น ตีจับ , เล่นสะบ้า , ชักเย่อ หากฝ่ายใดแพ้ จะต้องร่าโดยใช้เพลงระบำ เพลงพวงมาลัย เป็นต้น

8. เพลงประกอบพิธีกรรม เป็นเพลงที่ใช้ร้องในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ในเนื้อ เพลงมีการสรุปวัตถุประสงค์หรือหลักการในการทำพิธีนั้น ๆ ไว้ โดยสุกัญญา สุฉฉายา ได้แบ่ง ประเภทเพลงประกอบพิธีกรรมไว้ 2 ประเภท (สุกัญญา สุฉฉายา, 2545:30-31) ดังนี้

8.1 เพลงประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต เช่น การทำขวัญนาค , พิธีโกนจุก , พิธีแต่งงาน , การสวดหุ่สัถ์หรือสวดมาลัยซึ่งใช้ร้องในงานศพ

8.2 เพลงประกอบพิธีกรรมตามปฏิทิน เช่น เพลงแห่นางแมว ซี่ใช้ในพิธีขอฝน

จากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลเพลงพื้นบ้านที่เคยมีนักวิจัยได้ทำการรวบรวมไว้ พบว่าเพลงพื้นบ้านของศาลายาสามารถจำแนกเป็นยุคสมัยกว้าง ๆ ได้ดังนี้ (อภิรักษ์ณ์ เกษมผลกุล และ นิภัทรา เทพนิมิตร, 2552:44-48)

- 1) ยุคเพลงพื้นบ้านดั้งเดิม
- 2) ยุคเพลงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม
- 3) ยุคเพลงลูกเสือชาวบ้าน

ยุคเพลงพื้นบ้านดั้งเดิม (เกิดขึ้นก่อนปี พ.ศ. 2480) ซึ่งเป็นยุคที่ชาวชุมชนศาลายายังคงทำอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ ใช้การคมนาคมทางน้ำเป็นสำคัญ ในยุคนี้นักแต่งเพลงพื้นบ้านจัดได้ว่ามีความสำคัญกับชาวชุมชน มีการร้องเพลงพื้นบ้านหลายชนิดส่วนใหญ่จะเกี่ยวเนื่องกับการทำการเกษตร เช่น ถ้ามีการลงแขกเกี่ยวข้าว ก็จะมีการร้องเพลงเกี่ยวข้าว ช่วงที่ข้าวตั้งท้องก็จะมีบททำขวัญข้าว ถ้าฝนไม่ตกก็จะมีบทแห่นางแมว พร้อมกับร้องเพลงแห่นางแมว ช่วงล่อยกระเทย ก็จะมีการร้องเพลงเรือ ในเทศกาลต่าง ๆ เช่น งานสงกรานต์ก็มีการร้องเพลงพื้นบ้านที่เกี่ยวกับการเข้าทรง เขียวผี ตลอดจนมีการร้องเพลงโต้ตอบหรือเพลงปฏิพากษ์ เป็นต้น นอกจากนี้ตลอดทั้งปีเมื่อมีงานต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นงานบุญ งานที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมต่าง ๆ เพลงพื้นบ้านก็จะเข้ามามีบทบาทอย่างมาก

ยุคเพลงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ. 2480 – 2515) เป็นยุคที่กระแสความนิยมเพลงพื้นบ้านได้ลดน้อยลง ชาวชุมชนเริ่มสนใจเพลงร่ำวงแทน หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า เพลงรำโทน ซึ่งได้มีการแพร่หลายมาจากกรุงเทพมหานคร เพราะมีจังหวัดและท่วงทำนองที่สนุกสนาน อีกทั้งรัฐบาลก็ให้การสนับสนุน เพื่อให้เกิดมาตรฐานทางวัฒนธรรมของชาติไทย และให้เกิดการสำนึกในความเป็นส่วนหนึ่งของชาติ ในสมัยนี้ เมื่อชาวชุมชนมีการลงแขกกันแล้วเสร็จ เจ้าของที่นา ก็จะเป็นเจ้าภาพในการจัดเลี้ยงและมีการร้องเพลงร่ำวงด้วย หากบ้านใดจะจัดร่ำวง มักจะปักเสาไม้ไผ่ไว้กลางลานหน้าบ้านและผูกธงสีขาวไว้บนยอด เพื่อให้คนในชุมชนรับรู้และมาร่วมสนุกสนานกัน

ยุคเพลงลูกเสือชาวบ้าน (พ.ศ. 2515 – ปัจจุบัน) หลังจากที่เพลงพื้นบ้านเริ่มซบเซาลงไป มีเพลงร่ำวงเข้ามาแทนที่นั่นได้มีเพลงอีกประเภทหนึ่งที่เข้ามาแพร่หลายสู่ชุมชนและได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้น นั่นคือ เพลงลูกทุ่ง เนื่องจากมีเนื้อหาที่สะท้อนสภาพความเป็นอยู่ของเกษตรกร บรรยายความยากแค้นในชีวิต โดยใช้สำเนียงร้องแบบชาวบ้าน

ราวปี พ.ศ. 2515 – 2516 เป็นช่วงเริ่มก่อตั้งกิจการลูกเสือชาวบ้าน เพื่อฝึกให้ชาวบ้านในชุมชนได้รู้จักการรักษาความปลอดภัยภายในชุมชนของตน โดยนำเอาวิธีการของลูกเสือมาประยุกต์ใช้ ซึ่งในการอบรมกลุ่มสัมพันธ์ของลูกเสือชาวบ้าน จะใช้เพลงเป็นเครื่องมือในการเชื่อมความสัมพันธ์ของชาวบ้าน เพลงส่วนใหญ่ นำมาจากเพลงร่ำวงเดิม และอาจมีเพลงที่แต่งขึ้นมาใหม่ด้วย โดยผสมผสาน

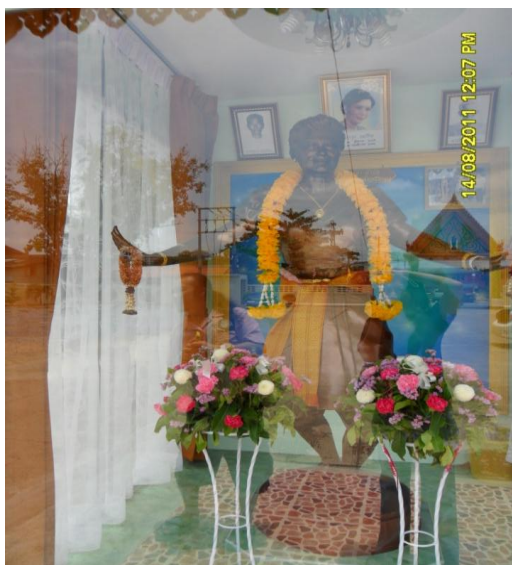

ระหว่างเพลงร่ำวงพื้นบ้านกับเพลงร่ำวงที่แพร่หลายมาจากกรุงเทพ และท้องถิ่นอื่น ๆ สำหรับกลุ่มอาสาสมัครลูกเสือชาวบ้านในยุคนั้นจะมีอายุอยู่ในช่วงวัยกลางคน ซึ่งเคยสัมผัสกับเพลงพื้นบ้านและเพลงร่ำวง จึงยังคงให้ความสำคัญอยู่ ในขณะที่อาสาสมัครรุ่นใหม่ในยุคนั้นจะเริ่มให้ความสนใจเพลงลูกทุ่งและเพลงเพื่อชีวิตมากกว่า จึงทำให้ในยุคนี้นี้เพลงร่ำวงยังคงได้รับความนิยมอยู่และนำมาร้องในงานลูกเสือชาวบ้าน และใช้ในขบวนแห่ต่าง ๆ เช่น งานบวชนาค , งานแห่กฐิน

นอกจากนี้อภิลักษณ์ เกษมผลกุล และนิภัทรา เทพนิมิตร ยังได้ทำการรวบรวมข้อมูลด้านเพลงพื้นบ้านจากพ่อเพลง-แม่เพลงที่ยังคงมีชีวิตอยู่ โดยสามารถจำแนกเพลงพื้นบ้านในพื้นที่ชุมชนศาลายาได้เป็น 5 ประเภท ดังนี้ (อภิลักษณ์ เกษมผลกุล และ นิภัทรา เทพนิมิตร, 2552:48)

- 1) เพลงกล่อมเด็ก ลักษณะเนื้อหาของเพลงคล้ายคลึงกับเพลงพื้นบ้านในถิ่นอื่น โดยมักจะเป็นเพลงที่แสดงให้เห็นถึงความรักของแม่ที่มีต่อลูก ความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณีท้องถิ่น
- 2) เพลงประกอบการเล่นของเด็ก ใช้ร้องในระหว่างที่มีการเล่นกันของเด็ก ๆ ในอดีต
- 3) เพลงโต้ตอบหรือเพลงปฏิพากษ์ เนื่องจากปัจจุบันไม่เป็นที่นิยมแล้ว พ่อเพลง-แม่เพลงได้เลิกร้องเพลงไปนาน จึงไม่สามารถจำจำเนื้อเพลงได้อย่างครบถ้วน โดยสมัยก่อนนั้นเคยมีการร้องเพลงโต้ตอบ เช่น เพลงเรือ , เพลงพวงมาลัย , เพลงฉ่อย
- 4) เพลงประกอบการเล่นของผู้ใหญ่ เท่าที่มีการค้นพบนั้นเป็นเพลงร่ำวงเท่านั้น ซึ่งมีที่มาจากเพลงรำโทน โดยมีการสืบทอดกันมาในหมู่อาสาสมัครลูกเสือชาวบ้าน และขบวนแห่ในงานบุญต่าง ๆ
- 5) เพลงประกอบพิธีกรรม เป็นเพลงที่ใช้เป็นเพื่อประกอบงานพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งในชุมชนศาลายามีการค้นพบเพลงประกอบพิธีกรรม 3 ชนิด ได้แก่ เพลงแห่นางแมว, แห่ทำขวัญนาค , แห่ทำขวัญแต่งงาน

ผู้วิจัยได้สอบถามข้อมูลจากชาวชุมชนศาลายาพบว่าในปัจจุบันเพลงพื้นบ้านนั้นไม่ค่อยได้รับความนิยมเพราะวิถีชีวิตของชาวชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไป โดยได้รับอิทธิพลจากการเป็นสังคมเมืองมากขึ้น และมักไม่มีการถ่ายทอดไปยังลูกหลาน โดยคุณอุดม อ่อนเรียบร้อย ได้กล่าวว่า “คนรวมตัวกันยาก ทำให้ประเพณีรักษาสืบทอดกันยาก ” ซึ่งสอดคล้องกับคำบอกเล่าของ นางเพ็ญ แก่นล่อ ที่เล่าว่า “รับหน้าที่ในการเลี้ยงเด็ก ซึ่งเป็นลูกหลาน และไม่ได้ถ่ายทอดเพลงร่ำวงให้กับลูกหลานหรือผู้อื่นต่อ” (อภิลักษณ์ เกษมผลกุล และ นิภัทรา เทพนิมิตร , 2552:162) นอกจากนี้นางอุดม ตามศรี แม่เพลงฉ่อยคนสำคัญของศาลายา ก็ได้เล่าว่า สามารถจดจำเนื้อเพลงฉ่อยได้ แต่ไม่ได้ถ่ายทอดเพลงให้กับใครและไม่ได้มีการจดบันทึกเนื้อเพลงไว้ด้วย (อภิลักษณ์ เกษมผลกุล และ นิภัทรา เทพนิมิตร , 2552:164)

ภาพที่ 4.6 : รูปปั้นแม่พระยูร ยมเหยียม ศิลปินแห่งชาติชาวศาลายา

4.4.3 ประเพณีของชาวชุมชนศาลายา

ประเพณีเป็นเครื่องแสดงถึงความเจริญทางวัฒนธรรม ซึ่งชาวชุมชนศาลายามีประเพณีที่สืบทอดกันมาอยู่หลายประเพณีด้วยกัน บางประเพณีก็มีเอกลักษณ์เฉพาะที่แตกต่างจากท้องถิ่นอื่น โดยหากทำการเรียงลำดับประเพณีตามปฏิทินจันทรคติของไทยจะมีประเพณีดังนี้ (อภิรักษ์ณ เกษมผลกุล ,2552:157-166)

เดือนห้า ได้แก่ ประเพณีสงกรานต์

เดือนหก ได้แก่ ประเพณีทำบุญวันวิสาขบูชา

ประเพณีทำบุญในวันเข้าพรรษา

ประเพณีบวงสรวงพ่อปู่ขุนทุ้ง

เดือนแปด ได้แก่ ประเพณีการทำบุญในวันอาสาฬหบูชา

เดือนเก้า ได้แก่ ประเพณีการทำบุญตลาด

เดือนสิบ ได้แก่ ประเพณีสารทไทย

เดือนสิบเอ็ด ได้แก่ ประเพณีทอดกฐิน ,ทอดผ้าป่า

ประเพณีการเทศน์มหาชาติ

ประเพณีออกพรรษา และตักบาตรเทโวโรหณะ

เดือนสิบสอง ได้แก่ ประเพณีลอยกระทง

เดือนสาม ได้แก่ ประเพณีการทำบุญในวันมาฆบูชา และงานประจำปีของวัดสุวรรณาราม และวัดศาลาวัน

4.4.3.1 ประเพณีของชาวชุมชนศาลายาที่มีความแตกต่างจากประเพณีดั้งเดิมในท้องถิ่นอื่นมีดังนี้

1) ประเพณีสงกรานต์ของชาวศาลายา มีการทำบุญตักบาตร สรงน้ำพระ และเล่นสาดน้ำสงกรานต์เช่นเดียวกับท้องถิ่นอื่น แต่มีความแตกต่างตรงที่จะมีการจัด “ประเพณีเทกระจาด” ในวันสุดท้ายของเทศกาล โดยชาวชุมชนจะมีการนำสิ่งของต่าง ๆ มาบริจาค และจะมีการตีต๋มหลายวงที่สิ่งของบริจาค จากนั้นก็นำหมายเลขสลากมาใส่ไว้ในลูกมะเขือผูกติดกับลูกมะนาว แล้วให้พระเป็นผู้โปรยแจก ใครหยิบได้ก็นำมาขึ้นรางวัลตามหมายเลขนั้น ๆ โดยวัดสุวรรณารามเป็นวัดแรกที่มีการจัดประเพณีนี้ ต่อมาวัดศาลวันก็มีการจัดด้วย (อภิสิทธิ์ เกษมผลกุล และ นิภัทรา เทพนมิตร ,2552:28)

2) ประเพณีทอดกฐิน ซึ่งคุณดวงเดือน จิรสัตยาภรณ์ ชาวชุมชนศาลายาได้กล่าวไว้โดยสรุปว่า ความแตกต่างของประเพณีทอดกฐินของชาวชุมชนศาลายา คือ นอกเหนือจากจะมีการทำบุญทอดกฐินตามประเพณีแล้ว ยังมีการประมูลชะลอมด้วย ซึ่งกรรมการวัดจะนำชะลอมมาให้ตามบ้านต่าง ๆ ในชุมชน แต่ละบ้านก็จะนำของมาใส่ไว้ในชะลอมมากน้อยต่างกันไปโดยไม่ได้มีการบังคับ บ้านใดจะใส่หรือไม่ใส่ก็ได้ หลังจากนั้นคณะกรรมการวัดจะนำไปไว้ให้คนที่มาร่วมงานกฐินได้มีการประมูลราคาของแต่ละชะลอมกัน เพื่อนำเงินที่ได้จากการประมูลเข้าวัด นอกจากผู้ประมูลจะได้ร่วมทำบุญกับวัดแล้วยังได้รับของติดมือกลับบ้านด้วย ส่วนคนที่ใส่ของในชะลอมก็ได้ร่วมในการทำบุญด้วย แต่ในปัจจุบันได้เปลี่ยนจากการใส่ในชะลอมมาเป็นตระกร้าแทน

“มีการประมูลชะลอม สมัยก่อนมีเป็ด ไก่ แต่เดี๋ยวนี้ไม่มาเป็นชะลอมแล้ว แต่ก่อนเป็นชะลอมไม้ไผ่ เดี่ยวนี้เค้าก็เอาตระกร้ามาให้เหมือนว่าเอาตระกร้ามาให้แต่ละบ้าน บ้านไหนจะใส่อะไรเข้าไป คือว่า เราเนี่ยทำบุญกับวัด ใส่ของใส่ไปใส่ตระกร้า แล้วเอาไปตั้ง ชาวบ้านมาก็ประมูล ประมูลในราคาจะมากกว่านั้น เงินก็เข้าวัด”

ดวงเดือน จิรสัตยาภรณ์ สัมภาษณ์ 15 มกราคม 2555

“ก่อนงานบุญเค้าจะเอาตระกร้ามาให้ ถึงเวลาวัน เค้าจะมีเขียนกำหนดว่าเราต้องส่งตระกร้าวันไหน แล้วเราก็ใส่ของไป จะทำร้อยหรือจำนวนเท่าไรเราก็จัด แล้วเค้าจะไปประมูล เหมือนช่วยเงินเข้าวัด ประมูลเจ็ดร้อยก็เกินของราคา แต่คนที่ประมูลก็เหมือนได้บุญและได้ของกลับบ้านด้วย”

ดวงเดือน จิรสัตยาภรณ์ สัมภาษณ์ 15 มกราคม 2555

นอกจากนี้ยังมีการจัดแข่งเรือบริเวณหน้าวัดศาลวัน และมีการละเล่นพื้นบ้าน คือ แข่งมวยทะเล ซึ่งการจัดแข่งเรือในงานกฐินนี้เป็นประเพณีที่มีมานานแล้วและทำให้ชาวชุมชนศาลายา ตลอดจนชุมชนใกล้เคียงได้เกิดความรัก ความสามัคคี

“ก็ดีนะแข่งเรือ ก็ให้ความสามัคคี สนุกสนานดี ... มีมวยทะเลด้วย”

ดวงเดือน จิรสัตยาภรณ์ สัมภาษณ์ 15 มกราคม 2555

ภาพที่ 4.7 : ประเพณีการแข่งเรือในงานวันทอดกฐิน ณ คลองมหาสวัสดิ์ หน้าวัดศาลวัน

ภาพที่ 4.8 : ป้ายโฆษณาเชิญชวนเข้าร่วมงานประเพณีการแข่งเรือในงานวันทอดกฐิน ณ คลองมหาสวัสดิ์ หน้าวัดศาลวัน

3) ประเพณีลอยกระทง ในตอนเช้าของวันลอยกระทง ซึ่งตรงกับขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 จะมีการทำบุญ ณ บริเวณคลองมหาสวัสดิ์ หน้าวัดสุวรรณาราม ซึ่งเป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมานานกว่า 50 ปี เรียกประเพณีนี้ว่า “การตักบาตรท้องน้ำ” หรือชาวบ้านบางคนอาจเรียกแตกต่างกันไป เช่น ตักบาตรพระน้ำ เป็นต้น เริ่มจัดขึ้นครั้งแรกในสมัยพระครูวิชัยวุฒิคุณ (หลวงพ่อดี สุวรรณโณ) อดีตเจ้าอาวาสวัดสุวรรณาราม โดยการริเริ่มของนายถาวร เทียนปฐม ซึ่งมีตำแหน่งเป็น ไวยาวัจกรในขณะนั้น โดยประเพณีนี้มีจุดเด่นอยู่ที่ชาวบ้านในชุมชนศาลายาและชุมชนใกล้เคียงจะพายเรือมาจอดเรียงรายอยู่ริมฝั่ง บ้างก็รออยู่บนริมฝั่ง และนำอาหารคาวหวานมาตักบาตรพระสงฆ์ ซึ่งพระสงฆ์จะบิณฑบาตทางเรือ เป็นการทำบุญเพื่อขอขมาพระแม่คงคา และอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ที่ยกน้ำเสียชีวิตในบริเวณคลองมหาสวัสดิ์

“ตักบาตรพระน้ำ ก็เดี๋ยวนี้มันหายไปหมดแล้ว มันไม่มีเรือ ตักบาตรพระน้ำเนี่ยเราต้องลงเรือ แต่เดี๋ยวนี้เรือหายาก”

พญง เอี่ยมเลื่อนาม สัมภาษณ์ 15 มกราคม 2555

ภาพที่ 4.9 : การตักบาตรท้องน้ำ

แหล่งที่มา : พรเพ็ญ หลิมสัมพันธ์ (<http://77.nationchannel.com>.)

4.4.3.2 สื่อพื้นบ้านกับการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนศาลายา

หลังจากที่ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลและสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับชาวบ้านชุมชนศาลายา ร่วมกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม พบว่า สื่อพื้นบ้านที่สามารถนำมาสร้าง

เป็นอัตลักษณ์ของชาวมุขชนศาลายาที่เด่นชัดที่สุดในปัจจุบัน ได้แก่ ประเพณีการแข่งขันเรือของชาวมุขชนศาลายา มีการจัดในวันทอดกฐินของวัดศาลาลวัน เนื่องจากเป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับสายน้ำและคลองมหาสวัสดิ์ที่มีประวัติความเป็นมายาวนานกว่า 150 ปี และสามารถนำมาใช้ส่งเสริมการท่องเที่ยวบริเวณตลาดเก่าศาลายา ซึ่งชาวมุขชนศาลายามีความต้องการให้พื้นที่บริเวณนี้ได้พัฒนาเป็นตลาดน้ำศาลายาในอนาคต โดยผู้วิจัยได้รวบรวมคำบอกเล่าของชาวมุขชนศาลายาเกี่ยวกับประเพณีการแข่งขันเรือไว้ดังนี้ คุณลุงเกิด ไทยทวี ปัจจุบันอายุ 80 ปี ได้เล่าให้ฟังว่า ประเพณีการแข่งขันเรือของชาวมุขชนศาลายามีมาตั้งแต่คุณลุงเกิดจำความได้ โดยในสมัยก่อนจะเป็นการแข่งขันเรือมาด ซึ่งมีหลายขนาด เช่น 10 คน , 20 คน เป็นต้น จะแข่งที่ละ 2 ลำ ปัจจุบันนี้ใช้เรือสำปั้นแข่งกันอยู่บริเวณหน้าวัดศาลาลวัน โดยต้องมีการฝึกการพายเรือด้วย ปัจจุบันคนเปลี่ยนวิถีชีวิตมาใช้รถกันเป็นส่วนใหญ่ แต่ละบ้านจึงไม่ค่อยมีเรือ

“สมัยก่อนแข่งเรือมาด ในงานทอดกฐิน มีหลายขนาด สิบกว่าคน ยี่สิบคน ที่เรือหายไป เพราะ คนเปลี่ยนวิถีชีวิตมาใช้รถกันเป็นส่วนใหญ่”

เกิด ไทยทวี สัมภาษณ์ 21 ธันวาคม 2554

สอดคล้องกับคำบอกเล่าของคุณป้าพยุง เอี่ยมเลื่อนนาม ปัจจุบันอายุ 72 ปี เข้ามาอาศัยอยู่ที่ชาวมุขชนศาลายากว่า 50 ปีมาแล้ว ที่ว่า เห็นมีการแข่งเรือมานานแล้ว ตั้งแต่มาอาศัยอยู่ที่นี่ โดยเริ่มมาจากคณะกรรมการวัดเป็นผู้จัด ต่อมาเทศบาลก็เข้ามาดูแล การแข่งเรือจะแบ่งเป็นประเภท เรือยาว แข่งกับเรือยาว เรือสั้น แข่งกับเรือสั้น นอกจากนี้ยังมีการแข่งเรือที่เรียกว่าหัวใบท้ายบอด ซึ่งผู้พายเรือจะถูกปิดตา เป็นการแข่งกันเพื่อสร้างความสนุกสนานและความสามัคคี บางปีไม่มีการจัดงานเพราะคณะกรรมการวัดตกลงกันไม่ได้ ในวันแข่งเรือจะมีคนมาร่วมงานเยอะ เรือที่มาจากต่างพื้นที่ก็จะมีคนต่างพื้นที่ตามมาเชียร์ด้วย คณะกรรมการวัดจะพยายามดึงเด็กรุ่นใหม่ ๆ ให้เข้าร่วมด้วย เพื่อเด็ก ๆ จะได้ไม่ทะเลาะกันหรือเถร

“เรือโดยมาก ก็จะเป็นเรือยาว ประมาณ 10 ฝีพาย 15 ฝีพาย อะไรอย่างนี้ เรือเล็กก็มีเรือเล็กก็พวกชาวบ้าน ชาวบ้านก็มาแข่ง เอาเรือเล็ก ๆ มาแข่งกันเอง เล่นปิดตากันมั่งอะไรมั่ง ปิดตาแข่งเรือ หัวใบท้ายบอด”

พยุง เอี่ยมเลื่อนนาม สัมภาษณ์ 15 มกราคม 2555

“มันก็เป็นความร่วมมือใจของชุมชนด้วย แล้วอีกอย่างก็เป็นประเพณี กฎินต้องเป็นประเพณี
 ยังไงก็มีงานกฎินก็ต้องมีงานแข่งเรือเนี่ย เพื่อความสามัคคี”

พยุง เอี่ยมลือนาม สัมภาษณ์ 15 มกราคม 2555

“ที่นี้เค้าก็พยายามตั้งเด็กรุ่นใหม่ ๆ เข้ามา ที่วัดนี้ กรรมการเค้าตั้งเด็กรุ่นใหม่เข้ามา คือถ้าไม่
 ตั้งเข้ามา มันจะเกเรกัน จะทะเลาะกันไม่จบไม่สิ้น เอามาทำงานแล้วก็จะไม่ทะเลาะกัน”

พยุง เอี่ยมลือนาม สัมภาษณ์ 15 มกราคม 2555

“ชุมชนนี้ความสามัคคีเป็นเลิศ ถ้ามีอะไรเค้าจะช่วยกันดี”

พยุง เอี่ยมลือนาม สัมภาษณ์ 15 มกราคม 2555

คุณดวงเดือน อายุ 40 ปี และคุณเสียงพร จิรสัตยาภรณ์ อายุ 46 ปี สองสามีภรรยา ซึ่ง
 ปัจจุบันได้เปิดร้านค้าขายของชำริมคลองมหาสวัสดิ์บริเวณชุมชนตลาดเก่าศาลาयाได้เล่าเรื่อง
 ประเพณีการแข่งเรือ ว่า ตั้งแต่อยู่ที่นี้มาก็เห็นมีประเพณีการแข่งเรือมาตลอด โดยจะเป็นเรือพายแข่ง
 กัน 10 ฝีพายบ้าง 10 กว่าฝีพายบ้าง มีอยู่ปีหนึ่งที่มีการแข่งเรือยนต์ แต่มันอันตราย เพราะคลอง
 ค่อนข้างแคบ เวลากลัเรือจึงต้องไปกลับที่คลองขวาง ตอนหลังจึงยกเลิกไป ยังคงไว้เฉพาะเรือพาย
 และการแข่งเรือหัวใบ้ท้ายบอดซึ่งจะให้เฉพาะของชาวชุมชนศาลาयाเท่านั้นที่จะลงแข่งได้ ประเพณี
 การแข่งเรือนี้ช่วยสร้างความสามัคคีให้กับคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี และคุณดวงเดือน ยังแสดงความ
 คิดเห็นเกี่ยวกับการคงอยู่ของประเพณีว่า น่าจะเป็นเพราะเป็นงานบุญ

“การแข่งเรือมีทุกกฎินหนะ แข่งเรือตั้งแต่ต้นนายกเดชชัย ดุลียพานิชย์ ที่ว่ามาเป็น
 นายกเทศมนตรีแล้วมีการแข่งเรือ ถ้าจำไม่ผิดนะคะ”

ดวงเดือน จิรสัตยาภรณ์ สัมภาษณ์ 15 มกราคม 2555

“ถ้าชาวบ้านแข่งกันเอง ก็จะเป็นเรือพาย หัวบอดท้ายใบ้”

ดวงเดือน จิรสัตยาภรณ์ สัมภาษณ์ 15 มกราคม 2555

“เรือยนต์อันตราย เคยมีอยู่ปีหนึ่ง อันตรายเค้าเลยเลิก เพราะคลองมันเล็ก”

เสียงพร จิรสัตยาภรณ์ สัมภาษณ์ 15 มกราคม 2555

“งานบุญคนยังศรัทธาอยู่”

ดวงเดือน จิรสัตยาภรณ์ สัมภาษณ์ 15 มกราคม 2555

คุณประจวบ บุญหลง อดีตประธานชุมชนศาลายา อายุ 56 ปี ชาวกำแพงเพชร ผู้มาอาศัยอยู่ที่ชุมชนศาลายามากกว่า 30 ปี เพื่อประกอบอาชีพต่อเรือ ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า คุณประจวบเป็นผู้นำประเพณีการแข่งขันเรือกลับมารีเริ่มใหม่เมื่อประมาณ 10 กว่าปีมาแล้ว โดยเคยได้ยินมาว่าแต่เดิมในสมัยก่อนก็เคยมีประเพณีการแข่งขันเรือ แต่ประเพณีนี้ได้หายไปนาน ประกอบกับเดิมจะมีการแข่งขันกีฬาระหว่างชุมชนมาก่อน คุณประจวบจึงเสนอการแข่งขันเรือเข้าไปเพิ่ม เพื่อเป็นการดึงใจกันในแต่ละชุมชน โดยให้แต่ละชุมชนหาเรือมาแข่งขัน ชุมชนละลำ แต่ตอนหลังเรือเริ่มหายไป เพราะการสัญจรทางเรือไม่เป็นที่นิยม ทำให้ปัจจุบันนี้การแข่งขันเรือจะกันจัดเป็นทีมแล้ว ไม่ได้แข่งขันเป็นชุมชนเหมือนเดิม เทศบาลได้เข้ามาเป็นผู้ให้งบประมาณสนับสนุนโดยยังคงให้คุณประจวบ เป็นผู้จัดการงาน ซึ่งในการแข่งขันจะมีเรือเข้าร่วมมาจากต่างท้องถิ่นด้วย โดยมีเรืออยู่ประมาณ 20 ลำ การแข่งขันจะมีประเภท 5 ฝีพาย 7 ฝีพาย 9 ฝีพาย เวลาปล่อยจะปล่อยทีละคู่ ใครแพสองในสามก็แพเลย มีรางวัลปลอบใจเป็นค่าลากจูงให้ลำละ 1,000 บาท หากชนะก็ได้รับรางวัลอื่น ๆ อีกเพิ่มเติม สำหรับการการแข่งขันเรือประเภทหัวใบท้ายบอด เป็นการแข่งขันประเภทตกขาบชั้นที่จะสงวนไว้เฉพาะชาวบ้านเท่านั้นที่จะลงแข่งได้ เพื่อความสนุกสนานและความสามัคคีของคนในชุมชน ก่อนการแข่งขันจะมีการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ โดยใช้สื่อต่าง ๆ เช่น ป้ายบิลบอร์ด , ใบปลิว เพื่อแจกจ่ายให้คนทั่วไปได้รับทราบและมาร่วมงาน คนมาร่วมงานนั้นนอกจากเป็นคนในพื้นที่แล้ว ยังเป็นประชาชนทั่วไปที่ได้รับทราบข่าวสารประชาสัมพันธ์ ตลอดจนคนในท้องถิ่นอื่นที่มีการนำเรือมาแข่งขันซึ่งจะตามมาเชียร์ทีมของท้องถิ่นตนด้วย

“ตอนแรกก็เป็นชาวบ้าน... ฟันฟูมาตลอด เค้าก็เป็นอาชีพ เค้าจัดกันมาเป็นทีม ทีมของเค้า เช่น ทีมโชคทวีชัย ทีมศิษย์พ่อแก่ แล้วแต่เค้าจะกำหนดชื่อเรือมาแข่งขัน ผมก็จัด ตอนแรกก็จัดมี 5 ฝีพาย 7 ฝีพาย และ 9 ฝีพาย แล้วก็ 2 ฝีพาย จะเป็นหัวบอดท้ายใบ หัวใบท้ายบอดหนะ ตกขาบชั้น”

ประจวบ บุญหลง สัมภาษณ์ 15 มกราคม 2555

“มันก็ผมก็มาอยู่ที่ผมก็เป็นคนเริ่มจัด เมื่อก่อนเป็นประธานชุมชน เดียวนี้ไม่ได้เป็นแล้ว ... ที่แรกเค้าบอกว่าเคยมีอยู่ แต่มันก็หายไปนานเลย ผมก็เลยฟื้นฟู ก็สืบทอดมาแล้ว จัดมาทุกปี แต่มีปีนี้ไม่ได้จัด น้ำท่วม”

ประจวบ บุญหลง สัมภาษณ์ 15 มกราคม 2555

“มันตึงใจกันที่ว่าให้คล้าย ๆ ว่าตอนแรกมันมีหลายชุมชน ผมก็นั้นให้แต่ละชุมชนมีเรือกัน มาลำ เอามาแข่งกัน ... แต่ก่อนเค้ามีกีฬาชุมชนอยู่แล้วไง ผมก็เสนอตรงนี้เข้าไปให้มีเรือ ... ให้แต่ละชุมชนจัดมา 5 คน 7 คน 9 คน แล้วแต่ มาตอนหลัง ๆ เค้าเริ่มเลิกใช้เรือกันแล้ว”

ประจวบ บุญหลง สัมภาษณ์ 15 มกราคม 2555

“รางวัลขอจากงบเทศบาลมิ่ง ถ้าเทศบาลไม่มี ผมก็ขอสปอนเซอร์ตามร้านค้า แล้วก็ขึ้นชื่อขึ้นป้ายให้เค้า ... เทศบาลให้งบ แต่ผมเป็นคนจัด”

ประจวบ บุญหลง สัมภาษณ์ 15 มกราคม 2555

“อย่างนครสวรรค์เค้าเป็นเรือยาว เรือใหญ่ ถ้วยพระราชทาน ของเราเป็นการแข่งแบบชาวบ้าน”

ประจวบ บุญหลง สัมภาษณ์ 15 มกราคม 2555

“ถ้าเทศบาลเค้ามีงบให้ผม ผมก็จะเอาเรือตลกขบขัน ให้เค้าแต่งตัว แต่เป็นชุดไทยอะไร ลงเรือแบบเรือโซว์ ก็มีเป็นบางปี เค้าก็เอามาเห่เรือ ... นาน ๆ ผมก็จัดที่ ทีมทิดล เอาเรือไปให้เค้าสองลำ แล้วเค้าก็เห่เรือ แต่ตอนนี้ยังไม่ค่อยมี มีแต่แต่งสวยงามอะไรมาโซว์ แต่งแข่งกัน แล้วแต่ใครจะแต่ง แต่ไม่ได้มีทุกปี”

ประจวบ บุญหลง สัมภาษณ์ 15 มกราคม 2555

โดยสรุปประเพณีการแข่งขันเรือของชาวชุมชนศาลายามีมานานแล้ว แต่ไม่มีผู้ใดทราบว่าเริ่มมาตั้งแต่เมื่อใด โดยในอดีตมีการสัญจรทางน้ำเป็นหลัก จึงใช้เรือเป็นพาหนะ เมื่อถึงช่วงเทศกาลงานบุญ เช่น งานทอดกฐิน ชาวชุมชนก็จะมาร่วมกันทำบุญ และจะมีประเพณีพื้นบ้านต่าง ๆ มาสร้างความสนุกสนานและความสามัคคี แต่เมื่อวันเวลาผ่านไป ความนิยมที่มีต่อประเพณีพื้นบ้านได้ลดน้อยลง ประกอบกับผู้คนส่วนใหญ่เปลี่ยนวิถีชีวิตมาใช้ในการสัญจรทางบกกันมากขึ้นเรือจึงได้ถูกขายไป และประเพณีการแข่งขันเรือได้ถูกงดจัดไปช่วงหนึ่ง จนกระทั่งคุณประจวบ บุญหลง อดีตประธานชุมชน

ศาลายา ได้เสนอให้กลับมาจัดอีกครั้ง ร่วมกับการแข่งขันกีฬาของชุมชน และได้มีการพัฒนาการแข่งขันจากการแข่งขันเฉพาะในชุมชนมาเป็นการแข่งขันแบบทีมซึ่งอาจมาจากต่างท้องถิ่นก็ได้ แต่สิ่งหนึ่งที่ชาวชุมชนยังคงสวมนไว้สำหรับชาวชุมชนศาลายาเท่านั้น คือการแข่งขันเรือประเพณีตลกขบขัน “หัวใบ้ท้ายบอด” ซึ่งเป็นการแข่งขันที่สร้างสีสัน ความตลกขบขัน ตลอดจนความรักความสามัคคีให้กับชาวชุมชน ทำให้ประเพณีนี้ยังคงสืบทอดกันมาและคงอยู่ต่อไป

ภาพที่ 4.10 : เรือมาด

แหล่งที่มา : ดัดแปลงจาก <http://bangkrod.blogspot.com/2010/10/3.html>

หมายเหตุ : เรือมาด เป็นเรือขุดไม้เสริมกราบ หัวเรือแบน กว้าง (ไม่งอนมากเท่าเรือพายม้า และไม่เพรียวเล็กเหมือนเรือหมุ) มีด้วยกันหลายขนาด ขนาดใหญ่ใช้บรรทุกข้าวเปลือก ไม้ฟืน หิน โดยใช้แจวให้เคลื่อนที่ ขนาดเล็กใช้บรรทุกของที่มีน้ำหนักน้อยกว่า ใช้สำหรับหาปลา เรือมาดที่มีรูปร่างเพรียวใช้สำหรับแข่ง เรือมาดขนาดเล็กนี้ใช้ไม้ถ่อไปตามทุ่ง หรือใช้พายนิยมขุดจากไม้ตะเคียนหรือไม้สัก และคงเป็นรูปแบบเรือประจำถิ่นอันเก่าแก่ของภาคกลางประเทศไทย ปัจจุบันยังพบเห็นได้ทั่วไป

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง สื่อพื้นบ้านกับการสร้างอัตลักษณ์ชุมชนศาลายา มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาค้นคว้าหาสื่อพื้นบ้านของชุมชนศาลายาที่มีมาตั้งแต่ในอดีต จนปัจจุบัน เพื่อหาว่าสื่อพื้นบ้านใดที่เหมาะสมนำมาเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนศาลายา และเผยแพร่สู่บุคคลภายนอกให้เกิดประโยชน์ ทางด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว การศึกษาในครั้งนี้นำการวิจัยออกเป็น 3 ช่วง โดยในขั้นตอนแรก คือ การค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร ตำรา หนังสือ ตลอดจนงานวิจัยที่มีผู้เคยทำมาในอดีต ขั้นตอนที่ 2 คือ การนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าสื่อพื้นบ้านที่มีอยู่ของชาวชุมชนศาลายามา จัดเป็นหมวดหมู่ และพิจารณาเลือกสื่อพื้นบ้านที่เหมาะสมกับการนำมาเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนและสามารถใช้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวได้ ขั้นตอนที่ 3 คือ ดำเนินการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกรายบุคคล เพื่อรวบรวมข้อมูลของสื่อพื้นบ้านที่เลือกมาเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนศาลายา หลังจากได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์ สามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

จากผลการศึกษาค้นคว้าพบว่าประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนศาลายานั้นมีทั้งกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ดั้งเดิมตั้งแต่ยังไม่มีเขตคลองมหาสวัสดิ์ และกลุ่มคนต่างถิ่นที่ย้ายเข้ามาอยู่ในชุมชนศาลายา โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวบ้านจากบริเวณริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน ซึ่งได้ทยอยกันเข้ามาตั้งถิ่นฐานหลังจากมีการเขตคลองมหาสวัสดิ์แล้ว อิทธิพลทางด้านวัฒนธรรมส่วนใหญ่จะรับมาจากชาวเมืองนครปฐม เนื่องจากชุมชนศาลายาเคยเป็นส่วนหนึ่งของอำเภอนครไชยศรี จังหวัดนครปฐม สำหรับสื่อพื้นบ้านที่สำคัญในชุมชนศาลายาสามารถแบ่งเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ ด้วยกัน ได้แก่ นิทานพื้นบ้าน , เพลงพื้นบ้าน และประเพณีท้องถิ่น โดยมีข้อสรุปที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

1) การดำรงอยู่ของสื่อพื้นบ้านในชุมชนศาลายา สื่อพื้นบ้านที่ยังคงดำรงอยู่และมีการถ่ายทอดต่อกันมาทางด้านนิทานพื้นบ้านมักเป็นนิทานที่ร่วมสมัย เกี่ยวข้องกับสัตว์ และให้ข้อคิดสติสอนใจ เช่น ชาวนาบัวงูเห่า , กระจาดยักกับเต่า ส่วนในด้านเพลงพื้นบ้านที่ปัจจุบันยังคงมีการนำมาใช้ อยู่จะเป็นเพลงพื้นบ้านที่นำมาใช้ร่วมกับการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น การทำขวัญนาคน จะใช้การแหลทำขวัญนาคน , งานแต่งงาน ก็ใช้การแหลทำขวัญแต่งงาน เป็นต้น นอกจากนี้เพลงร่ำวงยังเป็นอีก

เพลงหนึ่งที่ยังคงมีการสืบทอดกันมา และมักนำมาใช้ในขบวนแห่ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เนื่องจากเพลงร่ำวงเป็นเพลงที่ให้ความสนุกสนาน เบิกบาน และสร้างความสุขให้กับผู้เข้าร่วมพิธีกรรม สำหรับสื่อประเพณีท้องถิ่นนั้น ชาวชุมชนศาลายาให้ความสำคัญกับประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธ เพราะชาวศาลายาส่วนใหญ่จะนับถือศาสนาพุทธและมีความเชื่อเรื่องบาปบุญ ฉะนั้นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับงานบุญจึงยังคงได้รับการสนับสนุนจากคนในชุมชนและมีการสืบทอดกันมาจนปัจจุบัน เช่น ประเพณีการแข่งเรือในงานกฐิน , ประเพณีทำบุญวันเข้าพรรษา – ออกพรรษา เป็นต้น

2) การสูญหายของสื่อพื้นบ้าน จากสภาพเศรษฐกิจ สังคม การแข่งขัน ทำให้คนในชุมชนส่วนใหญ่มุ่งในการประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงตัวเอง ไม่ได้มีเวลาใส่ใจกับสื่อพื้นบ้านในอดีต ตลอดจนไม่ได้ใส่ใจที่จะถ่ายทอดให้กับคนรุ่นหลัง ประกอบกับเยาวชนต่างหันเหความสนใจไปสู่สื่อใหม่ ๆ ที่ทันสมัย เช่น โทรศัพท์ , วิทยุ , อินเทอร์เน็ต เพราะความบันเทิงสมัยใหม่จะมีการสร้างสรรค์ให้น่าสนใจ มีดารารหรือคนที่ชอบมานำเสนอ และทำให้เยาวชนรู้สึกได้ว่าตนเองเป็นคนทันสมัยไม่หลงยุค อีกทั้งเยาวชนและผู้ใหญ่ในครอบครัวต่างมีภารกิจของตนเองในแต่ละวันอย่างมากจึงไม่ค่อยมีเวลาที่จะดูแลหรือสนทนาวิสาสะกันมากนัก การถ่ายทอดเพลงพื้นบ้าน หรือการเล่นิทานพื้นบ้านให้ลูกหลานฟังจึงเกิดขึ้นไม่บ่อยนัก นอกจากนี้จากการที่ผู้วิจัยได้ทำการสังเกตในขณะลงพื้นที่ชุมชนหลายสิบครั้งและได้ทำกิจกรรมร่วมกับเด็ก ๆ ในชุมชนศาลายา ทำให้พบว่า เยาวชนไม่นิยมเล่นกันด้วยการละเล่นพื้นบ้าน แต่นิยมการเล่นสมัยใหม่ เช่น การเล่นเกมสื่อบนอินเทอร์เน็ต , การเล่นเกมเล่นการ์ตูนดั่ง หรือ การ์ตูนลิขสิทธิ์ต่าง ๆ เป็นต้น เยาวชนบางคนไม่เคยเห็นไม่เคยได้ยินการเล่นพื้นบ้านบางอย่างด้วยซ้ำไป ดังนั้นการสูญหายของสื่อพื้นบ้านสามารถสรุปได้ว่าเกิดจากปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

1. การขาดผู้ถ่ายทอดสื่อพื้นบ้าน เพราะสภาพเศรษฐกิจ การดิ้นรนเพื่อหาเลี้ยงชีพ และการแข่งขันทางด้านวัตถุทำให้คนในชุมชนใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับการทำงานประกอบอาชีพ จึงไม่มีเวลาถ่ายทอดสื่อพื้นบ้านให้กับเยาวชนรุ่นต่อ ๆ ไป
2. การมีสื่อสมัยใหม่ที่หลากหลาย ทำให้มีทางเลือกในการหาความบันเทิงได้มากมายหลายรูปแบบ
3. ค่านิยมที่ว่าสื่อพื้นบ้านเป็นสื่อของคนแก่ คนโบราณ ทำให้เยาวชนรุ่นใหม่ไม่ค่อยสนใจสื่อพื้นบ้านจึงทำให้ขาดคนรับช่วงต่อ
4. สภาพการแข่งขันของเยาวชนรุ่นใหม่ ไม่ว่าจะเป็นการแข่งขันในด้านการศึกษา การสอบเข้า การหางานทำ ทำให้มีเยาวชนมีเวลาว่างน้อย และเมื่อมีเวลาว่างก็มักจะสนใจสื่อบันเทิงสมัยใหม่มากกว่าเพราะมีรูปแบบที่หลากหลายและน่าสนใจกว่า

3) สื่อพื้นบ้านกับอัตลักษณ์ของชาวมุขชนศาลายา แม้สื่อพื้นบ้านของชาวมุขชนศาลายาจะไม่มี ความแตกต่างที่โดดเด่นจากสื่อพื้นบ้านของชาวภาคกลางก็ตาม แต่ในสื่อพื้นบ้านของชาวมุขชนศาลายาก็สะท้อนให้เห็นความเป็นตัวตนของชาวศาลายาได้ดังต่อไปนี้

1. ชาวมุขชนศาลายาเป็นผู้มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ซึ่งเห็นได้จากประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนายังคงมีอยู่ ทั้งยังได้รับการสนับสนุนและความร่วมมือเป็นอย่างดีจากชาวมุขชน ตลอดจนในการจัดงานของวัดในมุขชนศาลายาจะไม่มีกิจกรรมที่ผิดศีลมาเกี่ยวข้อง เช่น การปาลูกโป่ง ซึ่งถือเป็นการพนันอย่างหนึ่ง

2. ชาวศาลายาเป็นผู้มีความรักความสามัคคีกันเป็นอย่างดี เมื่อมีการจัดงานหรือขอความร่วมมือใด ๆ กับชาวมุขชนจะได้รับการตอบสนองเป็นอย่างดี เช่น การจัดแข่งเรือ ก็จะมีชาวบ้านมาร่วมงานกันอย่างคับคั่ง , การเปลี่ยนสีตลาดเก่าให้เป็นสีชมพู ซึ่งชาวบ้านในมุขชนก็ให้ความร่วมมือในการเปลี่ยนสีบ้านของตนเองให้เป็นสีชมพูเหมือนกัน

3. ชาวศาลายาเป็นผู้มีอารมณ์ขันและรักความสนุกสนาน จะเห็นได้จากการประเพณีต่าง ๆ ยังมีการละเล่นเพื่อสร้างความสนุกสนานรวมอยู่ด้วย เช่น การจัดแข่งเรือ ซึ่งนอกจากจะมีการแข่งเรือประเภทต่าง ๆ เช่น 5 ฝีพาย , 7 ฝีพาย และ 9 ฝีพายแล้ว ยังมีการแข่งขันเรือประเภทตลกขบขัน ได้แก่ หัวใบท้ายบอด โดยคนพายเรือจะถูกปิดตาไว้

4) สื่อพื้นบ้านกับการส่งเสริมการท่องเที่ยว การนำสื่อพื้นบ้านมาใช้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว นั้น จุดสำคัญอยู่ที่ว่า สื่อพื้นบ้านที่นำมาใช้นั้นต้องสร้างความสุข ความเบิกบานในจิตใจ ช่วยผ่อนคลายความกังวลใจ และอาจเป็นกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ด้วย จากการศึกษาสื่อพื้นบ้านที่มีอยู่ในมุขชนศาลายา พบว่า ประเพณีการแข่งเรือ เป็นสื่อพื้นบ้านที่น่าสนใจในการนำมาใช้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและการสร้างอัตลักษณ์ของมุขชนให้เป็นที่ปรากฏแก่สายตาของนักท่องเที่ยว เนื่องจากเหตุผลดังต่อไปนี้

1. ชาวมุขชนศาลายามีความผูกพันอยู่กับสายน้ำ การแข่งเรือจึงเป็นการสะท้อนวิถีชีวิตที่ผูกพันอยู่กับน้ำให้ประจักษ์แก่สายตาของนักท่องเที่ยว

2. ประเพณีการแข่งเรือให้บรรยากาศแก่นักท่องเที่ยวหลายด้าน เช่น ความสนุกสนาน , ความตลกขบขัน ตลอดจนได้เห็นความรักความสามัคคีของคนในมุขชน ซึ่งปัจจุบันหาได้ยากในสังคมเมืองหรือสังคมที่มีการแก่งแย่งกัน

3. ผู้เข้าร่วมงานประเพณีการแข่งเรือมาจากหลายท้องที่ เนื่องจากประเพณีการแข่งเรือของชาวมุขชนศาลายาจะมีทีมแข่งเรือจากท้องถิ่นอื่นเข้ามาแข่ง และมีกองเชียร์ของแต่ละทีมตามมาเชียร์ด้วยทำให้มีความคึกคัก มีบรรยากาศที่เร้าใจ ไม่เงียบเหงา เหมาะแก่การนำมาประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวทั่วไปได้ทราบและเดินทางเข้ามาร่วมงาน นอกจากนี้ยังมีการจำหน่าย

สินค้าและมีการออกร้านต่างๆ บริเวณริมคลองมหาสวัสดิ์และชุมชนตลาดเก่าศาลายาดัวทำให้สินค้าและอาหารฝีมือของชาวชุมชนได้เป็นที่รู้จักในหมู่นักท่องเที่ยวตามไปด้วย

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากการสำรวจความต้องการของชาวชุมชนศาลายาพบว่าชาวชุมชนส่วนใหญ่ต้องการให้มีตลาดน้ำเกิดขึ้น ณ บริเวณริมคลองมหาสวัสดิ์ เพื่อเป็นการส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักกับศาลายา และก่อให้เกิดผลทางด้านเศรษฐกิจการค้าขายแก่ชาวชุมชน ดังนั้นผู้วิจัยจึงทำการวิจัยเพื่อค้นหาสื่อพื้นบ้านที่สามารถนำมาสร้างเป็นอัตลักษณ์และใช้ประโยชน์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวได้ ซึ่งการนำสื่อพื้นบ้านมาใช้ให้เกิดประโยชน์นั้นผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. การสร้างอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของสื่อพื้นบ้าน จากการวิจัยพบว่าสื่อพื้นบ้านที่สะท้อนอัตลักษณ์และสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในเชิงการท่องเที่ยวศาลายาได้แก่ ประเพณีการแข่งเรือ เพราะ เป็นประเพณีทางน้ำที่ทำให้ได้เห็นภาพชีวิตของชาวชุมชนที่มีความผูกพันกับน้ำและคลองมหาสวัสดิ์ , ได้เห็นถึงความสนุกสนาน , อารมณ์ขัน ตลอดจนความสามัคคีของชาวชุมชนศาลายา แต่หากต้องการความโดดเด่นมากขึ้น ผู้วิจัยขอเสนอให้มีการจัดการแสดง “เพลงเรือ” ของชาวชุมชนศาลายา ซึ่งนอกเหนือจากความสนุกสนานในการแข่งเรือประเพณีแล้ว นักท่องเที่ยวยังได้สัมผัสกับวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ที่แฝงอยู่ในเพลงเรือที่หาชมได้ยากด้วย

2. การสร้างให้คนในชุมชนเกิดความรักและหวงแหนสื่อพื้นบ้าน โดยอาจมีการจัดตั้งกลุ่มหรือชมรมสื่อพื้นบ้านของชุมชนศาลายา เพื่อทำหน้าที่ถ่ายทอด สร้างค่านิยม และเผยแพร่สื่อพื้นบ้าน ตลอดจนมีการเสริมแรงทางด้านบวกให้กับคนในชุมชนที่สนใจด้านสื่อพื้นบ้าน เช่น มีการให้ประกาศนียบัตรกับคนที่เผยแพร่สื่อพื้นบ้าน การให้รางวัลในการประกวดต่าง ๆ เป็นต้น

จากการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัย ได้พบว่ามิชาวชุมชนศาลายาที่อยู่อาศัยมานานกว่า 20 ปี โดยเฉพาะเยาวชนรุ่นหลังของศาลายาไม่ค่อยทราบข้อมูลเกี่ยวกับสื่อพื้นบ้านดินนิก บางคนก็ทราบเพียงกว้าง ๆ เช่น มีการจัดประเพณีอะไรบ้าง แต่เมื่อสอบถามในรายละเอียดต่าง ๆ พบว่ายังให้ข้อมูลที่สับสน หากมีความร่วมมือของแกนนำในชุมชนเพื่อถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับสื่อพื้นบ้านให้คนในชุมชนได้มีความเข้าใจ สร้างให้เกิดความรัก ความหวงแหน และเห็นคุณค่าของสื่อพื้นบ้านจะทำให้สื่อพื้นบ้านสามารถดำรงอยู่ต่อไปได้ ตลอดจนนำมาใช้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวได้ด้วย

3. การขยายการใช้สื่อพื้นบ้านเพื่อสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนศาลายา และส่งเสริมการท่องเที่ยว หากชาวชุมชนศาลายามีความประสงค์ที่จะให้มีตลาดน้ำศาลายาเกิดขึ้น จำเป็นที่จะต้องมีจุดเด่นเพื่อให้นักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชม จุดเด่นด้านวัฒนธรรมนั้นเป็นส่วนหนึ่งที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ แต่หากในหนึ่งปีมีการจัดการแสดงสื่อพื้นบ้านเพียงครั้งเดียวจะเป็นการทิ้งช่วงในการกระตุ้นนักท่องเที่ยว ควรจะมีการหาสื่อพื้นบ้านที่น่าสนใจอื่น ๆ มาจัดแสดงในแต่ละช่วงเวลา เช่น

ในช่วงเทศกาลต่าง ๆ , งานประจำปีของวัด เป็นต้น โดยหากสื่อพื้นบ้านที่มีอยู่เดิมนั้นมีความโดดเด่น น่าสนใจและเป็นต้นฉบับอาจนำมาใช้ได้เลย เพราะเสน่ห์ของสื่อพื้นบ้านดั้งเดิมยังคงมีอยู่และหาชมได้ยาก แต่หากสื่อพื้นบ้านนั้นน่าเบื่ออาจจะประยุกต์ให้มีความทันสมัยแต่ต้องไม่ทิ้งอัตลักษณ์เดิม

4. การใช้สื่อโฆษณาให้ตรงกับกลุ่มเป้าหมายและสร้างสรรค์ชิ้นงานโฆษณาที่สามารถโน้มน้าวชักจูงใจได้ จากการสัมภาษณ์ทำให้พบว่าในการจัดงานประเพณีของชาวมุขชนศาลายานั้น สื่อที่ใช้เพื่อโฆษณาเชิญชวนให้มาท่องเที่ยว สื่อหลักที่เลือกใช้ ได้แก่ ป้ายบิลบอร์ด , ใบปลิว นอกจากนี้ยังมีการใช้สื่อบุคคล ในการบอกต่อ ๆ กันของคนในชุมชน และคนต่างถิ่นที่มีทีมแข่งเรือมาร่วมแข่งขัน ซึ่งจากผลการวิจัยของเอกพล เรียรถาวร ที่ศึกษาเรื่อง “การสำรวจและจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมเพื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในเขตตำบลศาลายา” พบว่า สื่อที่มีผลต่อการเดินทางมาท่องเที่ยวมากที่สุด ได้แก่ สื่อโทรทัศน์ และ สื่อบุคคล รองลงมาได้แก่สื่ออินเทอร์เน็ต ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพยนต์ธร สำเร็จกิจเจริญและคณะ ที่ศึกษาเรื่อง “โครงการศึกษารูปแบบของสื่อที่มีอิทธิพลต่อการประชาสัมพันธ์ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการตระหนักและรับรู้ต่อการท่องเที่ยวบริเวณตลาดน้ำศาลายาอย่างมีประสิทธิภาพ” ที่พบว่า ประเภทของสื่อที่เหมาะสมกับการเผยแพร่และกระตุ้นการท่องเที่ยวในชาวมุขชนศาลายา ได้แก่ โทรทัศน์ , วารสารการท่องเที่ยว และเว็บไซต์ ตามลำดับ ดังนั้นการเลือกใช้สื่อโฆษณาในปัจจุบันอาจยังไม่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายมากนัก ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะให้ทางผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดงานได้เลือกใช้สื่อที่หลากหลาย และเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ดี เช่น สื่อโทรทัศน์ , อินเทอร์เน็ต , สื่อสิ่งพิมพ์ ตลอดจนสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งจัดได้ว่าเป็นสื่อที่สามารถให้ข้อมูลแบบปากต่อปากได้ด้วย

5. ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป เนื่องจากในการวิจัยครั้งนี้มีการศึกษาเพื่อค้นหาสื่อพื้นบ้านที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชาวมุขชนศาลายาที่มีอยู่เดิม เพื่อนำมาใช้สำหรับส่งเสริมการท่องเที่ยว ซึ่งจัดได้ว่าเป็นส่วนของฐานข้อมูลเท่านั้น ผู้วิจัยจึงขอเสนอว่าหากมีการวิจัยในครั้งต่อไป ควรเป็นการวิจัยแบบจำลองการจัดแสดงสื่อพื้นบ้านของชาวมุขชนศาลายา โดยแบ่งการจำลองเป็นการจำลองสื่อพื้นบ้านดั้งเดิม กับการจำลองสื่อพื้นบ้านประยุกต์ เพื่อประเมินว่าสื่อพื้นบ้านใดบ้างที่เหมาะสมกับการนำมาสร้างเป็นอัตลักษณ์ของชาวมุขชนศาลายาและเผยแพร่เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ.2541.อ้างถึงใน <http://www.okanation.net/blog/print.php?id=339508>
สืบค้นข้อมูล 22 ตุลาคม 2553
- กาญจนา แก้วเทพ.2545.สื่อสารมวลชน:ทฤษฎีและแนวทางการศึกษา.พิมพ์ครั้งที่ 3.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศาลาแดง จำกัด
- กาญจนา แก้วเทพ และคณะ.2549.ปฐมบทแห่งองค์ความรู้ เรื่องสื่อพื้นบ้านสื่อสารสุข.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- กาญจนา แก้วเทพ และคณะ.2551.การจัดการความรู้เบื้องต้น เรื่อง การสื่อสารชุมชน.
กรุงเทพมหานคร : ห.จ.ก.ภาพพิมพ์
- กองกายภาพและสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยมหิดล.
<http://www.op.mahidol.ac.th/oppe/temple.html> สืบค้นข้อมูล 6 กุมภาพันธ์ 2555
- ดวงสมร พิกสังข์.2552.การสำรวจทุนทางสังคมและการจัดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชน
ในเขตเทศบาลตำบลศาลายา จังหวัดนครปฐม.รายงานการวิจัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- นัทธนัย ประสานนาม,2550. อ้างถึงใน <http://madcmu.multiply.com/journal/item/8> สืบค้น
เมื่อ 22 ตุลาคม 2553
- _____. นิทานพื้นบ้าน.<http://นิทานพื้นบ้าน.blogprathai.com/จริงระเข้/>.สืบค้นข้อมูล 9
กุมภาพันธ์ 2555
- _____. นิทานพื้นบ้าน.<http://นิทานพื้นบ้าน.blogprathai.com/พระยาทรง-พระยาพาน/>.สืบค้น
ข้อมูล 9 กุมภาพันธ์ 2555
- ประชุม ศิริธรรมวัฒน์ .2528. นิทานอีสป2 . กรุงเทพฯ : นำอักษร
- ปรารธนา จันทรุพันธ์.2549.หัวแก้วหัวแหวน คนหวงแหนสื่อพื้นบ้าน.กรุงเทพมหานคร : โครงการ
สื่อพื้นบ้านสื่อสารสุข(สพส.)
- ปิติ มณีเนตร.2552.การใช้สื่อเพื่อสร้างความโดดเด่นให้เกิดเอกลักษณ์ใหม่สำหรับส่งเสริมการ
ท่องเที่ยวในชุมชนที่การท่องเที่ยวชบเซา .รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
ผู้จัดการออนไลน์.<http://www.manager.co.th/travel/ViewNews.aspx?>
- ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม.ทุนทางสังคม.(ออนไลน์).
www.oknation.net/blog/choncd12/2009/04/21/entry-1 สืบค้นข้อมูล 22 ตุลาคม
2553
- ภัทรวดี ภูชฎาภิรมย์.2552.วัฒนธรรม ดนตรีและเพลงพื้นเมืองภาคกลาง.กรุงเทพมหานคร:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วรรณธ ยอดขุน .2548.อัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ในบริบทการท่องเที่ยว : ศึกษากรณีหมู่บ้านรวมมิตร
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย.วิทยานิพนธ์ (ม.ม.) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
วรรณรัตน์ อุดมสุขและคณะ.เพลงพื้นบ้าน(บทเรียนออนไลน์).โรงเรียนครูมานุกุลหัวถนน
กำแพงเพชร.

[http://www.thaigoodview.com/library/contest2552/type1/thai03/10/contents/fo
lkmusic2.html](http://www.thaigoodview.com/library/contest2552/type1/thai03/10/contents/fo
lkmusic2.html) สืบค้นข้อมูล 13 กุมภาพันธ์ 2555

วิกิพีเดีย.<http://th.wikipedia.org/wiki/พุทธมณฑล> สืบค้นข้อมูล 6 กุมภาพันธ์ 2555

สุกัญญา สุจฉายา.2545.เพลงพื้นบ้านศึกษา.พิมพ์ครั้งที่2.กรุงเทพมหานคร:จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สุกัญญา สุตบรรทัด.2546.การให้ความหมายของอัตลักษณ์ของชุมชน.รายงานการวิจัย

สุรัตน์ ตรีสุกุล.2547.หลักนิเทศศาสตร์.กรุงเทพมหานคร : บริษัท สำนักพิมพ์ พ.ศ. พัฒนา

เสกสรร พรหมพิทักษ์.2552 (19 ตุลาคม).สื่อพื้นบ้านกับการพัฒนาประเทศไทย.บ้านเมือง(ออนไลน์)

www.ryt9.com/s/bmnd/729340 สืบค้นข้อมูล 22 ตุลาคม 2553

สำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ.2536.9ตำนานแม่โพสพของภาคกลางและภาคใต้.(ออนไลน์).

<http://www.culture.go.th/knowledge/story/rice/file12.htm> สืบค้นข้อมูล 13
กุมภาพันธ์ 2555

อภิญา เพื่อฟูสกุล.2546.อัตลักษณ์.กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

อภิลักษณ์ เกษมผลกุล.2552.เล่าขานตำนานศาลาชา เปิดบันทึกเรื่องเก่า ๆ ไม่เล่าก็ลืม.พิมพ์ครั้งที่

2.จัดพิมพ์ในโอกาสครบรอบ 40 ปี วันพระราชทานนาม “มหาวิทยาลัยมหิดล”. นครปฐม :
มหาวิทยาลัยมหิดล

อภิลักษณ์ เกษมผลกุลและนิภัทรา เทพนมิตร.2552.ลำนาคำหวาน เรื่องเล่าผ่านเพลงพื้นบ้านจาก

ศาลาชา.จัดพิมพ์ในโอกาสครบรอบ 40 ปี วันพระราชทานนาม “มหาวิทยาลัยมหิดล”.

นครปฐม :มหาวิทยาลัยมหิดล

อมรรัตน์ อุดมเรื่องเกียรติ .2546.การสื่อสารและกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม เพื่อสร้างอัต

ลักษณ์ของชุมชนเกาะเกร็ด . วิทยานิพนธ์ (นศ.ม.) มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

อานนท์ เมธีวรฉัตร.(ออนไลน์).<http://www.watpratad.org/Article/05-Folklore.pdf> สืบค้น

ข้อมูล 13 กุมภาพันธ์ 2555

เอกพล เขียวถาวร.2554.การสำรวจและจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมเพื่อประชาสัมพันธ์การ

ท่องเที่ยวในเขตตำบลศาลาชา.รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

เอกวิทย์ ณ ถลาง.2544.ภูมิปัญญาภาคกลาง.พิมพ์ครั้งที่2.ชุดภูมิปัญญาชาวบ้าน กระบวนการเรียนรู้

และการปรับตัวของชาวบ้านไทย.กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง

จำกัด (มหาชน)

อุดม เขยกิจวงศ์.2545.ประเพณีพิธีกรรมท้องถิ่นไทย.กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ

อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์.2550.สื่อและสิทธิการสื่อสารของประชาชนฟิลิปปินส์.กรุงเทพฯ : มูลนิธิเพื่อ
การศึกษาประชาธิปไตยและการพัฒนาโครงการจัดพิมพ์คปไฟ

เอี่ยม ทองดีและคณะ.2542.โครงการสร้างองค์ความรู้ท้องถิ่นพุทธมณฑล เรื่องพลังประวัติศาสตร์
ท้องถิ่นต่อการพัฒนาชุมชน อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม.รายงานการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหิดล

Jenkins,Richard.2008.Social identity.3rd.ed.New York : Routledge.

ภาคผนวก ก

ภาคผนวก ก
แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง
เรื่อง “สื่อพื้นบ้านกับการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนศาลายา”

ส่วนที่ 1 ผู้ให้ข้อมูล

- 1.1 ชื่อ-นามสกุล (ผู้ให้สัมภาษณ์) .....
- 1.2 อายุ ..... ปี
- 1.3 อาศัยอยู่ที่ศาลายามา ..... ปี
- 1.4 สัมภาษณ์เมื่อวันที่ ..... เดือน ..... พ.ศ. ....

ส่วนที่ 2 เนื้อหาการสัมภาษณ์

2.1 ประวัติความเป็นมาของชุมชน

.....
..... 2.2 สื่อ

พื้นบ้านในชุมชนมีอะไรบ้าง

.....
..... 2.3 สื่อ

พื้นบ้านอะไรบ้างที่ยังมีอยู่ในชุมชนศาลายา

.....
..... 2.4 สื่อ

พื้นบ้านอะไรบ้างที่ปัจจุบันนี้ได้หายไปจากชุมชนศาลายา

.....
..... 2.5

สาเหตุที่สื่อพื้นบ้านยังคงมีอยู่และสูญหายไป

.....
..... 2.6

งานประเพณีประจำท้องถิ่นที่ยังคงมีอยู่ มีอะไรบ้าง กิจกรรมในงานประเพณีมีอะไรบ้าง

.....
..... 2.7

สาเหตุที่ประเพณีเหล่านี้ยังคงอยู่และสูญหายไป

.....
.....

2.8 งานประเพณีหรือสื่อพื้นบ้านใดที่เมื่อมีการจัดแสดงแล้วมีคนมาท่องเที่ยวมากทั้งจากคนภายในและ
ภายนอกชุมชนศาลายา

.....	2.9
ประวัติความเป็นมาของประเพณีการแข่งขันเรือ	
.....	2.10
เวลา และสถานที่ในการจัดแข่งเรือ	
.....	2.11
ประเภทของการแข่งเรือ	
.....	2.12
การแข่งขันเรือประเภทใดที่มีผู้เข้าแข่งเฉพาะชาวชุมชนศาลายา	
.....	2.13
ใครเป็นผู้จัดงานการแข่งขันเรือ และใครเป็นผู้สนับสนุนด้านรางวัล	
.....	2.14
นอกจากการแข่งขันเรือแล้วในงานมีกิจกรรมอย่างอื่นไหม ถ้ามี มีอะไรบ้าง	
.....	2.15
โฆษณามีอะไรบ้าง	
.....	2.16
สาเหตุที่ประเพณีการแข่งขันเรือยังคงมีอยู่คืออะไร	
.....	2.17
จุดมุ่งหมายของการจัดประเพณีแข่งเรือคืออะไร ชาวชุมชนศาลายาได้รับประโยชน์อะไรบ้าง	
.....	2.18
คิดว่าประเพณีการแข่งขันเรื่อนี้ควรมีต่อไปหรือไม่ นานแค่ไหน และหากยังมีไปเรื่อย ๆ แล้วใครจะเป็นผู้ดูแลในการจัดงาน	
.....	
.....	
2.19 คิดว่าควรจะมีกิจกรรมใดเพิ่มในประเพณีการจัดแข่งเรือเพื่อให้น่าสนใจมากยิ่งขึ้น	
.....	2.20
.....	อื่น ๆ

.....
.....

ภาคผนวก ข

ภาพขณะสัมภาษณ์ คุณเอกชัย ลุนดาพร และคุณพศิน ธิติมงคล

ภาพขณะสัมภาษณ์คุณลุงเกิด ไทยทวี และภาพการสนทนากลุ่มของชาวบ้านศาลายา

ภาพขณะสัมภาษณ์คุณป้าพยุง เอี่ยมเลื่อนาม ชาวศาลายา

ภาพขณะสัมภาษณ์คุณประจวบ บุญหลง (ผู้จัดการงานประเพณีแข่งเรือ)

ภาพขณะสัมภาษณ์คุณดวงเดือนและคุณเสียงพร จิรสัตยาภรณ์
(เจ้าของร้านขายของชำติตริมคลองมหาสวัสดิ์ ฝั่งตรงข้ามวัดสุวรรณาราม)

จัดกิจกรรมบริการวิชาการให้เยาวชนในชุมชนศาลายา

ประเพณีแข่งเรือ ประจำปี 2553

ประเพณีแข่งเรือ ประจำปี 2553

การออกร้านขายสินค้าของชาวมุขมณฑลสาละยาในประเพณีแข่งเรือ

สภาพทั่วไปของชุมชนศาลายา

สภาพน้ำท่วมในพื้นที่ศาลายาเมื่อปลายปี 2554

สภาพน้ำท่วมในพื้นที่ศาลาयाเมื่อปลายปี 2554

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล นางสาวชินอรส ถิ่นวิไลสกุล

ประวัติการศึกษา นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต (การประชาสัมพันธ์) มหาวิทยาลัยศรีปทุม

นิเทศศาสตรบัณฑิต (การโฆษณา) มหาวิทยาลัยกรุงเทพ (เกียรตินิยมอันดับ 2)

ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำสาขาวิชาการโฆษณาและสื่อสารการตลาด คณะวิทยาการจัดการ

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ประสบการณ์ด้านงานวิจัย การศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดรายการวิทยุผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของ

ชุมชนในพื้นที่เทศบาลตำบลศาลายา หุยมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาปี 2552